

Perushyödykkeiden hintakehityksen vaikutus insolvenssimenettelyihin

Simo Lompolojärvi

Lapin yliopisto

Oikeustieteiden tiedekunta

Syksy 2025

Ohjaaja Anssi Kärki

Lapin yliopisto

Tiedekunta: Oikeustieteiden tiedekunta

Työn nimi: Perushyödykkeiden hintakehityksen vaikutus insolvenssimenettelyihin

Tekijä: Simo Lompolojärvi

Opetuskokonaisuus ja oppiaine: Insolvenssioikeus

Työn laji: Pro gradu -tutkielma

Sivumäärä, liitteiden lukumäärä: 74, 0

Vuosi: 2025

Tiivistelmä:

Tutkielma tarkastelee, millä erilaisilla tavoilla velallisen maksukyvyyn heikkeneminen hänestä riippumattomista syistä, esimerkiksi perushyödykkeiden hintojen nousun vuoksi, vaikuttaa eri insolvenssimenettelyiden toteuttamiseen. Tutkielma tuottaa lainopillista tulkintaa lain yksityishenkilön velkajärjestelystä, lain yrityksen saneerauksesta, ulosottoaaren sekä konkurssilain suhteesta tilanteeseen, jossa velallisen maksukyky heikkenee olennaisesti hänestä riippumattomista syistä. Arviointi pohjautuu asiaankuuluviin lakeihin ja asetuksiin sekä lainvalmisteluasiakirjoihin. Oikeuskirjallisuutta aiheesta on niukasti, jolloin kirjallinen lähdemateriaali perustuu pitkälti insolvenssioikeuden perusteoksiin. Käsiteltävä lainsäädäntö on myös muuttumassa, joten tutkielmassa käsitellään myös ehdotettuja muutoksia.

Tutkielman perusteella on havaittavissa, että perushyödykkeiden hintojen noususta johtuvaa heikentynyttä maksukykyä ei ole suoraan huomioitu perusteena velkajärjestelyn tai yrityssaneerauksen maksuohjelmien muuttamiselle. Kasvavat perushyödykkeiden hinnat on huomioitu kattavammin ulosoton toteuttamiseen vaikuttavina tekijöinä, kun asiaa verrataan yrityssaneeraukseen sekä yksityishenkilön velkajärjestelyyn. Suojaosuusjärjestelmän soveltuvuus velallisen heikentyneeseen maksukykyyn vastaamisessa on rajallinen. Palkasta ulosmitattavan määrän alentamisen osalta on havaittavissa selkeästi, että perushyödykkeiden hankkimisesta aiheutuvat kulut voivat muodostaa perusteen alentaa ulosmitattavaa määrää. Ulosoton vapaakuukausijärjestelmää ei puolestaan voida pitää kovinkaan tehokkaana keinona vastata pitkäaikaiseen perushyödykkeiden hintojen kasvuun. Yritysvelallisten osalta ulosoton helpotukset ovat rajallisempia. Maksusuunnitelmaa ja maksusopimusta on pidettävä joustavina perintäkeinoina, joiden avulla on mahdollista toteuttaa talouden muutokseen mukautuvia ulosmittauksia. Konkurssin osalta todetaan, että luonnollisen henkilön konkurssi on teoreettisesti mahdollinen perushyödykkeiden hintojen noususta aiheutuvan maksukyvyttömyyden vuoksi, mutta ei tällaista konkurssia ole syytä pitää todennäköisenä. Yritysvelallisen osalta konkurssi on toisaalta mahdollinen.

Tutkielman johtopäätöksenä todetaan, että ulosotossa keinot muuttaa ulosottomenettelyä ovat moninaisemmat ja laajemmat, kuin velkajärjestelyn tai yrityssaneerauksen vastaavat. Lisäksi velallisen asemaa turvataan usealla erilaisella turvamekanismilla. Konkurssin osalta puolestaan todetaan, että luonnollisen henkilön konkurssin ollessa epätodennäköinen, yritysvelallisen konkurssiin perushyödykkeiden hintojen nousu ei muodosta estettä.

Avainsanat: Ulosotto, konkurssi, suojaosuus, vapaakuukausi, erottamisetu, maksukyvyttömyys.

Tutkielma ei sisällä muita kuin tekijän/tekijöiden omia henkilötietoja.

Sisällysluettelo

1. Johdanto	1
1.1 Tutkielman sisältö	1
1.2 Talousvaikeudet, maksukyvyttömyys ja nykytilanne.....	1
1.3 Vaikutus yhteiskuntaan ja insolvenssimenettelyt	3
1.4 Tutkimuksen tavoitteet, tutkimuskysymys ja pohdinta rajauksista	11
1.5 Menetelmä ja tutkimuksen luonne sekä aineisto ja lähteet	12
2. Yksityishenkilön velkajärjestely	14
2.1 Yksityishenkilön velkajärjestely lyhyesti.....	14
2.2 Velkajärjestelyn maksuohjelma	15
2.3 Velkajärjestelyn maksuohjelman muuttaminen ja muutostarpeen arviointi.....	16
2.4 Velallisen myötävaikutusvelvollisuuden arviointi sekä ohjelman ehdot.....	21
3. Yrityssaneeraus	24
3.1 Yrityssaneeraus lyhyesti	24
3.2 Yrityssaneerauksen saneerausohjelma sekä maksuohjelma.....	24
3.3 Vahvistetun maksuohjelman muuttaminen	25
4. Ulosotto	27
4.1 Ulosotto-oikeuden taustaa	27
4.2 Ulosmittaus.....	30
4.2.1 Ulosmittausmenettely	30
4.2.2 Ulosmitattava omaisuus	30
4.3 Tulon ulosmittaus	32
4.3.1 Palkan ja muun toistuvaistulon ulosmittaus	32
4.3.2 Elinkeinotulon ja saatavan ulosmittaus.....	34
4.4 Tulopohja	35
4.5 Ulosmittaus ja perushyödykkeiden hinnannousun vaikutus.....	37
4.5.1 Ulosmittauksen määrälliset rajoitukset.....	37
4.5.1.1 Erottamisetu	40
4.5.1.2 Suojaosuuden laskentasäännöt	43
4.5.2 Palkan ulosmittauksen helpotukset	48
4.5.2.1 Palkasta ulosmitattavan määrän pienentäminen	48
4.5.2.2 Vapaakuukaudet	55

4.5.2.3 Maksusuunnitelma ja maksusopimus.....	62
4.5.2.4 Elinkeinotulon ulosmittauksen helpotukset	67
5. Konkurssi	69
5.1 Konkurssikelpoisuus.....	69
5.2 Perushyödykkeiden hintojen noususta johtuva maksukyvyttömyys ja konkurssi	70
6. Lopuksi.....	71

Virallislähteet

HE 102/1990 vp, Hallituksen esitys eduskunnalle takaisinsaantia konkurssipesään koskevaksi lainsäädännöksi.

HE 182/1992 vp, Hallituksen esitys eduskunnalle yrityksen saneerausta koskevaksi lainsäädännöksi.

HE 183/1992 vp, Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi yksityishenkilön velkajärjestelystä.

HE 250/1994 vp, Hallituksen esitys Eduskunnalle laeiksi yksityishenkilön velkajärjestelystä annetun lain sekä yrityksen saneerauksesta annetun lain muuttamisesta.

HE 180/1996 vp, Hallituksen esitys Eduskunnalle laiksi yksityishenkilön velkajärjestelystä annetun lain muuttamisesta.

HE 8/1997 vp, Hallituksen esitys Eduskunnalle laiksi ulosottolain muuttamisesta.

HE 49/1997 vp, Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi konkurssisäännön ja konkurssipesien hallinnon valvonnasta annetun lain 7 §:n muuttamisesta.

HE 98/2002 vp, Hallituksen esitys Eduskunnalle laeiksi yksityishenkilön velkajärjestelystä annetun lain ja verotusmenettelystä annetun lain 88 §:n muuttamisesta

HE 26/2003 vp, Hallituksen esitys Eduskunnalle konkurssilainsäädännön uudistamiseksi.

HE 13/2005 vp, Hallituksen esitys Eduskunnalle laiksi ulosottolain muuttamisesta ja eräksi siihen liittyviksi laeiksi.

HE 152/2006 vp, Hallituksen esitys Eduskunnalle laeiksi yrityksen saneerauksesta annetun lain ja takaisinsaannista konkurssipesään annetun lain 23 §:n muuttamisesta

HE 50/2010 vp, Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi takuueläkkeestä ja eräiden siihen liittyvien lakien muuttamisesta.

HE 83/2014 vp, Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi yksityishenkilön velkajärjestelystä annetun lain muuttamisesta ja eräksi siihen liittyviksi laeiksi.

HE 150/2017 vp, Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi ulosottokaaren muuttamisesta.

HE 238/2021 vp, Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi yrityksen saneerauksesta annetun lain ja yksityishenkilön velkajärjestelystä annetun lain muuttamisesta sekä niihin liittyviksi laeiksi.

HE 142/2022 vp, Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi ulosottokaaren muuttamisesta.

HE 216/2022 vp, Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi ulosottokaaren 4 luvun 48 §:n väliaikaisesta muuttamisesta.

HE 32/2023 vp, Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi ulosottokaaren 4 luvun 48 §:n muuttamisesta.

PeVL 59/2022 vp, Valiokunnan lausunto PeVL 59/2022 vp – HE 216/2022 vp.

LaVM 5/2006 vp, Valiokunnan mietintö LaVM 5/2006 vp – HE 13/2005 vp.

LaVM 14/2022 vp, Valiokunnan mietintö LaVM 14/2022 vp – HE 142/2022 vp.

LaVM 15/2022 vp, Valiokunnan mietintö LaVM 15/2022 vp – HE 216/2022 vp.

LaVM 3/2023 vp, Valiokunnan mietintö LaVM 3/2023 vp — HE 32/2023 vp.

Ulosottosääntelyn kehittäminen, työryhmän mietintö 2025:11, Oikeusministeriön julkaisuja.
Oikeusministeriön työryhmän asettamispäätös 12.1.2024, VN/26600/2023 VN/26600/2023-OM-20.

Kirjallisuuslähteet

Aarnio, Aulis: Laintulkinnan teoria: yleisen oikeustieteen oppikirja, WSOY, 1989.

Aarnio, Aulis: Oikeussäännösten tulkinnasta: tutkimus lainopillisen perustelun rationaalisuudesta ja hyväksyttävyydestä, Juridica, 1982.

Aarnio, Aulis: Tulkinnan taito: ajatuksia oikeudesta, oikeustieteestä ja yhteiskunnasta, Talentum Media cop., 2006.

Ghio, Emilie – Thomson, Donald: Is insolvency stigmatised?, Julkaisussa: International insolvency review 2023–12, Vol.32 (3), p. 397–419 s. 8–10.

Koulu, Risto: Uudistettu yrityssaneeraus, WSOYpro, 2007.

Koskelo, Pauliine – Lehtimäki, Liisa: Yksityishenkilön velkajärjestely, Lakimiesliiton kustannus, 1997, 2. uudistettu painos.

Koulu, Risto – Niemi, Johanna – Lindfors Heidi – Korkea-aho, Emilia – Havanasi, Erkki: Insolvenssioikeus, Sanoma Pro, päivittyvä verkkojulkaisu.

Koulu, Risto – Niemi-Kiesiläinen, Johanna: Velkajärjestelyn ja yrityssaneerauksen pääpiirteet, Lakimiesliiton kustannus, 1999.

Koskelo, Pauliine: Yrityssaneeraus, Lakimiesliiton kustannus, 1994.

Kärki, Anssi – Paukku, Eelis: Ulosmittattavan elinkeinotulon määritelmästä ja laskemisesta, Liikejuridiikka 1/2025 s. 8–50.

Könkkölä, Mikko – Linna, Tuula: Konkurssioikeus, Alma Talent, 2020.

Lompolojärvi, Simo: Perushyödykkeiden hintakehityksen vaikutus yksityishenkilön velkajärjestelyn ja yrityssaneerauksen maksuohjelmiin, 2022.

Linna, Tuula, Ulosottokaaren pääkohdat, Alma Talent, 2019.

Linna, Tuula – Leppänen, Tatu – Kärki, Anssi, Ulosotto-oikeus I, Alma Talent, 2022.

Linna, Tuula – Leppänen, Tatu – Kärki, Anssi, Ulosotto-oikeus II, Alma Talent, 2023.

Pinomaa, Pekka: Saneerauskäytäntö, Tietosanoma, 2019.

Rantala, Kati – Tarkkala, Heta: Kotitalouksien velkaongelmien nykytila ja kehitys, Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos, 2009.

Tuori, Kaarlo: Kriittinen oikeuspositivismi, Werner Söderström lakitieto, 2000.

Uitto, Tero: Velkajärjestely, Kiinteistöalan kustannus, 2010.

Oikeuslähteet

KKO 1987:10

KKO 1989:143

KKO 1994:76

KKO 1996:3

KKO 1999:66

KKO 2001:10

KKO 2013:3

KKO 2021:1

KKO 2023:59

Helsingin Ho 1.2.1996/2081

Itä-Suomen HO S 20/578

Turun HO 2022:1

Vaasan HO 2011:7

MaO 598/2024

MaO 599/2024

Verkkolähteet ja tilastot

Kansaneläkelaitos:

Kansaneläkelaitoksen verkkosivut, <https://www.kela.fi/takuuelake>.

Konkurssiasiamies:

Konkurssiasiamiehen toimiston tiedote 14.7.2025,
<https://www.konkurssiasiamies.fi/ajankohtaiset/konkurssien-maara-edelleen-kasvussa-yrityssaneerausten-maara-laskussa/>.

Kilpailu- ja kuluttajavirasto:

<https://www.kkv.fi/kuluttaja-asiat/perinta-ja-maksujarjestelyt/maksuhairiomerkinta/>.

Kilpailu- ja kuluttajaviraston tiedote 10.5.2023,
<https://www.kkv.fi/ajankohtaista/tiedotteet/kuluttaja-asiamies-hakee-markkinaoikeudelta-ennakkoratkaisuja-sahkon-hinnankorotuksiin/>.

Kilpailu- ja kuluttajaviraston tiedote 25.10.2024,
<https://www.kkv.fi/ajankohtaista/tiedotteet/markkinaoikeus-hylkasi-kuluttaja-asiamiehen-kieltovaatimukset-kahden-yhtion-sahkon-hinnankorotuksista/>.

Kilpailu- ja kuluttajaviraston tiedote 25.6.2025,
<https://www.kkv.fi/ajankohtaista/tiedotteet/korkein-oikeus-ei-myontanyt-kuluttaja-asiamiehelle-valituslupaa-vaasan-sahkon-hinnanmuutosta-koskevassa-asiassa/>.

Suomen Pankki:

Suomen Pankin tilasto: https://www.suomenpankki.fi/fi/tilastot/taulukot-ja-kuviot/rahalaitosten-tase-lainat-ja-talletukset-ja-korot/taulukot/rati-taulukot-fi/pt_kotitalouksien_lainat_ja_talletukset_fi/.

Suomen Pankin tiedote: https://www.suomenpankki.fi/fi/tilastot/taulukot-ja-kuviot/rahalaitosten-tase-lainat-ja-talletukset-ja-korot/taulukot/rati-taulukot-fi/pt_kotitalouksien_lainat_ja_talletukset_fi/.

Suomen Pankin tilasto: <https://www.suomenpankki.fi/fi/tilastot/tilastotiedotteet/rahalaitosten-tase/2025/kotitalouksilla-runsaasti-kulutusluottoja-kasvuvauhti-hidastunut/>.

Viitekorko: https://www.suomenpankki.fi/fi/tilastot/taulukot-ja-kuviot/korot/taulukot2/korot_taulukot/viitekorko_fi/.

Tilastokeskus:

<https://stat.fi/meta/kas/kulutusluotto.html>.

Tilastokeskuksen tilasto: <https://stat.fi/julkaisu/cm197g7zbap9y06ukx5dpfs6o>.

Hinnat ja kulutus, https://stat.fi/tup/suoluk/suoluk_hinnat.html.

Suomen virallinen tilasto (SVT): Ansiotasoindeksi [verkkojulkaisu]. Viiteajankohta: 2025, 1. vuosineljännes. ISSN=1796–3737. Helsinki: Tilastokeskus [Viitattu: 24.8.2025].

Suomen virallinen tilasto (SVT): Velkajärjestelyt [verkkojulkaisu]. Viiteajankohta: 2025, 2. vuosineljännes. ISSN=1798–5803. Helsinki: Tilastokeskus [Viitattu: 29.8.2025].

Suomen virallinen tilasto (SVT): Velkajärjestelyt [verkkojulkaisu]. Viiteajankohta: 2024. ISSN=1798–5803. Helsinki: Tilastokeskus [Viitattu: 29.8.2025].

Suomen virallinen tilasto (SVT): Ulosottovelalliset [verkkojulkaisu]. Viiteajankohta: 2023. ISSN=1798–1514. Helsinki: Tilastokeskus.

Suomen virallinen tilasto (SVT): Energian hankinta ja kulutus [verkkojulkaisu], Viiteajankohta: 2022, 1. vuosineljännes. ISSN=1799-795X. Helsinki: Tilastokeskus.

Energian hinnat [verkkojulkaisu]. Viiteajankohta: 2022, 4. vuosineljännes. ISSN=1799–7984. Helsinki: Tilastokeskus

Tilasto: Energian hinnat [verkkojulkaisu]. Viiteajankohta: 2024, 2. vuosineljännes. ISSN=1799–7984. Helsinki: Tilastokeskus.

Suomen virallinen tilasto (SVT): Kuluttajahintaindeksi [verkkojulkaisu]. ISSN=1796–3524. Helsinki: Tilastokeskus, Kuluttajahintaindeksi, <https://stat.fi/tilasto/khi>.

Tilastokeskuksen uutinen 15.7.2024, ”Inflaatio hidastuu edelleen – elintarvikkeiden hinnat viime vuoden tasolla”, <https://stat.fi/uutinen/inflaatio-hidastuu-edelleen-elintarvikkeiden-hinnat-viime-vuoden-tasolla>.

Tilastokeskuksen uutinen 24.10.2024, ”Kokeellinen tilasto: Kuluttajahinnat nousivat heinäsyyskuussa lähes yhtä paljon kaikissa tuloluokissa”, <https://stat.fi/tup/kokeelliset-tilastot/vaestoryhmittainen-inflaatio-kuukausittain/2024-10-24/index.html>.

https://stat.fi/tup/suoluk/suoluk_hinnat.html.

Tieteen termipankki:

Tieteen termipankki 4.2.2025: Oikeustiede: ulosotto. (Tarkka osoite:
<https://tieteentermipankki.fi/wiki/Oikeustiede:ulosotto>.

Ulosottolaitos:

<https://ulosottolaitos.fi/fi/index/tietoaulosotosta/ulosotontehtavat.html>.
<https://ulosottolaitos.fi/fi/index/ulosottolaitos.html>.
<https://ulosottolaitos.fi/fi/index/tietoaulosotosta/ulosotontehtavat/haato.html>.

Ulosottolaitoksen vuositilasto 2024,
https://ulosottolaitos.fi/material/sites/vvv2/tilastot/blgw88ird/Ulosotto_Suomessa2024.pdf.

Valtioneuvosto:

<https://valtioneuvosto.fi/hanke?tunnus=OM155:00/2023> .

Muut:

Asiakastiedon julkaisema tiedote 8.10.2024, <https://www.asiakastieto.fi/web/fi/asiakastieto-media/uutiset/2024/10/maksuhairioisia-kuluttajia-jo-15-000-enemman-kuin-2023-lopussa-usein-taustalla-maksamattomat-kulutusluotot.html>.

Helsingin Sanomat 27.1.2025, ”Maksuhäiriöisten määrä kasvussa: ”Ylivelkaantumisen laivaa on hankala saada käännettyä”, <https://www.hs.fi/suomi/art-2000010993006.html>.

Helsingin Sanomien uutinen 28.11.2024 ” Kyselytutkimus: Vuokran-maksu ja ruokamenot ajavat suomalaisia ylivelkaantumiseen”, <https://www.hs.fi/suomi/art-2000010862152.html>.

Nordea: <https://www.nordea.fi/henkiloasiakkaat/palvelumme/lainat/asuntolainat/lainan-vakuudet.htm>.

PTT:n ennuste 3.4.2025, ”Maa- ja elintarviketalous – kevät 2025”,
<https://www.ptt.fi/ennusteet/maa-ja-elintarviketalous-kevat-2025/>.

PTT:n tiedote 3.4.2025, ” Ruuan hinta lähtee maltilliseen nousuun – kansainväliset jännitteet tuovat epävarmuutta ruokamarkkinoille”, <https://www.ptt.fi/ruuan-hinta-lahtee-maltilliseen-nousuun-kansainvaliset-jannitteet-tuovat-epavarmuutta-ruokamarkkinoille/>.

OP: <https://www.op.fi/henkiloasiakkaat/lainat-ja-asunnot/asuntolaina/asuntolainan-vakuudet>.

Takuusäätiön verkkosivut, <https://www.takuusaatio.fi/selviydy-veloistasi/apua-maksuongelmiin/velkaantumisen-syyt/>.

Takuusäätiön, Marttaliiton ja Kuluttajaliiton yhteinen uutinen 26.6.2024,
<https://www.takuusaatio.fi/julkaisu/suuret-kulutusluotot-ja-pitkat-laina-ajat-ajavat-kotitalouksia-syvalle-velkakurimukseen/>.

<https://www.terveyskirjasto.fi/dlk01257>.

Yle uutinen 29.8.2022, ” Jo kymmenet suomalaisyritykset ovat siirtämässä tuotantonsa yöaikaan, koska sähkö on päivällä niin kallista”, <https://yle.fi/a/3-12598440>.

Ylen uutinen 21.10.2023, ” Kulutusluottojen määrä räjähti Suomessa – maksuajat ovat myös pidentyneet, kun hintojen nousu kurittaa ihmisiä”, <https://yle.fi/a/74-20055685>.

Ylen uutinen 28.7.2024, ”Takuusäätiö varoittaa nyt kulutusluottojen uudesta velka-ansasta – 32 000 euron lainasta maksettavaa lähes 100 000 euroa ”, <https://yle.fi/a/74-20100979>.

1. Johdanto

1.1 Tutkielman sisältö

Tutkielmani tarkoituksena on tarkastella perushyödykkeiden kustannusten nousun vaikutusta eri insolvenssimenettelyiden toteuttamiseen. Perushyödykkeillä tarkoitan pakollisia arjessa tarvittavia hyödykkeitä, kuten sähkö sekä polttoaine ja elintarvikkeet. Yritysten osalta perushyödykkeet tarkoittavat esimerkiksi sähköä tai polttoaineita.

1.2 Talousvaikeudet, maksukyvyttömyys ja nykytilanne

Muutamia vuosia sitten maailmassa koettiin ennennäkemätön ilmiö, kun Kiinan Wuhanissa alkoi epidemia, jonka aiheuttaja oli uusi koronavirus, viralliselta nimeltään COVID-19. Koronavirusepidemia julistettiin Maailman terveysjärjestö WHO:n toimesta maailmanlaajuisesti pandemiaksi 11.3.2020.¹ Koronapandemian vuoksi kaikkialla maailmassa jouduttiin tekemään toimenpiteitä, joilla oli laajoja niin sosiaalisia kuin taloudellisia ja yhteiskunnallisia vaikutuksia. Maiden välisiä rajoja suljettiin liikenteeltä. Kouluissa, oppilaitoksissa ja työpaikoilla siirryttiin etäopiskeluun ja -työskentelyyn. Hamstrausaalto tyhjensi päivittäistavarakauppojen hyllyt.

Koronapandemian vaikutukset talouteen näkyivät aluksi esimerkiksi laskevinä polttonesteiden hintoina. Tilanne kuitenkin muuttui äkillisesti vuoden 2020 syksyllä. Tällöin sekä polttonesteiden, sähkön, että elintarvikkeiden hinnoissa alkoi näkyä nousujohteista kehitystä. Hintojen nousu jatkui vuoden 2022 tammikuulle, jonka jälkeen tilanne hetkellisesti tasaantui. Hinnat lähtivät kuitenkin uudelleen nousuun helmikuun 2022 lopulla Venäjän hyökättyä 24. helmikuuta Ukrainaan. Keski-Euroopan riippuvuus venäläisistä fossiilisista polttoaineista ja niihin kohdistetut talouspakotteet saivat energianhinnat jyrkkään nousuun. Hintojen nousu heijastui myös Suomeen, vaikka Suomen riippuvuus Venäläisestä energiasta ei ollutkaan yhtä merkittävä, kuin Keski-Euroopassa.²

¹ <https://www.terveyskirjasto.fi/dlk01257>.

² Ks. Suomen virallinen tilasto (SVT): Energian hankinta ja kulutus [verkojulkaisu], Viiteajankohta: 2022, 1. vuosineljännes. ISSN=1799-795X. Helsinki: Tilastokeskus. Hintahuiput saavutettiin polttonesteiden osalta maaliskäkuun välisenä aikana vuonna 2022. Tällöin moottoribensiini (95 E 10) maksoi hintahuipussa kesäkuussa 257 senttiä litralta. (Vertailukohtana, esimerkiksi vuosien 2012–2020 välisenä aikana hinta on ollut enimmillään 173,3 snt/l ja vähimmillään 133,4 snt/l. Dieselin hintakehitys vastaa pitkälti moottoribensiini 95 E 10 hintakehitystä, joskin se on maksimissaan muutamia kymmeniä senttejä kalliimpaa litralta). Vastaavasti

Kuluttajahintaindeksin³ perusteella ruuan (elintarvikkeet ja alkoholittomat juomat) hinnat nousivat vuonna 2023 edellisvuoteen verrattuna keskimäärin 9,0 prosenttia kokonaisinflaation jäädessä samalla tarkastelujaksolla 6,2 prosenttiin. Hintojen nousuvauhti on kuitenkin hidastunut. Kokonaisuudessaan kahdessa vuodessa ruuan hinta on noussut noin viidenneksen. Pellervon taloustutkimus PTT:n ennusteen mukaan ruuan nousee vuoden 2025 aikana noin 2,5 prosenttia, mikä on hieman yleistä inflaatiota nopeampaa. Ennusteen mukaan hintojen nousu jatkuu vuoden 2026 aikana. Energian hinnan arvellaan laskevan ennustekauden aikana, mutta merkittäviä hintamuutoksia ei kuitenkaan ole odotettavissa.⁴

Vuoden 2024 keskimääräinen kuluttajahintaindeksin pisteluku oli 122,3. Vuoteen 2015 verrattuna kuluttajahinnat olivat siis vuoden 2024 loppuun mennessä nousseet keskimäärin 22,3 %. Keskimääräinen inflaatio vuonna 2024 oli 1,6 %.⁵ Heinäkuun 2024 puolivälissä Tilastokeskuksen sivuilla julkaistun uutisen mukaan kuluttajahintojen vuosimuutos oli kesäkuussa 3,1 prosenttia, kun se oli tammikuussa 3,3 prosenttia⁶. Kansallisen inflaation muodostumiseen kesäkuussa vaikuttivat eniten korkojen nousu, hoitovastikkeiden korotukset ja kaukolämmön hinnan nousu. Asuntolainojen korot kasvoivat kesäkuussa 2024 30 % ja kulutusluottojen korot 16,5 % verrattuna vuoden takaiseen tilanteeseen. Myös omistusasuntojen hoitovastikkeet kasvoivat vuodessa noin 7 %. Elintarvikkeiden hinnat ovat pysyneet suunnilleen vuoden 2023 tasolla, kuitenkin Tilastokeskuksen yliaktuaari Kristiina Niemisen mukaan kesäkuussa hinnat ovat nousseet edellisestä kuusta eniten tuoreissa vihanneksissa, toisaalta myös kahvin hinta nousi 12,8 %. Niemisen mukaan myös palveluiden hinnat ovat nousussa, esimerkiksi pitkien linja-automatkojen hinnat nousivat kuukaudessa 7 %.⁷

esimerkiksi maataloudessa käytetty kevyt polttoöljy maksoi 206 senttiä litralta maaliskuussa 2022. (Polttoöljyn hinta on ollut vuosien 2012–2020 välisenä aikana enimmillään 107,6 snt/l ja vähimmillään 64,3 snt/l.) Tämän jälkeen hinnat ovat hieman tasoittuneet, mutta jääneet selvästi aiempien vuosien tason yläpuolelle. Heinäkuussa 2024 moottoribensiini maksoi 187 snt/l ja polttoöljy 140 snt/l. Moottoribensiinin ja dieselöljyn kuluttajahinnat laskivat 4 prosenttia heinäkuussa 2024 verrattuna vastaavaan ajankohtaan vuotta aiemmin, kevyen polttoöljyn hinta puolestaan nousi 4 prosenttia verrattuna vuotta aiempaan.

³ Kuluttajahintaindeksillä (KHI) kuvataan kotitalouksien Suomessa ostamien tavaroiden sekä palveluiden hintakehitystä. Sitä käytetään myös inflaation mittarina, joka oli syyskuussa 2024 0,8 %, ks. Tilastokeskuksen verkkosivut, Kuluttajahintaindeksi: <https://stat.fi/tilasto/khi>. Elokuussa 2025 KHI oli 122,76. Vuonna 2022 se oli 114,92.

⁴ Ks. tästä PTT:n tiedote 3.4.2025, ”Ruuan hinta lähtee maltilliseen nousuun – kansainväliset jännitteet tuovat epävarmuutta ruokamarkkinoille”, PTT:n ennuste 3.4.2025, ”Maa- ja elintarviketalous – kevät 2025”.

⁵ Ks. Kuluttajahintaindeksi [verkkajulkaisu]. Viiteajankohta: 2024. ISSN=1796–3524. Helsinki: Tilastokeskus [Viitattu: 30.8.2025]. Saantitapa: <https://stat.fi/julkaisu/clmzyq6k52rlo0avto419ity1>.

⁶ Syyskuussa 2024 inflaatio oli 0,8 %, eniten kuluttajahintoja nostivat vuoden takaiseen verrattuna asuntolainojen keskikoron, hoitovastikkeiden ja savukkeiden hintojen nousu; hintojen nousua puolestaan hillitsivät sähkön, bensiinin ja dieselin halpeneminen. Ks. Suomen virallinen tilasto (SVT): Kuluttajahintaindeksi [verkkajulkaisu]. Viiteajankohta: 2024, syyskuu. ISSN=1796–3524. Helsinki: Tilastokeskus [Viitattu: 31.10.2024].

⁷ Ks. Tilastokeskuksen uutinen 15.7.2024, ”Inflaatio hidastuu edelleen – elintarvikkeiden hinnat viime vuoden tasolla”, <https://stat.fi/uutinen/inflaatio-hidastuu-edelleen-elintarvikkeiden-hinnat-viime-vuoden-tasolla>.

Pienituloisten inflaatioon vaikutti heinä-syyskuussa eniten vuokratulujen nousu, kun taas suurituloisimpien inflaatioon vaikuttivat puolestaan asuntolainojen korkojen nousu⁸.

Elinkustannusten nousu on siis jatkunut edellisten vuosien aikana, vaikka joitain merkkejä tilanteen helpottumisestakin on havaittavissa. Toisaalta on huomattava, että muutamien prosenttien laskut hinnoissa eivät juurikaan tilannetta tosiasiallisesti helpota tilanteessa, jossa esimerkiksi polttonesteiden hinnat ovat puolitoistakertaistuneet reilun kymmenen vuoden aikana ja erityisesti palkansaajien ostovoima heikentynyt. Palkansaajien reaaliensiot⁹ ovat olivat vuonna 2024 selvästi vuoden 2021 huippulukemia pienemmät. Reaaliensiot alkoivat laskea inflaation voimistumisen seurauksena vuoden 2021 kesällä. Lasku jatkui lähes kahden vuoden ajan. Vuoden 2023 puolivälissä muun muassa monella sopimusallalla tulleiden tavallista suurempien sopimuskorotusten ansiosta reaaliensioiden kehitys kääntyi kasvuun. Palkansaajien reaaliensiot ovat nousseet alkuvuodesta 2025 yli kahden prosentin vauhtia vuosimuutoksena laskettuna. Reaaliensioiden vaihteluun viime vuosina on ollut suurempi vaikutus kuluttajahintojen muutoksilla kuin nimellisansioiden muutoksilla.¹⁰ Äkillisesti heikentynyt ostovoima vuoden 2021 jälkeen lienee osaltaan johtanut velallismäärien ja täten myös esimerkiksi ulosottojen määrän kasvuun.

1.3 Vaikutus yhteiskuntaan ja insolvenssimenettelyt

Pidän aihetta yhteiskunnallisesti tärkeänä, sillä elinkustannusten nousu vaikuttaa voimakkaasti sellaisten ihmisten arkeen, joiden taloudellinen tilanne on jo valmiiksi heikko. Toisaalta myös hyvin toimeentulevat voivat joutua turvautumaan esimerkiksi erilaisiin kulutusluottoihin. Erilaisten luottojen ”ketjuttaminen” sekä osamaksukauppa voivat aiheuttaa maksuvaikeuksia. Kasvavat kustannukset erityisesti perushyödykkeissä, jotka ovat välttämättömyystarpeita, pakottavat ison osan ihmisistä arvioimaan omaa kulutusta ja taloutensa kulurakennetta uudelleen. Vakuudettomat lainat pitkine maksuaikoihin voivat vaikuttaa houkuttelevalta

⁸ Ks. Tilastokeskuksen uutinen 24.10.2024, ”Kokeellinen tilasto: Kuluttajahinnat nousivat heinä-syyskuussa lähes yhtä paljon kaikissa tuloluokissa”, <https://stat.fi/tup/kokeelliset-tilastot/vaestoryhmittainen-inflaatio-kuukausittain/2024-10-24/index.html>.

⁹ Palkansaajien ansiotason reaaliarvo voidaan mitata deflatoimalla ansiotasoindeksi kuluttajahintaindeksiin kehityksellä. Näin saadaan nimellisansioiden reaalin kehitys, joka kertoo ansioiden ostovoimasta kulloiseenkin hintatasoon verrattuna. Ks. tästä Suomen virallinen tilasto (SVT): Ansiotasoindeksi [verkkajulkaisu]. Viiteajankohta: 2024, 4. vuosineljännes. ISSN=1796–3737. Helsinki: Tilastokeskus [Viitattu: 30.8.2025]. Saantitapa: <https://stat.fi/julkaisu/cm1977e8iald006ukz4wdkii3>.

¹⁰ Suomen virallinen tilasto (SVT): Ansiotasoindeksi [verkkajulkaisu]. Viiteajankohta: 2025, 2. vuosineljännes. ISSN=1796–3737. Helsinki: Tilastokeskus [Viitattu: 30.8.2025]. Saantitapa: <https://stat.fi/julkaisu/cm1971tdfanj708w90oe2bc6h>.

vaihtoehdolta tilanteessa, jossa yksityishenkilölle jää yhä vähemmän käyttörahaa nousseiden perushyödykehintojen ja muutoin kasvavien elinkustannusten sekä mahdollisesti aikaisempien velkojen vuoksi.

On kuitenkin nähdäkseni positiivista, että maksuvaikeuksista ja niiden juurisyistä on viimevuosien aikana alettu puhua yhä enemmän, ja yhdeksi syyksi on esitetty elinkustannusten nousua. Perushyödykkeiden kustannusten nousu on havaittavissa arjen lisäksi julkisessa keskustelussa, mutta toistaiseksi lainsäätäjän toimesta esimerkiksi sähkön hinnalle ei ole määrätty hintakattoa, jolla estettäisiin talven 2022–2023 aikana nähdyt hinnat, jolloin sähkön keskihinta oli 21–32 snt/kWh¹¹.

Markkinaoikeus myös hylkäsi kuluttaja-asiamiehen vaatimukset kahta sähköyhtiötä kohtaan. Kuluttaja-asiamies vaati, että markkinaoikeus muun muassa kieltää sekä Helen Oy:tä että Vaasan Sähkö Oy:tä korottamasta kuluttajien toistaiseksi voimassa olevien sähkönmyyntisopimusten hintoja kymmenien, jopa satojen prosenttien suuruisena kertakorotuksena vetoamalla sopimusehdoissa tarkoitettuihin olosuhteiden muuttumiseen sekä sähkönhankintahintakustannusten muuttumiseen¹². Markkinaoikeus katsoi, että kyseisillä sähköyhtiöillä on ollut peruste tehdä sähkösopimuksen hinnankorotus sopimusehtojen sekä sähkömarkkinalain (588/2013) perusteella. Markkinaoikeus myös katsoi, että yhtiöt ovat täyttäneet ilmoitusvelvollisuutensa. Suomessa ei aiemmin ole ollut tuomioistuimen ennakkoratkaisua siitä, kuinka paljon sähköyhtiöt voivat kerralla nostaa toistaiseksi voimassa olevien sähkönmyyntisopimusten hintoja, ilman että kyseessä on olennainen muutos.¹³ Markkinaoikeuden päätöksen myötä, kattoa korotusten määrille ei edelleenkään ole asetettu. Korkein oikeus ei ole myöntänyt kuluttaja-asiamiehelle valituslupaa markkinaoikeuden päätökseen. Näin ollen asia jää pelkästään markkinaoikeuden ratkaisun varaan, jolloin sähköyhtiö voi poikkeuksellisia olosuhteita koskevan hinnankorotusperusteen pohjalta vapaasti korottaa sähkösopimusten hintoja.¹⁴

Perushyödykkeiden hintojen nousu näkyy selkeimmin sellaisten henkilöiden arjessa ja oikeushenkilöiden toiminnassa, jotka ovat jo valmiiksi velkaantuneita. Velkojen lyhennyksiin on varattava kuukausittain tietyt varat insolvenssimenettelyiden välttämiseksi. Perushyödykkeiden hintojen noustessa kulutukseen tai investointeihin jää yhä vähemmän varoja. Toisaalta myös varautuminen myöhemmin syntyviin yllättäviin menoihin muuttuu

¹¹ Ks. Energian hinnat [verkkajulkaisu].

Viiteajankohta: 2022, 4. vuosineljännes. ISSN=1799–7984. Helsinki: Tilastokeskus [Viitattu: 4.11.2024].

¹² Ks. Mao 598/2024 ja MaO 599/2024.

¹³ Ks. Kilpailu- ja kuluttajaviraston tiedotteet 10.5.2023, <https://www.kkv.fi/ajankohtaista/tiedotteet/kuluttaja-asiames-hakee-markkinaoikeudelta-ennakkoratkaisuja-sahkon-hinnankorotuksiin/> sekä 25.10.2024, <https://www.kkv.fi/ajankohtaista/tiedotteet/markkinaoikeus-hylkasi-kuluttaja-asiamehen-kieltovaatimukset-kahten-yhtion-sahkon-hinnankorotuksista/>.

¹⁴ Ks. Kilpailu- ja kuluttajaviraston tiedote 25.6.2025, <https://www.kkv.fi/ajankohtaista/tiedotteet/korkein-oikeus-ei-myontanyt-kuluttaja-asiamehelle-valituslupaa-vaasan-sahkon-hinnanmuutosta-koskevassa-asiassa/> [viitattu 16.7.2025].

haastavaksi. Kirjoitushetkellä ja sitä edeltäneen vuoden aikana velkaantuminen perushyödykkeiden hankkimiseksi ja asumiskustannusten kattamiseksi on ollut esillä mediassa¹⁵. Pidän kehitystä huolestuttavana, sillä velkaantuminen välttämättömien elintarvikkeiden hankkimiseksi tai vuokran maksamiseksi voi pahentaa heikkoa rahatilannetta, erityisesti jos velkaantuminen on tehty korkeakorkoisilla kuluttajaluotoilla¹⁶. Toisaalta velkaantuminen kulutusmielessä, jolloin pieniä hankintoja¹⁷ tehdään pitkin osamaksusopimuksin tai velaksi, on mielestäni huolestuttavaa.

Tutkielmassa tarkastellaan ensin niin sanottuja rehabilitaatiomenettelyjä¹⁸, eli yksityishenkilön velkajärjestelyä ja yrityssaneerausta. Perushyödykkeiden hintojen nousu ilmenee sekä yksityishenkilöiden arjessa että yritysten toiminnassa. Velkoja on aina lyhennettävä, mutta kasvaneiden kustannusten merkitys korostuu erityisesti tilanteissa, joissa varoja on varattava vähintään ennalta määritelty summa velkojen lyhentämiseen. Tällaisia tilanteita ovat yksityishenkilön velkajärjestely sekä yrityssaneeraus. Näiden insolvenssioikeudellisten menettelyiden tarkoituksena on elvyttää maksuvaikeuksiin ajautuneen yksityishenkilön tai yrityksen taloutta. Järjestelyissä velallisen varojen käyttö on hyvin rajattua ja ennakolta määriteltyä. Perushyödykkeiden nousevien hintojen vuoksi, velallisen kulut kasvavat vaikka velallisen kulutus ei tosiasiallisesti kasvaisikaan. Perushyödykkeet ovat sekä yksityisen että yrityksen arjessa välttämättömiä, jolloin niiden kustannuksista voi olla mahdotonta vähentää. Erityisesti kun kulutus on todennäköisesti jo minimoitu maksuvalmiuden parantamiseksi, hintakriisin vaikutukset voivat realisoitua hyvinkin ankariksi ja aiheuttaa jo valmiiksi maksuvaikeuksissa oleville velallisille hankaluuksia selviytyä velkojen lyhentämisestä.

Perushyödykkeistä syntyvät kustannukset huomioidaan yksityishenkilön velkajärjestelyssä maksuohjelmassa elin- ja asumiskustannuksina. Laissa yksityishenkilön velkajärjestelystä (57/1993, myöhemmin VJL) 4 §:n 1 momentissa olevan listan 3 kohdan mukaisesti velallisen maksukykyä arvioitaessa on otettava huomioon velallisen välttämättömät elinkustannukset. Oikeusministeriön asetus velallisen maksukyvyn arvioinnista yksityishenkilön

¹⁵ Ks. esimerkiksi Helsingin Sanomien uutinen 28.11.2024 ”Kysely-tutkimus: Vuokran-maksu ja ruoka-menot ajavat suomalaisia yli-velkaantumiseen”, <https://www.hs.fi/suomi/art-2000010862152.html>. On kuitenkin huomattava, että kyseinen kyselytutkimus on teetetty uutisessa käsiteltävän yrityksen asiakkaille. Kuitenkin esimerkiksi myös Takuusäätiö listaa sivuillaan uutisessa käsiteltyjä syitä velkaantumiseen, ks. tästä <https://www.takuusaatio.fi/selviydy-veloistasi/apua-maksuongelmiin/velkaantumisen-syyt/>.

¹⁶ Huomioitavaksi tulevat myös erilaiset osta nyt, maksa myöhemmin – järjestelyt. Tällä tarkoitetaan esimerkiksi tuotteen hankkimista siten, että laskutus siirretään myyjältä kolmannelle osapuolelle, joka tarjoaa ostajalle esimerkiksi 30 päivän maksuajan.

¹⁷ Pienillä hankinnoilla tarkoitan esimerkiksi kuluttajaelektroniikkaa (puhelimet, televisiot, tietokoneet) tai arvokkaita merkkivaatteita.

¹⁸ Rehabilitaatiomenettelyn tarkoituksena on velallisen maksukyvyn palauttaminen. Ks. rehabilitaatiomenettelystä lisää esimerkiksi Koulu – Niemi-Kiesiläinen: Velkajärjestelyn ja yrityssaneerauksen pääpiirteet, 1999, s. 86–87.

velkajärjestelyssä (322/2001) 3 § täsmentää asumiskustannuksiksi sekä 4 § muiksi välttämättömiksi elinkustannuksiksi katsottavia kuluja.

Yrityssaneerauksessa laaditaan saneerausohjelma, jossa laissa yrityksen saneerauksesta (47/1993, myöhemmin YrSanL) 39 §:n mukaan on oltava lain 41 §:n mukainen selvitys velallisen taloudellisesta asemasta ja muista saneeraukseen vaikuttavista seikoista. Tässä selvityksessä arvioidaan myös 42 §:ssä tarkoitettut toiminnan jatkamiseen, muuttamiseen tai lopettamiseen tähtäävät toimenpiteet sekä järjestelyt. Saneerausohjelman on sisällytettävä YrSanL 42 §:n 2 momentin mukaisesti myös maksuohjelma, josta on käytävä ilmi muun muassa velkajärjestelyn sisältö ja maksuaikataulu yksilöitynä velkakohtaisesti.

Aina nämä menettelyt eivät kuitenkaan ole käytettävissä, esimerkiksi velkojen määrän, maksukyvyttömyyden laadun, maksuhaluttomuuden tai yrityksen heikon elinkelpoisuuden vuoksi. Tällöin käytettäviä insolvenssimenettelyjä ovat ulosotto ja konkurssi. Ne eroavat rehabilitaatiomenettelyistä siinä, ettei niiden tarkoituksena ole velallisen talouden elvyttäminen vaan velkojan saatavien kuittaaminen. On kuitenkin huomioitava, että usein ulosottoon päätyvän velallisen taloudellinen tilanne on pääsääntöisesti heikko, jolloin voimakkaat muutokset perushyödykkeiden hinnoissa voivat aiheuttaa vaikeuksia ulosoton toteuttamiseen.

Konkurssi aiheutuu velallisen totaalisesta maksukyvyttömyydestä. Konkurssi on yksi yleistäytäntöönpanon¹⁹ muoto, jossa velallisen maksukyvyttömyys todetaan tuomioistuimen päätöksellä, lähtökohtaisesti kaikki velat ja varat kuuluvat menettelyn piiriin ja velkoja ei tarvitse ulosottooperustetta. Ulosotto on velkakohtaista erillistäytäntöönpanoa, eli täytäntöönpano on mitoitettu ulosottovelkojen saatavan perimiseksi. Mitoitus on tehty tarpeellisesta määrästä velallisen varallisuutta. Ulosotto ei edellytä maksukyvyttömyyden toteamista, mutta edellyttää ulosottooperustetta^{20, 21}.

Ulosmittauksesta säännellään ulosottokaaren (705/2007, myöhemmin UK) 4 luvussa. Ulosotossa velallisen asemaa on turvattu esimerkiksi suojaosuus- ja vapaakuukausijärjestelmällä. Konkurssissa velallisen asema on toisenlainen verrattuna muihin insolvenssimenettelyihin. Konkurssilain (KonkL 120/2014) mukaan konkurssin tarkoituksena on velallisen omaisuuden realisointi velkojen maksamiseksi, siinä määrin kuin varoja on.

Konkurssi, yrityssaneeraus ja yksityishenkilön velkajärjestely ovat siis yleistäytäntöönpanon muotoja. Niissä pyritään selvittämään kaikki velallisen velkasuhteet. Velkojen maksamiseksi käytetään koko velallisen omaisuus niiltä osin, kuin se on hänelle tarpeetonta, toisin sanoen sitä

¹⁹ Muita ovat yksityishenkilön velkajärjestely ja yrityssaneeraus.

²⁰ Ulosottooperusteella velalliselle on asetettu maksuvelvoite.

²¹ Ks. Könkkölä – Linna: Konkurssioikeus, 2020, s. 1–3.

ei tarvita välttämättömän toimeentulon hankkimiseksi. Ulosotto puolestaan on erityistäytäntöönpanon muoto, jonka tarkoituksena on yksittäisen velvoitteen täytäntöönpano esimerkiksi ulosmittaamalla riittävä määrä omaisuutta velkojan saatavan maksamiseksi. Yleistäytäntöönpanon ja erityistäytäntöönpanon keskeinen ero siis on, minkä tyyppiseen velallisen velkavastuun toteuttamiseen niillä pyritään. Yksittäisen saatavan suorittamiseen, kuten ulosotossa, vai velallisen kokonaisvelkatilanteen selvittämiseen, kuten konkurssissa.²²

Ulosottoa ja konkurssia yhdistää kuitenkin se, että niitä voidaan pitää likvidaatiomenettelyinä ja täten eroavat yrityssaneerauksesta ja yksityishenkilön velkajärjestelystä, joita voidaan pitää rehabilitaatiomenettelyinä. Likvidaatiomenettelyn ensisijaisena tarkoituksena on velkojan saatavan saaminen maksetuksi velallisen varallisuudesta, esimerkiksi siis ulosmittaamalla palkkatuloa tai myymällä velallisen omaisuutta. Lisäksi konkurssissa ja ulosotossa velallisen määräämisvalta poistetaan tuomioistuimen päätöksellä, ulosotossa ulosoton kohteeseen ja konkurssissa puolestaan kaikkeen konkurssipesään kuuluvaan omaisuuteen. Rehabilitaatiomenettelyn tarkoituksena, ja keskeisenä tavoitteena, puolestaan on velallisen velkavastuun toteuttamisen lisäksi velallisen taloudellisen tilanteen elvyttäminen ja velkaongelmien kokonaisvaltainen selvittäminen. Lisäksi velallinen saa lähtökohtaisesti ohjelman toteuttamisen ajan määrätä omaisuudestaan. Rehabilitaatiomenettelyt ovat Suomessa uusia, 1990-luvun laman aikaan säädettyjä ja poikkeuksellisia insolvenssimenettelyitä. Ulosotto ja konkurssi ovat perinteisesti olleet Suomessa hyvin likvidaatiopainotteisia. Tilanne on kuitenkin jokseenkin muuttunut, ja oletettavasti muuttuu yhä, sillä perinteiset likvidaatiomenettelyt ovat saaneet myös rehabilitaatiomenettelylle tyypillisiä piirteitä, kuten ulosotossa toistuvaistuloon liittyvät ulosmittaamisen lykkäämiset ja vapaakuukausijärjestelmä sekä ulosottoperusteen määräaikaisuus ja saatavan vanhentuminen. Saatavan lopullista vanhentumista koskevalla sääntelyllä on estetty luonnolliseen henkilöön kohdistuva, kohtuuttoman pitkäkestoinen tai jopa elinikäinen ulosotto. Toisaalta myös rehabilitaatiomenettelyt ovat saaneet likvidaatiomenettelyillä ominaisia piirteitä, kuten omaisuuden realisointiin liittyviä toimia. Rajanveto insolvenssimenettelyiden välillä tiukasti likvidaatio- ja rehabilitaatiomenettelyihin on siis nykyisellään häilyvä.²³

Yksityishenkilöiden velkajärjestelyjen hakemusmäärät sekä loppuun käsiteltyjen velkajärjestelyasioiden määrät ovat olleet kasvussa vuosien 2009–2024 aikana. Vuonna 2024 velkajärjestelyjä, joissa oli vahvistettu maksuohjelma, oli 4 138, kun vuonna 2019 niitä oli 3 246. Tyypillisin maksuohjelman kesto vuonna 2024 loppuun käsitellyissä hakemuksissa oli kolme vuotta. Hakemuksissa, joissa maksuohjelma vahvistettiin, mediaanivelka oli 56 000 euroa.²⁴ Hakemusten määrä on jatkanut vuoden 2025 kahden ensimmäisen neljänneksen aikana

²² Ks. Koulu ym.: Insolvenssioikeus, päivittyvä verkkojulkaisu.

²³ Ks. Koulu ym.: Insolvenssioikeus, päivittyvä verkkojulkaisu, sekä Linna ym.: Ulosotto-oikeus I, s. 1–5 ja s. 46.

²⁴ Ks. Suomen virallinen tilasto (SVT): Velkajärjestelyt [verkkojulkaisu].

Viiteajankohta: 2024. ISSN=1798–5803. Helsinki: Tilastokeskus [Viitattu: 29.8.2025]. Saantitapa: <https://stat.fi/julkaisu/cm1hh44ti6zb607w01un0q64h>.

verrattuna vuoden takaiseen²⁵. Yrityssaneerausten osalta tilanne on jokseenkin toinen. Vuoden 2025 tammi-kesäkuussa aloitettiin 154 yrityssaneerausta, mikä on 16,8 prosenttia vähemmän kuin vuotta aiemmin. Lakanneiden yrityssaneerausten määrä on myös vähentynyt verrattuna vuotta aiempaan tilanteeseen.²⁶

Ulosottoja oli puolestaan vireillä vuoden 2024 lopussa hieman yli 1,8 miljoonaa. Vuoden 2024 aikana vireille tuli yhteensä miltei 2,8 miljoonaa asiaa, eli 8,2 % enemmän kuin vuotta aiemmin. Vuoden lopussa perittävänä olleiden rahasaatavien määrä oli noin 6,5 mrd. euroa, uusia saatavia vuoden aikana ulosottoon tuli yhteensä 4,1 mrd. euroa. Yksityisoikeudellisia rahasaatavia käsiteltiin noin 3 miljardin euron edestä vuoden 2024 aikana ja ne olivat suurin yksittäinen rahasaatavien määrä. Eri ulosottovelallisia vuoden 2024 aikana oli noin 587 000, luonnollisten henkilöiden osuus oli noin 91 %. Ulosottovelallisten määrä on ollut kasvussa vuodesta 2022 lähtien, ja vuonna 2024 määrä kasvoi 2,2 %. Vuonna 2024 kaikista velallisista uusia velallisia oli 32,9 %, määrä kasvoi edellisvuoteen verrattuna 8,9 %.²⁷

Konkurssien määrä on myös kasvussa vuoden 2025 aikana. Tammi-kesäkuussa konkurssiin asetettiin 1 733 yritystä, joka on 8,4 prosenttia enemmän verrattuna vuotta aiempaan tilanteeseen. Lopputilitykseen päättäneiden konkurssien määrä puolestaan laski edellisvuoteen verrattuna.²⁸

Elinkustannusten nousun, kasvavien maksuhäiriömerkintöjen ja kohtalaisen korkeana pysyvien ulosottoasioiden sekä muiden maksukyvyttömyysmenettelyiden rinnalla uutena sekä mielestäni huolestuttavana ilmiönä on kulutusluottojen²⁹ kasvava määrä. Esimerkiksi Yle uutisoi loppuvuodesta 2023 kulutusluottojen määrän voimakkaasta kasvusta Suomessa. Ylen mukaan hintojen nousu on aiheuttanut kulutusluottojen määrän kasvun, ja saman vahvistaa myös uutisessa haastateltu Sortter-palvelun toimitusjohtaja Markus Huhdanpää. Huhdanpään mukaan vuoden 2023 aikana sellaisten henkilöiden määrä, joilla ei ollut aiempaa kulutusluottoa tai avointa luottokorttivelkaa, oli pikavippien tai isompien kulutusluottojen hakijoissa miltei

²⁵ Ks. Suomen virallinen tilasto (SVT): Velkajärjestelyt [verkkajulkaisu]. Viiteajankohta: 2025, 2. vuosineljännes. ISSN=1798–5803. Helsinki: Tilastokeskus [Viitattu: 29.8.2025]. Saantitapa: <https://stat.fi/julkaisu/cm1hh0ryf6uqb07w03dch2ck0>.

²⁶ Ks. tästä esimerkiksi Konkurssiasiamiehen toimiston tiedote 14.7.2025, <https://www.konkurssiasiamies.fi/ajankohtaiset/konkurssien-maara-edelleen-kasvussa-yrityssaneerausten-maara-laskussa/>.

²⁷ Ks. Ulosotto Suomessa, Ulosottolaitoksen tilastoja vuodelta 2024, s. 7, 12, 14, 23–24 ja 26. https://www.ulosottolaitos.fi/app/uploads/sites/6/2024/11/Ulosotto_Suomessa2024.pdf.

²⁸ Ks. tästä esimerkiksi Konkurssiasiamiehen toimiston tiedote 14.7.2025, <https://www.konkurssiasiamies.fi/ajankohtaiset/konkurssien-maara-edelleen-kasvussa-yrityssaneerausten-maara-laskussa/>.

²⁹ Kulutusluotolla tarkoitetaan kotitalouksille henkilökohtaiseen käyttöön tuleville kulutustavaroiden ja palveluiden hankkimiseksi myönnettyjä lainoja. Tällaiset lainat ovat vakuudettomia. Ks. määritelmästä esimerkiksi <https://stat.fi/meta/kas/kulutusluotto.html>.

kaksinkertaistunut. Tammikuussa 2023 hakijoiden määrä kuukaudessa oli ollut 3700, mutta syyskuussa jo 7100. Huhdanpään mukaan kyse oli henkilöistä, joilla ei aiemmin ole ollut tarvetta vakuudettomiin luottoihin. Uuden tarpeen syynä oli erityisesti elinkustannusten nousu.³⁰

Suomen pankin tilastojen mukaan kulutusluottojen lainakanta on kasvanut tasaisesti. Kasvu on vuositasolla ollut muutaman prosentin luokkaa. Toukokuussa 2025 kotitalouksien kokonaiskulutusluottokanta oli 28,0 mrd. euroa. Kulutusluotoista noin puolet, 13,8 mrd. euroa, on vakuudettomia kulutusluottoja, luvusta on poistettu ajoneuvolainojen osuus.³¹ Uudenlaiset kulutusluotot ovat omiaan ajamaan ihmisiä velkakierteeseen, sillä kulutusluottojen laina-ajat ovat huomattavan pitkiä ja lainamäärät suuria. Esimerkiksi Takuusäätiö on ollut huolissaan tästä kehityksestä.³²

Kulutusluotot ja niiden määrä, hakemisen helppous ja pitkät maksuajat ovat mielestäni ongelmallisia ja voivat aiheuttaa maksuvaikeuksia ja jopa maksukyvyttömyyttä. Tutkielman aiheen kannalta pidän kulutusluottoja merkittävänä velkaantumisen juurisyynä, sillä niitä markkinoidaan kuluttajille usein ”arjen kustannusten kattamiseen” tarkoitetuiksi lainoiksi. Kuluttajansuojalain (38/1978, KSL) 17 a §:n 1 momentin mukaan, kuluttajan nostamalle luotolle perittävää luoton korkoa ei saa sopia suuremmaksi, kuin korkolain (633/1982, KorkoL) 12 §:ssä määrätty viitekorko³³ lisättynä 15 prosenttiyksiköllä. Korko ei saa kuitenkaan ylittää 20 prosenttia. Vaikka luotolle on määrätty korkokatto, voi se kuitenkin olla jopa viidennes lainan arvosta, yhdistettynä pitkään maksuaikaan voi lainasumma moninkertaistua. Takuusäätiö on kertonut esimerkiksi kulutusluotoista, joissa lainasumma on ollut 32 613 euroa ja todellinen vuosikorko 20,68 %. Lainan maksuaika on ollut 15 vuotta. Tällaisesta lainasta maksettavaksi kokonaismääräksi tulisi 98 572,96 euroa, eli yli kolminkertainen määrä. Pitkissä laina-ajoissa lainan pääoma ei vähene aluksi juurikaan, mutta lainalle kertyy kuluja ja korkoa, josta lainanmyöntäjä puolestaan hyötyy. Lisäksi kulutusluottojen myöntäjät markkinoivat lainojaan korostamalla pientä kuukausierää ja esittelemällä teoreettisia kustannuksia, eli esimerkiksi liian pientä todellista vuosikorkoa. Kuluttajaliiton pääsihteeri Juha Beurling-

³⁰ Ks. Ylen uutinen 21.10.2023 <https://yle.fi/a/74-20055685>.

³¹ Ajoneuvolainojen osuus koko kulutusluottokannasta on 9,6 mrd. Luvussa ovat mukana sekä pankkien että muiden rahoituslaitosten myöntämät luotot, ks. tarkemmin Suomen Pankin tilasto: <https://www.suomenpankki.fi/fi/tilastot/tilastotiedotteet/rahailaitosten-tase/2025/kotitalouksilla-runsaasti-kulutusluottoja-kasvuvauhti-hidastunut/> [viitattu 29.8.2025].

³² Ks. Ylen uutinen 28.7.2024, <https://yle.fi/a/74-20100979> ja Takuusäätiön, Marttaliiton ja Kuluttajaliiton yhteinen uutinen 26.6.2024, <https://www.takuusaatio.fi/julkaisu/suuret-kulutusluotot-ja-pitkat-laina-ajat-ajavat-kotitalouksia-syvalle-velkakurimukseen/>.

³³ 4.11.2024 viitekorko 4,50 %, https://www.suomenpankki.fi/fi/tilastot/taulukot-ja-kuviot/korot/taulukot2/korot_taulukot/viitekorko_fi/ [viitattu 4.11.2024].

Pomoellin mukaan, tämä on keino harhauttaa asiakasta, jotta huomio ei kiinnittyisi pitkään laina-aikaan ja lainan todelliseen hintaan.³⁴ Tällainen käytäntö on katsoakseni omiaan aiheuttamaan liiallista velkaantumista.

Muiden lainatyyppejen, kuten asunto- ja opintolainojen osalta katsoisin kuitenkin, että ne eivät sinällään ole ongelmallisia velkatyyppejä, sillä niiden saaminen lähtökohtaisesti edellyttää neuvotteluja pankin kanssa. Pankit puolestaan tarkastavat asiakkaidensa tiedot ja tekevät lainapäätökset tämän perusteella. Usein asuntolainojen kohdalla hankittava asunto toimii tarvittaessa vakuutena luotolle tiettyyn rajaan asti, loppuosa katetaan esimerkiksi säästöillä tai muulla vakuudella³⁵. Toisaalta asuntolainojen euromääräiset koot ovat olleet jo vuosia nousussa. Tämä tarkoittaa puolestaan suurempia kuukausittaisia lainalyhennyksiä, millä voi puolestaan olla merkitystä maksuvaikeuksiin ajautumisessa.³⁶

Maksuvaikeuksien kasaantumisesta kertoo myös uusien maksuhäiriömerkintöjen lisääntyminen. Maksuhäiriömerkintä kuluttaja-asemassa olevalle henkilölle syntyy, kun kuluttaja ei ole maksuhuomautuksista- ja vaatimuksista huolimatta maksanut erääntynyttä saatavaa. Velkoja voi ilmoittaa maksuhäiriömerkinnän luottorekisteriin, kun kuluttajan maksu on vähintään 60 päivää myöhässä, käräjäoikeus antaa riidattomassa asiassa velkomustuomion tai maksuhäiriömerkintä voi syntyä ulosottovaiheessa tai liittyvä velkojen järjestelyyn.³⁷

Helsingin Sanomat uutisoi 29. tammikuuta 2025 Asiakastiedon julkaisemasta tilastosta, joka käsitteli maksuhäiriöisten määrän kasvusta. Vuonna 2024 kirjattiin enemmän maksuhäiriöitä kuluttajille kuin yhtenäkään aiempana vuonna, yhteensä lähes 1,95 miljoonaa. Tosin yksi ihminen voi saada useamman kuin yhden maksuhäiriömerkinnän. Asiakastiedon tiedotteen mukaan keskimäärin maksuhäiriöisellä suomalaisella on 14 maksuhäiriötä³⁸. Maksuhäiriömerkintä oli vuoden 2024 loppuun mennessä yhteensä noin 369 000 yksityishenkilöllä. Merkintöjen määrä kasvoi noin 18 500 ihmisellä. Asiakastiedon sivuilla 8.10.2024 julkaistun tiedotteen mukaan, vuonna 2024 henkilöille annetuista

³⁴ Ks. Takuusäätiön, Marttaliiton ja Kuluttajaliiton uutinen 26.6.2024, <https://www.takuusaatio.fi/julkaisu/suuret-kulutusluotot-ja-pitkat-laina-ajat-ajavat-kotitalouksia-syvalle-velkakurimukseen/>.

³⁵ Esimerkiksi OP:lla ostettavan asunnon vakuusarvo on 70 prosenttia, Nordealla 75 prosenttia, ks. <https://www.op.fi/henkiloasiakkaat/lainat-ja-asunnot/asuntolaina/asuntolainan-vakuudet> sekä <https://www.nordea.fi/henkiloasiakkaat/palvelumme/lainat/asuntolainat/lainan-vakuudet.html>.

³⁶ Ks. esimerkiksi Rantala – Tarkkala: Kotitalouksien velkaongelmien nykytila ja kehitys, 2009, s. 21–22.

³⁷ Maksuhäiriömerkinnästä esimerkiksi Kilpailu- ja kuluttajaviraston sivuilla, <https://www.kkv.fi/kuluttaja-asiat/perinta-ja-maksujarjestelyt/maksuhairiomerkinta/>.

³⁸ Ks. tästä Asiakastiedon julkaisema tiedote 8.10.2024, <https://www.asiakastieto.fi/web/fi/asiakastieto-media/uutiset/2024/10/maksuhairioisia-kuluttajia-jo-15-000-enemman-kuin-2023-lopussa-usein-taustalla-maksamattomat-kulutusluotot.html> [viitattu 29.1.2025].

velkomustuomioista yli 60 prosenttia liittyy tili- ja kertaluottoihin tai kulutusluottoihin. Toiseksi suurimman ryhmän velkomustuomioille muodostavat posti- ja verkko-ostokset.³⁹

Vaikka ulosottoja ja konkursseja sekä toisaalta yrityssaneerauksia ja yksityishenkilön velkajärjestelyjä on vireillä yhteensä satojatuhansia, voidaan maksukyvyttömyysmenettelyyn joutumista pitää myös stigmatisoivana, eli hävettävänä ja leimaavana asiana. Häpeän kokeminen voi usein viivästyttää avun hakemista, sekä johtaa ongelmien paikkaamiseen hakemalla lisää luottoa. Takuusäätiö on julkaissut 30-vuotisjuhlaulkaisunaan laajan kirjoituksen, joka käsittelee maksuvaikeuksien, ja erityisesti ulosoton tuottamaa häpeää yksilölle. Julkaisuun on koottu eri asiantuntijoiden näkemyksiä aiheesta sekä rahavaikeuksissa olevien kokemuksia stigmasta ja häpeästä. Vaikka insolvenssiin liittyvä stigma on tunnustettu kirjallisuudessa ja julkisessa keskustelussa, kansainvälisessä vertailussa on havaittu, että maksukyvyttömyyteen suhtaudutaan eri tavalla tutkijoiden ja yritysmaailman edustajien välillä. Asiaa on tutkittu 2023 julkaistussa Emilie Ghion ja Donald Thomsonin artikkelissa ”Is insolvency stigmatised?”, joka on julkaistu *International insolvency review*:ssä. Kysyttäessä asiasta asiantuntijoilta ja tutkijoilta esimerkiksi Italiasta, Saksasta, Alankomaista ja Yhdistyneistä Kuningaskunnista insolvenssioikeuteen liittyvä stigma tunnistettiin osaksi kyseisten maiden lainsäädäntöä ja sen ympärillä käytävää keskustelua. Syyksi esitettiin muun muassa yleinen varautuneisuus ryhtyä yhteistyöhön ihmisten kanssa, joilla on ollut maksukyvyttömyyteen liittyviä ongelmia ja maksukyvyttömyyteen ajautumisen näkeminen vain seurauksena vääränlaisesta toiminnasta, eikä niinkään epäonnesta. Vastaajista 78 prosenttia koki stigman olevan läsnä insolvenssioikeudessa. Yritysmaailman edustajat näkivät asian toisin: vain 57 prosenttia vastaajista ajatteli insolvenssioikeuteen liittyvän stigmaa. Toisaalta kyselyn perusteella vaikuttaa, että asiaan liittyvä käsitteistö ja lainsäädäntö oli valtaosin tuntematonta ja kaukaista. Tällöin on oletettavaa, ettei insolvenssioikeuden stigmaa voida tunnistaa, jos asiaa ei tunneta tai tunnetaan heikosti.

Pidän huolestuttavana, että erityisesti kulutusluotot ovat korostuneet velkomustuomioiden perustana. Keskimääräisten maksuhäiriömerkintöjen määrä maksuhäiriöistä kohti kertonee ylivelkaantumisesta. Maksuhäiriömerkintöjen ja maksukyvyttömyysmenettelyjen kasvanut määrä ei nähdäkseni ole kuitenkaan yllättävää, vaan määrä on miltei suoraan verrannollinen kasvavaan velkamäärään ja erityisesti lisääntyviin kulutusluottoihin. Olennaisena seikkana näkisin kuitenkin velkaantumisen taustalla olevan tarkoituksen. Velkaantumista elinkustannusten kattamiseksi tulisi tilastollisesti tarkastella toisella tavalla kuin esimerkiksi kulutusmielessä tapahtunutta velkaantumista.

1.4 Tutkimuksen tavoitteet, tutkimuskysymys ja pohdinta rajauksista

³⁹ Ks. Helsingin Sanomat 27.1.2025, ”Maksuhäiriöisten määrä kasvussa: ”Ylivelkaantumisen laivaa on hankala saada käännettyä””, <https://www.hs.fi/suomi/art-2000010993006.html>.

Tässä tutkielmassa tutkitaan poikkeuksellisella tavalla nousevien sekä yksityisen henkilön että yrityksen toiminnan kannalta pakollisten kustannusten nousun vaikutusta insolvenssimenettelyiden toteuttamiseen. Tutkielma tarkastelee, millaisia helpotuksia ja toimia on mahdollista tehdä tilanteessa, jossa velallisen jo todennäköisesti heikohko maksukyky heikkenee entisestään sellaisten syiden vuoksi, joihin velallinen ei voi omilla toimillaan juurikaan vaikuttaa; tulisiko velallisten helpotukseksi tarkoitettujen mekanismien olla joustavampia suhteessa talouden tilanteeseen; millaisia toimia on mahdollista toteuttaa velallisen ja velkojan toimesta ja toisaalta millainen on viranomaisen toimivalta; mitkä ovat velallisen vastuut ja velvollisuudet; miten velkojan asema voidaan turvata ja toisaalta miten velallisen asema turvataan; miten lainsäädännössä on otettu kantaa velallisen maksukyvyttömyyteen, joka vaikuttaa menettelyiden toteuttamiseen; missä määrin harkinnanvaraa jätetään poikkeuksellisten olosuhteiden huomiointiin.

Tutkielman tutkimuskysymyksenä on, millaisia mahdollisuuksia insolvenssilainsäädännössä on huomioida velallisesta riippumattomien kustannusten nousun vaikutus eri insolvenssimenettelyiden toteuttamiseen.

Tutkimuskysymyksen perusteella tarkasteltaviksi tulevat ulosotto, yksityishenkilön velkajärjestely, yrityssaneeraus sekä konkurssi. Tutkielman tarkoituksena saada aikaan kokonaiskuva suomalaisten insolvenssimenettelyiden suhteesta tilanteeseen, jossa velallisen maksukyky heikkenee velallisesta riippumattomista syistä, eli perushyödykkeiden kustannusten nousun vuoksi. Insolvenssimenettelyjä yhdistävä, tutkielman kannalta tärkein, tekijä on velallisen taloudellisen liikkumavaran vähäisyys, jolloin muutokset perushyödykkeiden hintatasossa voivat nousta ongelmaksi menettelyjen alun perin suunnitellulle toteuttamiselle.

1.5 Menetelmä ja tutkimuksen luonne sekä aineisto ja lähteet

Tutkielmassa on tarkoitus tarkastella miten UK, VJL, YrSanL ja KonkL mahdollistavat reagoida tilanteisiin, joissa velallisen maksukyky heikkenee entisestään sellaisen tekijän vuoksi, johon velallisen vaikutusmahdollisuudet ovat pienet. Tärkeimpänä velallisen maksukykyyn vaikuttavana tekijänä tutkielmassa tarkastellaan perushyödykkeiden, eli esimerkiksi sähkön, elintarvikkeiden ja polttoaineiden, hintojen muutoksesta johtuvaa maksukyvyyn heikentymistä, mutta myös ylivelkaantumisen vaikutuksia sekä sitä, mihin

tarkoitukseen velkaa on otettu. Kysymyksiä käsitellään pohtimalla millaisissa tilanteissa ja millä edellytyksillä sekä miten UK, VJL ja YrSanL ja soveltuvin osin KonkL mahdollistavat menettelyiden mukauttamisen ja muuttamisen velallisen edelleen heikentyvän maksukyvyn vuoksi. VJL:n ja YrSanL:n osalta tutkitaan kuitenkin vain vahvistetun maksuohjelman muuttamisen edellytyksiä. Tutkielmassa pohditaan myös, millaisia seurauksia muuttamisella on sekä millaisia laintulkinnallisia ongelmia tästä aiheutuu.

Velkajärjestely- ja yrityssaneerausosiot perustuvat aikaisempaan opinnäytetyöhöni, jonka olen päivittänyt vastaamaan nykytilaa. Insolvenssimenettelyiden kokonaiskuvan luomiseksi opinnäytetyössä käsiteltyjen menettelyiden sisällyttäminen osaksi tutkielmaa on olennaista.

Tutkielman tarkoituksena on tuottaa lainopillista tulkintaa⁴⁰ VJL:n, YrSanL:n, UK:n sekä KonkL:n suhteesta tilanteeseen, jossa velallisen maksukyky muuttuu olennaisesti hänestä riippumattomista syistä johtuen. VJL:n ja YrSanL:n osalta tutkielma keskittyy maksuohjelmien muuttamista koskeviin lainkohtiin, erityisesti VJL 44 § sekä YrSanL 63 §, mutta myös muilla lainkohdilla voi olla merkitystä muuttamisen edellytyksiä arvioitaessa ja tulkittaessa. Ulosoton osalta UK:n 4 luku on merkityksellinen, erityisesti UK 4:21, 4:48, 4:51, 4:52 ja 4:53. KonkL:n osalta merkittäviä ovat 1 ja 4 luvussa olevat säännökset, esimerkiksi 1:6 ja 4:3. Myös muilla lainkohdilla voi olla merkitystä edellytysten arvioinnissa ja tulkittaessa. Tulkinalla pyrin selvittämään, sisältääkö lainsäädäntö mahdollisuuksia velallisen aseman helpottamiselle poikkeuksellisessa taloustilanteessa ja miten tällaista lainsäädäntöä tulisi tulkita, ja miten sitä on mahdollisesti sovellettu käytännössä.

Tutkielmassa analysoidaan asiaankuuluvia lakeja ja muita säädöksiä, kuten oikeusministeriön asetuksia sekä lainvalmisteluasiakirjoja. Oikeuskirjallisuuden osalta käytän aiheesta kirjoitettuja yleisteoksia sekä lakikommentaareja ja muita lyhyempiä julkaisuja. Oikeuskäytännössä korostuvat todennäköisesti sekä korkeimman oikeuden että hovioikeuksien ratkaisut. Aineiston avulla pyrin muodostamaan asiasta kokonaiskuvan voimassa olevien oikeusnormien sisällöstä ja rajauksista. Tämän jälkeen arvioidaan olemassa olevien säännösten soveltuvuutta tutkimuskysymyksen mukaiseen tilanteeseen.

⁴⁰ Lainopin tehtävänä on oikeusnormien tulkinta ja systematisointi. Lainoppi nojaa lisäksi vahvasti oikeuslähdeoppiin sekä oikeudelliseen argumentaatioon. Oikeuslähdeopin tarkoituksena on puolestaan kattaa kaikki ne perusteet, joilla on arvoa oikeudellisen ratkaisun tekemisessä tai sen legitimoinnissa. Ks. tarkemmin esimerkiksi Aarnio, Aulis: Oikeussäännösten tulkinnasta: tutkimus lainopillisen perustelun rationaalisuudesta ja hyväksyttävyydestä, 1982, erityisesti sivut 61–63 ja 87–96. Lisäksi Aarnio, Aulis: Laintulkinnan teoria: yleisen oikeustieteen oppikirja, 1989; Aarnio, Aulis: Tulkin taito: ajatuksia oikeudesta, oikeustieteestä ja yhteiskunnasta, 2007 sekä Tuori, Kaarlo: Kriittinen oikeuspositivismi, 2000.

Tutkielmani aihe on ajankohtainen ja pidän todennäköisenä, että aiheesta ei ole juurikaan aiempaa tutkimusta. Kirjoitushetkellä oikeusministeriössä on vireillä hanke, jonka tarkoituksena on uudistaa tulojen ulosmittausta koskevat ulosottokaaren säännökset sekä yksinkertaistaa sosiaaliturvaetuuksien ulosmittausta. Työryhmä tarkastelee esimerkiksi suojaosuuden euromäärää sekä ulosmittausprosentteja eri tulotasoilla. Arvioinnin piiriin kuuluvat myös vapaakuukausien sekä ulosmittauksen määrän rajoittamista sekä elatusapuvelkojen perintää koskevien ulosottokaaren säännösten muutostarpeet.⁴¹ Työryhmän mietintö valmistui kesäkuussa 2025⁴². Perustan tutkielmani lähtökohtaisesti kuitenkin voimassa olevaan lainsäädäntöön, mutta tarkastelen voimassa olevaa ja esitettyä lainsäädännön muutosta tarpeellisin osin. Tutkielman aineisto ja lähteet ovat kuitenkin muutoksessa ja niiden kehittymistä on seurattava koko tutkielman kirjoittamisen ajan.

2. Yksityishenkilön velkajärjestely

2.1 Yksityishenkilön velkajärjestely lyhyesti

Laki yksityishenkilön velkajärjestelystä (57/1993, VJL) sääntelee yksityishenkilön velkajärjestelyä. Laki säädettiin 1990-luvun laman aikaan ja se tuli voimaan 8.2.1993. Lakiuudistuksen tarkoituksena oli luoda säännöstö, joka mahdollistaisi maksuvaikeuksiin ajautuneen velallisen taloudellisen tilanteen korjaamisen. Lainsäädäntötyön tavoitteena oli mahdollistaa velkaongelmien ratkaiseminen neuvotteluteitse vapaaehtoisuuden pohjalta. Yksityishenkilön velkajärjestely tulisi kyseeseen tilanteessa, jossa vapaaehtoista ratkaisua ei ole saatu aikaan. Velkajärjestely koskisi kaikkia velallisen velkoja ja syrjäyttäisi muut pakkotäytäntöönpanokeinot, konkurssin ja ulosoton.⁴³

Velkajärjestelyn alkuperäisenä edellytyksenä oli velallisen maksukyvyttömyyden johtuminen työttömyydestä tai sairaudesta, pääasiallisesti ilman velallisen omaa syytä. Lisäksi velkajärjestely voitiin myöntää, mikäli sille oli olemassa muutoin painavat perusteet.⁴⁴

⁴¹ Ks. <https://valtioneuvosto.fi/hanke?tunnus=OM155:00/2023>, Työryhmän mietintö 2025:11.

⁴² Työryhmän mietinnössä esitetään ensinnäkin uudistettavaksi palkasta ulosmitattavaa määrää koskevat UK 4:48–54:t. Lisäksi työryhmä esittää lisättäväksi uuden 49 a §:n, joka koskisi toistuvaistulon ulosmittaamista silloin, kun velallinen saa määrääjain tuloa useammalta kuin yhdeltä maksajalta. Tulopohjaan ei esitetä muutoksia. Suojaosuuden määrä ehdotetaan velallisen itsensä osalta säilytettäväksi indeksitarkastettuna vuoden 2023 tasolle. Suojaosuuden tason vuosittaista tarkastamista jatkettaisiin. Sen sijaan, velallisen elatuksen varassa olevia henkilöitä ei huomioitaisi jatkossa suojaosuudessa, vaan erillisenä vähennyksenä palkasta ulosmitattavaa määrää laskettaessa. Ks. ehdotuksista tarkemmin mietintö.

⁴³ Ks. velkajärjestelyn tarkoituksesta lisäksi esim22–24si HE 250/1994 vp, s. 1 ja 22–24.

⁴⁴ Ks. HE 183/1992 vp, s. 1–4.

Velkajärjestelyn myöntämisen edellytykset on kirjattu VJL:n 9 §:ään. Lainkohtaa on uudistettu viimeksi vuonna 2022. Yksityishenkilön velkajärjestelyä muutettiin siten, että se koskee myös sellaisia henkilöitä, joilla on aiempaan elinkeinotoimintaan liittyviä velkoja. Muutoksen taustalla oli direktiivi uudelleenjärjestelystä ja maksukyvyttömyydestä (2017/1132). Velkajärjestelyn velallispiiri koskee siis nykyisin laajempaa velallisryhmää kuin se alkuperäisessä lainsäädännössä koski.

Velkajärjestely voidaan VJL 9 §:n mukaan myöntää sellaiselle velalliselle, joka on maksukyvytön eikä kohtuudella kykene parantamaan maksukykyään voidakseen selviytyä veloista aiheutuvista menoista. Edellytyksinä myöntämiselle ovat muun muassa velallisen maksukyvyn olennainen heikkeneminen tai muu olosuhteiden muutos pääasiallisesti velallisesta riippumattomasta syystä.

VJL 11 §:n mukaan velallisen on ennen velkajärjestelyn hakemista selvitettävä mahdollisuudet sovintoon velkojen kanssa velkojensa järjestelemisestä, jollei tämä ole tarpeetonta esimerkiksi vähäisen maksukyvyn vuoksi. Velallisen ja velkojan sovintoratkaisusta käytetään nimitystä velkasovinto tai sopimukseen perustuva velkajärjestely. Mikäli sovintoa ei synny, velallinen voi jättää velkajärjestelyä koskevan hakemuksen tuomioistuimeen. Tuomioistuin päättää velallisen velkajärjestelystä 1 §:n mukaisesti.

Velkajärjestelyn maksuohjelma voidaan vahvistaa VJL 38 §:n mukaisin edellytyksin⁴⁵ tuomioistuimen toimesta⁴⁶. Velallisen on maksuohjelman vahvistamisen jälkeen suoritettava velkojaan maksuohjelman mukaisesti. Pääsääntöisesti ohjelman kesto on kolme vuotta VJL 30 §:n 3 momentin mukaan. Velkajärjestelyn ohjelma on VJL 30 §:n 5 momentin mukaan kestoltaan viisi vuotta, mikäli velkajärjestely on myönnetty VJL 10 a §:n mukaisesti esteestä huolimatta. Ohjelma voi olla kaksivuotta pidempi takaajan tai muun yksityisvelkojan hyväksi VJL 31 a §:n mukaisesti. Maksuohjelman enimmäiskesto on VJL 30 §:n 4 momentin mukaan kuitenkin kymmenen vuotta tilanteessa, jossa velallinen säilyttää omistusasuntonsa.

2.2 Velkajärjestelyn maksuohjelma

Lain yksityishenkilön velkajärjestelystä 23 §:n 1 momentin mukaan velkajärjestelyssä velalliselle on vahvistettava hänen maksukykyään vastaava maksuohjelma. Lainkohdan 3

⁴⁵ Maksuohjelma voidaan siis vahvistaa, mikäli velkajärjestelyyn on VJL 9-11 §:n mukaan edellytykset ja ohjelma vastaa VJL:n säännöksiä. Kuitenkaan poikkeaminen lain säännöksistä ei automaattisesti estä maksuohjelman vahvistamista, mikäli velallinen tai velkoja ei ole vedonnut tällaiseen seikkaan maksuohjelmasta antamassaan lausunnossa.

⁴⁶ Tuomioistuinmenettelystä ks. esimerkiksi Koulu ym.: Insolvenssioikeus, päivittyvä verkkojulkaisu.

momentin mukaan ehdotuksen maksuohjelmaksi laatii velallinen tai selvittäjä⁴⁷. VJL 36 §:ssä säädetään maksuohjelmaan sisällytettävistä tiedoista. Maksuohjelmasta on käytävä ilmi riittävästi eriteltynä muun muassa velallisen varallisuus, tulot ja tulojen kehitys sekä välttämättömistä elinkustannuksista ja elatusvelvollisuudesta aiheutuvat menot sekä muut velallisen taloudelliseen asemaan vaikuttavat seikat. Maksuohjelmasta on käytävä ilmi myös velallisen maksuvara, joka on laskettu kuukautta tai muuta sopivaa ajankohtaa kohti. VJL 5 §:n 1 momentin mukaan maksuvaralla tarkoitetaan sitä, että velallisen on velkajärjestelyssä käytettävä velkojensa suorittamiseksi kaikki ne tulot, joita hän ei tarvitse välttämättömistä elinkustannuksista tai elatusvelvollisuudesta aiheutuviin kustannuksiin.

Velallisen elinkustannuksista säädetään tarkemmin oikeusministeriön asetuksella velallisen maksukyvyyn arvioinnista yksityishenkilön velkajärjestelyssä (322/2001, MaksuKA). Asetuksen 1 § sääntelee, mikä katsotaan velallisen tuloksi. Maksuvaraa laskettaessa velallisen tuloista vähennetään asetuksen 2 §:n mukaisesti välttämättöminä elinkustannuksina esimerkiksi asumismenot ja lapsen päivähoitomenot. Välttämättömistä elinkustannuksista säädetään tarkemmin asetuksen 3–6 §:ssä. Asetuksen 3 §:n mukaan välttämättömiksi asumiskustannuksiksi katsotaan esimerkiksi vuokran lisäksi myös vesi-, sähkö-, kaasu- ja lämmitysmaksut. Näiden kustannusten suuruus arvioidaan joko velallisen tai selvittäjän toimesta.⁴⁸

2.3 Velkajärjestelyn maksuohjelman muuttaminen ja muutostarpeen arviointi

Velkajärjestelyn vahvistettua maksuohjelmaa voidaan muuttaa VJL 44 §:ssä säädetyllä tavalla. Lainkohdan mukaan maksuohjelmaa voidaan muuttaa ensinnäkin, kun velallisen maksukyky heikkenee niin olennaisesti, ettei häneltä voida kohtuudella edellyttää maksuohjelman maksuvelvollisuuden täyttämistä. Harkinnassa huomioidaan velallisen maksuohjelman täyttämiseksi tarvitsema aika. Myös muissa merkityksellisissä olosuhteissa tapahtunut muutos voi olla peruste maksuohjelman muuttamiselle. Olosuhteiden ennakoimattoman ja olennaisen

⁴⁷ Selvittäjää koskevat säännökset ovat VJL:n 9 luvussa.

⁴⁸ Ks. Koulou ym.: Insolvenssioikeus, päivittyvä verkkojulkaisu; Mikäli velallinen on laatinut velkajärjestelyhakemuksen velkaneuvonnassa, on mahdollista, että myös maksuehdotus on laadittu tässä yhteydessä. Mikäli maksuohjelmaa ei ole liitetty hakemukseen, tuomioistuimien määrää selvittäjän velkajärjestelyyn. Muutoin velallinen laatii ohjelmaehdotuksen itse.

muuttumisen perusteesta on otettu kantaa lakia valmisteltaessa. Heikkenemisen mahdolliseksi syiksi on esitetty kuitenkin ainoastaan sairaus tai perhesuhteiden muutos.⁴⁹

Maksuohjelman muuttamista koskevaa lainkohtaa on kokonaisuudessaan muutettu vuonna 2002, jolloin muutostarpeen taustalla oli muutoshakemusten lisääntynyt määrä tuomioistuimissa. Osassa muutoshakemuksista maksukyvyyn heikentyminen oli vähäistä, 17–34 euroa. Maksuvelvollisuuden heikkenemiselle esitetään syyksi alkuperäisen vuoden 1992 hallituksen esityksen lisäksi myös asumiskustannusten kasvaminen. Muutoksella pyrittiin selkeyttämään tilanteita, joiden vuoksi maksuohjelmaa muutetaan. Maksuohjelman muutostarvetta arvioitaessa punnittaisiin, milloin velallisen maksukyky on heikentynyt niin, ettei häneltä voida kohtuudella edellyttää maksuvelvollisuuden täyttämistä. Hallituksen esityksen mukaan maksuohjelmaa voitaisiin muuttaa tilanteessa, jossa velallisen maksuvelvollisuus jäisi maksukyvyyn heikentymisen vuoksi suurelta osin täyttämättä maksuohjelman päättymisajankohtaan mennessä ja täytyminen kestäisi pitkään maksuohjelman päättymisen jälkeen. Näin ollen, mitä pidempi aika maksuohjelmaa on jäljellä, sitä useammin on syytä laatia maksuohjelma uudelleen maksuvaralaskelmineen sekä maksuaikatauluineen. Maksuohjelman loppuvaiheessa tapahtuva maksuvelvollisuuden kohtuullisuusarviointi ei muodosta tarvetta maksuohjelman muuttamiselle, vaan riittävää on arvioida se velan määrä, jonka velallisen voidaan katsoa olevan velvollinen suorittamaan.⁵⁰

Kuten aiemmin on todettu, maksuohjelman kesto on VJL 30 §:n 3 momentin mukaan pääsääntöisesti kolme vuotta, poikkeuksellisesti viisi vuotta 5 momentin mukaisesti. Hallituksen esityksen mukaan, muutostarpeen arvioinnissa on huomioitava ajankohta, jolloin mahdollinen tarve ilmenee. Asumiskustannukset ja muut elinkustannukset ovat olleet voimakkaassa nousussa erityisesti vuoden 2020 jälkeen. Muutostarpeen arvioinnissa on huomioitava hallituksen esityksen mukaisesti lisäksi velkajärjestelyn kesto ja maksuvelvollisuuden täyttymiseen vaadittava aika ohjelman päättymisen jälkeen.

Maksuohjelman keston suhteen muuttamiselle ei ole asetettu edellytyksiä. Maksukyvyttömyydeltä ei periaatteessa edellytetä pitkäaikaisuutta. Yleensä muuttaminen ei kuitenkaan tule kyseeseen maksuohjelman alkuvaiheessa, ellei voida varmistua velallisen maksukyvyyn pitkäaikaisesta heikentymisestä. Velallisen maksukyvyyn pitkäaikaisesta heikentymisestä voidaan pitää osoituksena esimerkiksi velallisen joutumista työkyvyttömyyseläkkeelle. Maksukyvyyn muutokselta ei toisaalta voida edellyttää pitkäaikaisuutta, jos muutos tapahtuu maksuohjelman loppupuolella. Maksuohjelman päättymisen jälkeen maksuohjelmaa ei voida muuttaa: maksuvelvollisuus suorittamattomista

⁴⁹ Ks. HE 183/1992 vp, s. 31.

⁵⁰ Ks. HE 98/2002 vp, s. 7–8, 19–21, 26, 43.

veloista säilyisi maksuohjelman päättymisen jälkeen muuttumattomana. Muutokselle ei voida katsoa olevan tarvetta, mikäli velallinen kykenee suoriutumaan maksuohjelmassa määritetystä suoritusvelvollisuudesta kohtuullisessa ajassa, esimerkiksi vuodessa.⁵¹

MaksuKA:ssa on säädetty euromääräisinä ne summat, joita voidaan pitää riittävinä välttämättömiin elinkustannuksiin. Nämä summat ylittävät myös toimeentulotuen normit, joita käytetään maksuvaran laskentaperusteena.⁵² MaksuKA:n 4 §:n mukaisien välttämättömien elinkustannusten summista voidaan poiketa, mikäli poikkeamiselle on erityisiä perusteita. Asetuksessa mainitaan erityisesti työmatkakustannukset, jonka määrään esimerkiksi polttoainekustannukset vaikuttavat. Poikkeaminen ylöspäin on mahdollista esimerkiksi silloin, kun velallisella tai hänen perheellään on menoja, joiden ei katsota sisältyvän hyväksyttävien menojen säännönmukaiseen määrään. Enimmäistasosta poikkeaminen alaspäin on mahdollista ensinnäkin velallisen suostumuksella. Toiseksi silloin, jos velallinen ei tosiasiallisesti tarvitse määräysten mukaista summaa menoihinsa. Rahamäärien harkinnassa tuomioistuimella on kuitenkin viimekätinen harkintavalta, eikä hallituksen esityksessä ole otettu kantaa tilanteisiin, joissa velallisen elinkustannukset nousevat.⁵³

Maksukyvyyn äkillinen heikentyminen perushyödykkeiden hintojen nopean kasvamisen vuoksi voi muuttaa VJL 44 §:n mukaisesti olennaisella tavalla velallisen maksukykyä. Muutoksen pysyvyys sekä ajankohta suhteessa velkajärjestelyyn ovat olennaisia arvioitaessa maksuohjelman muutostarvetta. Taloudessa tapahtuvaan nopeaa ja äkilliseen hintojen muutokseen ei lainvalmisteluaineistossa ole suoraan otettu kantaa yhtenä syynä maksuohjelman muuttamiselle, mutta tällaista perustetta ei ole myöskään poissuljettu. Tavalliseen elämänmenoon liittyvä kustannusten muutokset eivät yleensä ole peruste puuttua maksuohjelmassa määrättyyn maksuvelvollisuuteen⁵⁴. Voidaan kuitenkin katsoa, että ongelman muodostuessa laajalle velallisyjoukolle yhtäaikaaisesti perushyödykkeiden hintojen noustua ja elin- ja asumiskustannusten kasvettua vaikeiksi, muodostuisi myös peruste maksuohjelmien muuttamiselle. Muuttamista olisi mahdollista perustella yhteiskunnallisella tarpeella velallisten aseman helpottamiseksi. Maksuvaran heikentymisen osalta katsoisin kuitenkin, että perushyödykkeiden hintojen nousun vaikutus velallisen maksuvaraansa tulisi realisoitua merkittävälle osalle velkajärjestelyssä olevia velallisia. Vasta tällöin muuttamisia voitaisiin perustella yhteiskunnallisella tarpeella.

Esimerkiksi jos yksinasuvan velallisen maksuohjelmaa vahvistettaessa on arvioitu velallisen nettotuloiksi 1400 euroa, josta on vähennetty velallisen asumiskustannuksina 540 euroa sekä elinkustannuksina 600 euroa velallisen maksuvaraksi jäisi 260 euroa kuukaudessa. Mikäli

⁵¹ Ks. Uitto, Tero: Velkajärjestely, 2010, s. 239–240 sekä HE 98/2002 vp, s. 43–44.

⁵² Ks. Koulumyymälä: Insolvenssioikeus, päivittyvä verkkosivusto.

⁵³ Ks. HE 250/1994 vp, s. 5–6.

⁵⁴ Ks. Koskelo – Lehtimäki: Yksityishenkilön velkajärjestely, 1997, s. 404–405.

maksuohjelma on määrätty kestämaan kolme vuotta, velallinen pystyy maksuohjelman aikana maksamaan 9 360 euroa. Velkajärjestely on aloitettu 1.1.2024 ja velallinen ei ole laiminlyönyt maksuohjelmaa, jolloin 1.1.2025 velallisella on maksettavaa 6 240 euroa. Mikäli velallisen asumiskustannukset nousevat esimerkiksi 130 eurolla nousseiden energiakustannusten vuoksi, jää velalliselle maksuvaraa kuukautta kohden vain 130 euroa. Myös velallisen elinkustannukset voivat tosiasiallisesti nousta suuremmiksi, kuin mikä on määritetty MaksuKA 4 §:ssä – esimerkiksi yksinasuvalla velallisella 715 euroa⁵⁵ - ja näistä summista voidaan poiketa. On siis mahdollista, että velallisen maksukyky heikkenee niin olennaisesti, että maksuohjelman muutoksen edellytykset täyttyvät.⁵⁶ Tässä tapauksessa, mikäli maksuohjelmaa muutettaisiin, tapahtuisi se todennäköisesti laskemalla velallisen maksuvara kuukautta kohden uudelleen. Esimerkissä velallisen velat ovat vakuudettomia eikä velallisella ole omistusasuntoa.

Velallinen voi kuitenkin lykätä VJL 41 §:n 2 momentin mukaan maksun suorittamista velkojille ”maksuohjelman keston aikana yhteismäärältään enintään kolmen kuukauden maksuvelvollisuutta vastaavan, tai jos maksuohjelman kesto tavallisten velkojen osalta on kolmea vuotta pidempi, enintään viiden kuukauden maksuvelvollisuutta vastaavan määrän osalta ilmoittamalla velkojalle lykkäyksestä.” Maksuohjelman päätyttyä velallisen lykkäämä maksu erääntyy. Velallisen on tällöin toimitettava maksu velkojalle. Mikäli velallinen ei maksuohjelman päättymisen jälkeen kykene maksamaan lykättyä velkaosuutta, voi hän sopia velkojan kanssa maksuaikataulusta tai velkoja voi VJL 42 §:n 2 momentin mukaisesti vaatia maksun täytäntöönpanoa ulosotossa kolmen kuukauden kuluttua maksuohjelman päättymisestä.⁵⁷

Kolme tai enintään viisi kuukautta on kohtalaisen lyhyt aika tilanteessa, jossa perushyödykkeiden hinnat pysyvät korkealla tai jatkavat nousuaan. Maksujen lykkääminen ei tarjoaisi tällaisessa tilanteessa kuin lyhytaikaisen helpotuksen velallisen tilanteeseen. Perushyödykkeiden hinnat voivat muuttua hyvinkin nopeasti. On kuitenkin huomattava, että perushyödykkeiden hinnat eivät ole laskeneet vuotta 2020 edeltäneelle tasolle, eikä tällaista kehitystä ainakaan toistaiseksi ole myöskään nähtävissä.

Maksuohjelmien turhien muuttamisten välttämiseksi sekä velallisen että velkojan edun kannalta voisi olla syytä kuitenkin aluksi lykätä velallisen suorituksia. Velallisen velvollisuudeksi kuitenkin tulee arvioida hänen kykynsä suoriutua lykättyistä maksuista maksuohjelman

⁵⁵ 1.1.2025 alkaen yksin asuvalla velallisella elinkustannusten suuruus on 715 euroa.

⁵⁶ Ks. Esimerkiksi Itä-Suomen HO S 20/578, annettu 18.9.2022. Tapauksessa velallinen oli jäänyt eläkkeelle, jolloin hän katsoi maksuvaransa laskeneen runsaasta 1500 eurosta noin 1000 euroon. Maksuohjelma oli kestoltaan viiden vuoden mittainen vakuusvelkojen osalta ja kuuden vuoden mittainen tavallisten velkojen osalta. Maksuvelvollisuutta velallisella oli muutoksenhakuhetkellä jäljellä runsaasta 115.000 eurosta noin 55.000 euroa. Hovioikeus katsoi, että maksuvaran pienentyminen noin kolmanneksella oli riittävän olennainen, jotta maksuohjelmaa voitiin muuttaa.

⁵⁷ Ks. HE 83/2014 vp, s. 66.

päätyttyä. Mikäli velallinen katsoo olevansa kykeneväinen suoriutumaan lykättyjen maksujen suorituksista jälkikäteen, voitaisiin maksujen lykkäämistä pitää ensisijaisena vaihtoehtona. Velallisen on mahdollista lykätä maksujen suorittamista maksuohjelman aikana vain kolmesta viiteen kuukautta. Tällöin velallisen on arvioitava myös mahdollista myöhemmin syntyvää tarvetta maksujen lykkäämiseksi. Kuten aiemmin on todettu, perushyödykkeiden hintojen tasoittumisesta tai kääntymisestä laskuun ei toistaiseksi ole juurikaan merkkejä. Velallisen tilanteeseen ei välttämättä tule helpotusta muutaman kuukauden maksujen lykkäämisellä. Lisäksi arviointi on erittäin haastavaa. Maksujen lykkääminen saattaisi aiheettomasti viivästyttää väistämätöntä maksuohjelman muuttamista sekä kerryttää velalliselle maksettavaa myös maksuohjelman päätyttyä.

Edellä kuvatun perusteella perushyödykkeiden kustannusten noususta johtuvan velallisen maksukyvyn heikkeneminen täyttäisi sekä olennaisuusvaatimuksen että pitkäaikaisuusvaatimuksen. Maksuohjelman muuttamista on haettava tuomioistuimelta VJL 61 §:n 1 momentin mukaisesti. Muuttamista on haettava ilman aiheetonta viivytystä sen jälkeen, kun peruste on tullut velallisen tai velkojan tietoon. On kuitenkin huomioitava, että mikäli maksuohjelma on loppupuolella ja velalliselta jäisi vain vähäinen määrä velkoja suorittamatta, ei maksuohjelman muuttamisen edellytys täytyisi.

VJL 44 §:ää muutettiin vuonna 2002. Muutoksen taustalla oli tuomioistuinten ruuhkautuminen sellaisten muutoshakemusten vuoksi, joissa velallisen maksukyky oli heikentynyt vähäisissä määrin⁵⁸. Tuomioistuinkäsittely on lisäksi kallista, jolloin turhien muutoshakemusten välttäminen on kustannustehokasta. Velkojalla on mahdollisuus vaatia maksuohjelman perusteella ulosmittausta velkojen täyttämiseksi. Ulosmittausta voidaan hakea myös tilanteessa, jossa maksukyky on heikentynyt inhimillisestä syystä, esimerkiksi sairauden vuoksi.⁵⁹ Maksuohjelmien muuttaminen perushyödykkeiden hintojen nousun vuoksi todennäköisesti aiheuttaisi tuomioistuinten ruuhkautumista. Se olisi yhteiskunnallisesti kallis menettely. Myös velkojen asema voisi huonontua olennaisesti, mikäli maksuohjelmia muutettaisiin. Toisaalta nousevat hinnat hankaloittava velallisen asemaa, minkä seurauksena on mahdollista, että velallinen ei kykene suoriutumaan maksuohjelmasta maksuaikataulussa. Velallisen ja velkojan on kuitenkin mahdollista sopia maksuohjelman muuttamisesta myös tuomioistuimen ulkopuolella⁶⁰. Pitäisin tällaista menettelyä suositeltavana tilanteessa, joka ei koske ainoastaan

⁵⁸ Ks. HE 98/2002 vp, s. 20–21.

⁵⁹ Ks. Koulu ym.: Insolvenssioikeus, päivittyvä verkkojulkaisu.

⁶⁰ Ks. Koskelo – Lehtimäki: Yksityishenkilön velkajärjestely, 1997, s. 429–430.

yksittäistä velallista, vaan samanlainen tilanne voi realisoitua useille velkajärjestelyssä oleville velallisille yhtäaikaisesti.

Esimerkkitapauksessa maksuohjelmaa voitaisiin muuttaa niin, että velalliselle vahvistettaisiin hänen uuden maksuvaransa mukainen maksuvelvollisuus. Mikäli maksuohjelmaa muutettaisiin, voitaisiin maksuohjelmaan sisällyttää ehto velallisen VJL 35 a §:n mukaisesta lisäsuoritusvelvollisuudesta ylijääneeltä osalta, jos velallisen pakolliset elin- ja asumiskustannukset laskisivat uudelleen vahvistetusta.

Mikäli velallisen maksuvara laskisi perushyödykkeiden hintojen muutoksesta syntyneiden kustannusten vuoksi nolleen tai jopa negatiiviseksi eikä velallisella olisi realisoitavaa omaisuutta, tulisi arvioida maksuvelvollisuuden poistamista kokonaisuudessaan. Tällaisessa tilanteessa maksukyvyttömyys ei saa johtua väliaikaisena pidettävästä syystä⁶¹. VJL:n 9 a §:n 1 momentin mukaan syyn väliaikaisuutta ja maksuvaran määrää arvioitaessa on huomioitava erityisesti velallisen ansaintamahdollisuudet. Pitkäaikaisuutta arvioitaessa tulisi nähdäkseni lisäksi huomioida perushyödykkeiden osalta niiden hintojen voimakas nousu, esitetyt arviot tilanteen jatkumisesta sekä se tosiasiallinen aika, jonka kohonneet hinnat ovat vaikuttaneet velallisen asemaan. Pitkäaikaisuudelle ei ole asetettu lainsäädännössä tai lainvalmisteluaineistossa muita aikamääreitä, kuin työkyvyttömyyden yhtäjaksoinen jatkuminen 12 kuukauden aja. Perushyödykkeiden hintojennousun pitkäaikaisuuden arviointi on haastavaa, sillä tilanne voi muuttua hyvinkin nopeasti. Syyn muuttaminen väliaikaisesta pitkäaikaiseksi voi esitettyjen arvioidenkin perusteella osoittautua vääräksi. Toisin sanoen, syy voi joko poistua tai tosiasiallisesti olla pitkäaikainen. Voitaneen kuitenkin katsoa, että mikäli perushyödykkeiden hinnannousu on vaikuttanut olennaisesti velallisen tilanteeseen, ja vaikutus on jatkunut yhtäjaksoisesti yli vuoden, on tilannetta pidettävä pysyvänä. Katsoisin siis, että työkyvyttömyydeltä edellytettävää 12 kuukauden yhtäjaksoista kestoa voitaneen käyttää aikamääreenä, jota myös muilta syiltä viimesijaisesti edellytetään. Toisin sanoen siis, mikäli arviointi osoittautuu muutoin haastavaksi, syyn yli 12 kuukauden yhtäjaksoista kestoa voidaan pitää perusteena väliaikaisen syyn tulkinnasta pitkäaikaiseksi.

2.4 Velallisen myötävaikutusvelvollisuuden arviointi sekä ohjelman ehdot

⁶¹ Ks. Uitto, Tero: Velkajärjestely, 2010, s. 168, myös HE 238/2021 VJL 9 a §:n muuttamisesta ja väliaikaisuuden arvioinnista s. 83–86 sekä HE 83/2014 s. 28–29 ja 50.

Velallisen myötävaikutusvelvollisuudesta säädetään VJL 7 §:ssä. Haettuaan velkajärjestelyä velallinen voi ennen maksuohjelman vahvistamista käyttää varojaan ainoastaan välttämättömien elinkustannusten maksamiseen sekä menoihin, jotka VJL 12 §:n 2 momentin mukaan hänet on oikeutettu suorittamaan. Velallinen ei saa myöskään tehdä uutta velkaa, ellei tämä ole välttämätöntä hänen toimeentulonsa kannalta tai VJL 25 §:n 2 momentista johdu muuta. VJL 7 §:n 2 momentin mukaan velallinen on velvollinen myötävaikuttamaan velkajärjestelyn asianmukaiseen toteuttamiseen. Velallisen on velkajärjestelyä haettuaan pyrittävä ylläpitämään maksukykyään sekä ryhdyttävä sellaisiin kohtuudella edellytettäviin toimenpiteisiin, joilla hän voi parantaa maksukykyään.

Velallisen myötävaikutusvelvollisuus säilyy koko maksuohjelman ajan. Velallinen voidaan velvoittaa parantamaan maksukykyään maksuohjelmassa yksilöiduin keinoin. VJL 36 §:n 6 kohdan mukaan, maksuohjelmaan voidaan eritellä toimenpiteet, joihin velallisen on ryhdyttävä parantaakseen maksukykyään. VJL 7 §:n 2 momentista käy ilmi, että velallinen ei oma-aloitteisesti voi huonontaa taloudellista asemaansa. Toisin sanoen velallinen ei voi luopua työpaikastaan ilman painavia perusteita eikä ylläpitää korkeita menoja taikka alhaista tulotasoa. Mikäli voidaan katsoa, ettei velallinen kykene kohtuudella parantamaan tilannettaan, on velallisen mahdollista esimerkiksi luopua työpaikastaan.⁶²

Kulujen kasvaessa perushyödykkeiden hintojen noustua voidaan velallisen katsoa olevan velvollinen vaikuttamaan omista kulutustottumuksistaan johtuviin menoihin. Velallinen voi omien kulujensa minimoimiseksi esimerkiksi seurata sähkönkulutustaan, erityisesti jos velallisen sähkösopimus on pörssisähkösopimus. Lisäksi velalliselle voi olla mahdollista vähentää autoilua sekä vertailla elintarvikkeiden hintoja ja muuttaa muita kulutustottumuksiaan esimerkiksi suoratoistopalveluiden osalta. Elinkustannukset voidaan velallisen oman arvion perusteella ottaa huomioon alhaisempina, kuin ne MaksuKA 4 §:n 1 momentissa on säädetty MaksuKA 4 §:n 3 momentin mukaisesti. Liian alhaisiin elinkustannuksiin sisältyy kuitenkin esimerkiksi terveydellisiä riskejä, niin velalliselle kuin hänen kanssaan samassa taloudessa asuville.⁶³

Mikäli yksinasuva velallinen on kyennyt tulemaan toimeen ennen perushyödykkeiden hintojen nousua MaksKA:ssa säänneltyä määrää vähemmällä, eli alle 715 eurolla, ei häneltä voitane kohtuudella edellyttää kovinkaan suuria säästötoimia. Mikäli velallisen menot ovat jo aiemmin olleet suuremmat kuin MaksuKA:ssa on säädetty, voitaneen velallisen katsoa olevan

⁶² Ks. HE 180/1996 vp, s. 29–30; Uitto, Tero: Velkajärjestely, 2010, s. 79–82 sekä Koskelo – Lehtimäki: Yksityishenkilön velkajärjestely, 1997, s. 122–123.

⁶³ Liian alhaisiin elinkustannuksiin sitoutumisesta ks. esimerkiksi KKO 1996:3 ja HelHo 1.2.1996/2081.

velvollinen myötävaikutusvelvollisuuden nojalla arvioimaan kulutustaan uudelleen ja pyrittävä kohtuudella vähentämään kulujaan. Velallisen kulut eivät voi kohtuuttomasti kasvaa ilman, että velallinen on pyrkinyt ensin itse hillitsemään kulujensa kasvua. Vaikka suuremmat kulut ovat MaksuKA 4 §:n 2 momentin poikkeamismahdollisuuksien piirissä, katsoisin velallisella olevan myötävaikutusvelvollisuutensa johdosta velvollisuus pyrkiä hillitsemään kulujensa kasvua ja tarvittaessa esittää ne keinot, joihin hän on ryhtynyt. Tämä vähentäisi liian suurien ja mahdollisesti osittain perusteettomien muutosten tekemistä maksuohjelmiin sekä suojelisi velkojan etua.

Jokaisella on oikeus ihmisarvoiseen elämään. Perustuslain (731/1999) 19 §:n mukaisesti, voidaan katsoa, ettei velalliselta voida edellyttää kulujensa leikkaamista alle MaksuKA:ssa säädetyn. Tämä rahamäärä perustuu arvioon, jonka perustana ovat toimeentuloturvan normit.⁶⁴

Arvioitaessa tarvetta maksuohjelman muuttamiselle on mahdollista, että velkoja esittää velalliselle VJL 7 §:n 1 momentin mukaista uuden velan ottamista velallisen toimeentulon turvaamiseksi. Elintarvikkeiden hankkimiseksi tai laskujen maksamiseksi otettu velka katsotaan velkaantumiseksi toimeentuloa varten⁶⁵. On kuitenkin huomattava, että velkajärjestelyn perimmäisenä tarkoituksena on velallisen taloudellisen tilanteen korjaaminen, joten voidaan pohtia, onko tarkoituksenmukaista velallisen kannalta velkaantua uudelleen esimerkiksi kuukausittain, jotta hän kykenee selviytymään pakollisista elinkustannuksistaan. Katsoisin, että velallisen taloudellisen tilanteen elvyttämisen kannalta toistuva uudelleen velkaantuminen ei ole suositeltavaa.

Kuten aiemmin on todettu, velkajärjestelyn maksuohjelmaan sisällytettävistä tiedoista on lista VJL 36 §:ssä. Pykälän 6 kohdan mukaan maksuohjelmasta on käytävä ilmi ne seikat, joihin velallisen on ryhdyttävä maksukykyensä parantamiseksi. Tällaisia toimia ovat esimerkiksi siirtyminen osapäivätyöstä kokopäivätyöhön tai muuttaminen halvempaan asuntoon.⁶⁶ Kyseisen pykälän 12 kohdan mukaan maksuohjelmasta on käytävä ilmi lisäsuoritusvelvollisuuden perusteita ja täyttämistä koskevat määräykset. Velallisen maksukyky voi parantua maksuohjelman aikana. Maksuohjelmaa ei muuteta parantuneen maksukyvyn vuoksi, vaan velallisen on suoritettava maksua velkojalle VJL 35 a §:n mukaisesti.⁶⁷ Mikäli velallisen maksuohjelmaa muutettaisiin perushyödykkeistä johtuvan maksukyvyn vähenemisen

⁶⁴ Vrt. esimerkiksi ulosoton suojaosuusjärjestelmään, tästä tarkemmin ks. jakso 4.5.1.2.

⁶⁵ Ks. Koskelo – Lehtimäki: Yksityishenkilön velkajärjestely, 1997, s. 123 ja Uitto, Velkajärjestely, 2010, s. 80.

⁶⁶ Ks. Koulu ym.: Insolvenssioikeus, päivittyvä verkkojulkaisu.

⁶⁷ Ks. Uitto, Tero: Velkajärjestely, 2010, s. 226–227.

vuoksi, olisi mahdollista sisällyttää ohjelmaan ehto, jonka mukaan velallinen olisi velvollinen suorittamaan velkojille lisää tilanteessa, jossa hänen maksukykynsä parantuisi.

3. Yrityssaneeraus

3.1 Yrityssaneeraus lyhyesti

Laki yrityksen saneerauksesta (47/1993, YrSanL), kuten laki yksityishenkilön velkajärjestelystä, on säädetty 1990-luvun laman aikana. Yrityssaneeraus on velkajärjestelyn tavoin rehabilitaatiomenettely, eli sen tarkoituksena on velallisen maksukyvyyn palauttaminen. Vaikka menettelyissä on huomattavia eroja keskenään, sisältävät ne paljon yhteistä käsitteistöä.⁶⁸ 1990-luvun laman aikana huomattiin yhteiskunnallinen tarve yrityssaneerailainsäädännölle, joka tulisi konkurssilainsäädännön rinnalle. Uuden lainsäädännön avulla parannettaisiin edellytyksiä yritysten suunnitelmalliselle saneeraukselle. Samalla mahdollistettaisiin elinkelpoisten yritysten toiminnan jatkaminen ja estettäisiin konkurssia.⁶⁹ Yrityssaneerauksella parannetaan taloudellisissa vaikeuksissa olevan, mutta elinkelpoisen yrityksen toimintaedellytyksiä.⁷⁰

3.2 Yrityssaneerauksen saneerausohjelma sekä maksuohjelma

Ehdotuksen saneerausohjelmaksi laatii pääsääntöisesti selvittäjä, vaikka myös velallinen sekä muut YrSanL 40 §:n 3 momentissa mainitut voivat laatia esityksen. Saneerausohjelmaesityksessä voidaan esittää yrityksen toimintaan liittyviä muutoksia, kuten tuotantotapojen, investointisuunnitelmien tai henkilöstörakenteen muuttamista⁷¹. Yrityssaneerauksen velkajärjestely on ainoa YrSanL:ssa määrätty saneeraustoimenpide, jonka

⁶⁸ Ks. Koulu – Niemi-Kiesiläinen: Velkajärjestelyn ja yrityssaneerauksen pääpiirteet, 1999, s. 86–87.

⁶⁹ Ks. HE 182/1992 vp, s. 6.

⁷⁰ Yrityssaneerauksen aloittamisesta esimerkiksi Koulu ym.: Insolvenssioikeus, päivittyvä verkkojulkaisu ja Pinomaa, Pekka: Saneerauskäytäntö, 2019.

⁷¹ Toimet ovat yrityskohtaisia ja yrityssaneerauksen rehabilitaatiotarkoituksen johdosta tähtäävät yrityksen toiminnan tervehdyttämiseen. Käytännössä velkajärjestely kuitenkin muodostaa saneerausohjelman pääosan, ks. tästä esim. Koulu, Risto: Uudistettu yrityssaneeraus, 2007, s. 188 sekä Koskelo, Pauliine: Yrityssaneeraus, 1994, s. 253–254. Liiketoiminnan muuttamista rajoittaa myös, että mikäli toiminnan jatkamisen edellytyksiä ei ole, ei konkurssin estämiselle tai lykkäämiselle ole syytä, ks. tästä esimerkiksi HE 182/1992 vp, s. 16.

toteuttaminen on laissa ohjattu. Muut toimenpiteet ovat yrityksen liiketaloudellisia kysymyksiä, eikä niitä tällöin ole tarvetta käsitellä tai ohjata lailla.⁷²

YrSanL 42 §:n 2 momentin mukaan velkojen osalta saneerausohjelman tulee sisältää maksuohjelma, josta käy ilmi velkajärjestelyn sisältö sekä maksuaikataulu velkojen osalta ja tavallisten velkojen osalta arvio jako-osuudesta konkurssissa ilman 32 §:n 2 momentin soveltamista. Saneerausvelat sekä niitä koskevat velkajärjestelyt merkitään maksuohjelmaan, joka on velkakohtainen. Saneerausohjelmassa voidaan saneerausvelkoihin soveltaa YrSanL 44 §:n mukaisia velkajärjestelyjä. Tällaisia ovat 1 momentin mukaan velan maksuaikataulun muuttaminen, velallisen maksusuoritusten määrittäminen luettaviksi ensin velan pääoman ja vasta sen jälkeen luottokustannusten lyhennyksiksi, jäljellä olevan luottoaikaan kohdistuvien luottokustannusten maksuvelvollisuuden alentaminen sekä maksamatta olevan velan määrän alentaminen⁷³. Käytännössä kuitenkin miltei kaikissa yrityssaneerauksissa turvaudutaan velkojen pääoman leikkaamiseen. Velkoja muutetaan pääomalainoiksi, osakepääomaksi tai vaihtovelkakirjoiksi. Velkojen leikkausta on mahdollista kompensoida myös optioilla. Lisäksi on mahdollista määrätä, että velallisyrittäjän asiakkaat saavat hankkia hyödykkeitä alennettuun vastikkeeseen tai jopa vastikkeetta. Tämän tapaisten sijaissuoritusten on kuitenkin oltava velkojan toimialan ja aseman kannalta kohtuullista, toisin sanoen velkoja voi käyttää velallisen tuottamaa hyödykettä omassa toiminnassaan. Esimerkiksi kuljetuslavoja valmistava yritys voisi toimittaa velkojana toimivalle kuljetusyritykselle kuljetuslavoja sijaissuorituksena.⁷⁴

3.3 Vahvistetun maksuohjelman muuttaminen

Yrityssaneerauksen ohjelman muuttamista sääntelee YrSanL 63 §. Saneerausohjelma on keskimääräiseltä kestoaltaan kohtalaisen pitkä, jolloin siihen sisältyviä liiketaloudellisia ja liikkeenjohdollisia linjauksia sekä toimia voidaan joutua arvioimaan uudelleen. Näitä ei ole säännelty YrSanL:ssa. Yrityksen on sopeutettava toimintansa kulloinkin vallitseviin olosuhteisiin ja saneerausohjelman noudattamatta jättämisen mukaiset seuraukset –

⁷² Ks. HE 182/1992 vp, s. 42–45 sekä Pinomaa, Pekka: Saneerauskäytäntö, 2019, s. 147–151.

⁷³ Näiden lisäksi on erityisiä velkajärjestelyn keinoja: velan maksaminen kertasuorituksella siihen tarkoitukseen otetulla lainalla tai velan maksaminen velkojan toimialan sekä aseman kannalta kohtuullisella sijaissuorituksella, ks. YrSanL 44 §:n 2 momentti. Huomioitavaa myös, että velkajärjestelyn keinot luetellaan laissa lievennysjärjestyksessä; lievin keino on velan maksuaikataulun muuttaminen, ankarin on velan pääoman leikkaaminen.

⁷⁴ Ks. Koulou, Risto: Uudistettu yrityssaneeraus, 2007, s. 225–229 sekä Pinomaa, Pekka: Saneerauskäytäntö, 2019, s. 151–152.

perinnälliset pakkotoimet tai velkajärjestelyn raukeaminen – tulevat kyseen vain, jos velallinen ei kykene noudattamaan ohjelmaa. Velallisella on siis tarve järjestellä asiat siten, että ohjelman asettamat velvollisuudet kyetään täyttämään. Saneerausohjelmaan on voitu sisällyttää erilaisia määräyksiä, ennakkoehdot, esimerkiksi yrityksen johtamisen ja kehittämisen ohjaamiseksi.⁷⁵ Esimerkkinä yrityksen toiminnan sopeuttamisesta on tuotannon siirtäminen tapahtuvaksi yöaikaan halvemman sähköenergian vuoksi⁷⁶. Toki on huomattava, että ilta- ja yöpainotteiseen tuotantoon siirtymisellä on vaikutuksia myös muun muassa henkilöstökustannuksina.

YrSanL 63 §:n 2 momentin mukaan vahvistetun ohjelman mukaisen velkajärjestelyn tai maksuohjelman sisältöä voidaan muuttaa sen velkojan suostumuksella, jonka oikeutta muutos loukkaa. Suostumusta ei tarvita velan vähäisyyden vuoksi tai jos velkojan asema ei muutu olennaisesti. Näin ollen ohjelman muuttaminen on siis mahdollista YrSanL 63 §:n 1 momentin mukaisten muodollisten virheiden lisäksi myös tilanteissa, joissa ohjelmaan ei liity mitään virhettä. Tällainen tilanne voi johtua esimerkiksi olosuhteiden muutoksesta, kuten perushyödykkeiden kustannusten nousun aiheuttamasta maksuvaran vähentymisestä. Ohjelman muuttaminen ei todennäköisesti tule tarpeelliseksi, sillä velkoja voi antaa velalliselle lisää maksuaikaa maksuohjelman mukaisten suoritusten tekemiseen.⁷⁷ Mikäli velallisen on käytettävä perushyödykkeiden hankkimiseen enemmän varoja kuin alkuperäisessä maksuohjelmassa on arvioitu, voi velallinen joutua neuvottelemaan velkojan kanssa maksuaikataulun muutoksista. Lisääjan saaminen on todennäköisesti hyvin tapaus- ja velkojakohtaista. Maksuaikataulun muutosta tulisi anoa myös jokaiselta velkojalta erikseen. Toisaalta on mahdollista, että vain suurimpien velkojen suoritusten väliaikainen vähentäminen tai lykkääminen olisi riittävää. Hallituksen esityksessä ei ole otettu kantaa tilanteeseen, jossa velallisen maksukyky olisi heikentynyt muuttuneiden olosuhteiden vuoksi.⁷⁸

On huomioitava, että tuomioistuin voi velkojan vaatimuksesta määrätä saneerausohjelman mukaisen, kyseistä velkojaa koskevan velkajärjestelyn raukeamaan YrSanL 64 §:n mukaisesti, jos velallinen ei ole noudattanut velvollisuuttaan tehdä suorituksia ajoissa eikä ole täyttänyt suoritusvelvollisuutta myöskään velkojan asettaman kohtuullisen lisääjan kuluttua. Velkoja voi myös ryhtyä YrSanL 60 §:n perusteella perintätoimiin, mikäli velallinen on laiminlyönyt maksuohjelman mukaisen suoritusvelvollisuutensa.

⁷⁵ Ks. Koskelo, Pauliine: Yrityssaneeraus, 1995 s. 335.

⁷⁶ Ks. Yle uutiset: ”Jo kymmenet suomalaisyritykset ovat siirtämässä tuotantonsa yöaikaan, koska sähkö on päivällä niin kallista”, julkaistu 29.8.2022.

⁷⁷ Ks. Koulu, Risto: Uudistettu yrityssaneeraus, 2007, s. 282–283.

⁷⁸ Ks. HE 152/2006 vp, s. 65, 77.

Velallisen maksukyvyn heiketessä niin olennaisesti, että joudutaan arvioimaan maksuohjelman muuttamisen tarpeellisuutta, on arvioitava todennäköisesti myös yrityssaneerauksen edellytyksiä uudelleen. Jos yrityksen heikko maksukyky on hetkellinen, eivät edellytykset yrityssaneeraukselle ole todennäköisesti muuttuneet. Toisaalta tilanne, jossa perushyödykkeiden nousseet hinnat vaikuttavat yrityksen maksukykyyn merkittävästi ja hinnat ovat pysyneet korkeina jo usean vuoden ajan ja arviot osoittavat kehityksen pysyvän samansuuntaisena, on mahdollista, että yrityksen maksukyky on muuttunut olennaisesti sekä pitkäaikaisesti. Saneerausohjelmaan on voitu ottaa ennakkoehtoja, joiden mukaisesti yrityksen on esimerkiksi luovuttava ei-elintärkeistä toimista tai tiloistaan varojen saamiseksi. On huomioitavaa, ettei velallinen saa ryhtyä oma-aloitteisesti tervehdyttämistoimiin, sillä saneerauksen sisällöstä päättäminen kuuluu velkojille. Toimintaa on jatkettava tavanmukaisesti. YrSanL 34 §:n mukaan, selvittäjä voi tuomioistuimen määräyksellä ottaa yritykselle uutta luottoa, mutta tätä on käytetty harvoin.⁷⁹

Tilanteessa, jossa yritys joutuisi nousseiden kustannusten vuoksi myymään paljon omaisuutta, mahdollisesti myös tuotantoon kiinteästi liittyviä tiloja ja välineitä, tai luopumaan tärkeistä toiminnoistaan, olisi mahdollinen seuraus se, etteivät yrityksen edellytykset yrityssaneeraukselle enää täytyisi. Toisin sanoen yritys ei ole enää elinvoimainen, eikä se hyötyisi saneerausmenettelyn jatkamisesta, jolloin yritys olisi haettava konkurssiin. Yrityksen voi hakea konkurssiin sekä velallinen itse että velkoja YrSanL 66 §:n mukaisesti. Konkurssiin asettaminen aiheuttaa saneerausohjelman raukeamisen, mikäli se ei ole ehtinyt ennen konkurssia päättyä tai raueta.

4. Ulosotto

4.1 Ulosotto-oikeuden taustaa

Ulosotto-oikeus on vanha oikeudenala. Se on tunnettu kotimaisessa lainsäädännössä pitkään, sillä ensimmäinen ulosottokaari oli vuoden 1734 laissa. Nykyisen voimassa olevan, vuonna 2008 voimaan tulleen ulosottokaaren edeltäjä, ulosottolaki, säädettiin vuonna 1895⁸⁰. Aiempaa, lakia oli uudistettu ennen uutta ulosottokaarta useaan otteeseen. Erityisesti viimeisen kymmenen voimassaolovuoden aikana tehtiin laajoja osittaisuudistuksia. Ensimmäinen vaihe

⁷⁹ Ks. Koulu ym., *Insolvenssioikeus*, päivittyvä verkkojulkaisu.

⁸⁰ Ks. Tieteen termipankki 4.2.2025: Oikeustiede: ulosotto. (Tarkka osoite: <https://tieteentermipankki.fi/wiki/Oikeustiede:ulosotto>.)

lainsäädännön kokonaisuudistuksessa aloitettiin 1990-luvun puolessavälissä. Lainsäädäntöä uudistettiin yhteensä neljä kertaa. Ulosotolla tarkoitetaan laiminlyötyjen suoritusvelvoitteiden, kuten maksamattomien rahavelkojen, pakkotäytäntöönpanoa ulosottoviranomaisen⁸¹ avulla.

Ulosotto on viimekätinen keino täytäntöönpanna siviilioikeudellisia velvoitteita, jotka toinen osapuoli on laiminlyönyt. Maksuvelvoitteiden lisäksi ulosotossa pannan täytäntöön muitakin yksityisoikeudellisia velvoitteita, esimerkiksi luovutus-, muutto-, kiello- ja tekemisvelvoitteita. Tällaisia ovat hädät, osamaksuesineen takaisinotot ja tilitykset sekä lapsen huollon täytäntöönpanoon liittyvät tehtävät⁸². Tutkielman aiheen kannalta tärkeimmät täytäntöönpanon muodot ovat palkkaan ja muuhun toistuvaistuloon kohdistuvat ulosmittaustoimet, eli maksamattoman rahavelan täytäntöönpano, jossa velallisen varallisuuteen kohdistetaan ulosottotoimenpiteitä. Velallisen omaisuutta ulosmitataan siten, että siitä kertyvillä varoilla saadaan maksettua velkojan saatava. Ulosmittauksen pääsääntönä on, että se ensisijaisesti kohdistetaan velallisen rahavaroihin, kuten palkkatuloon tai pankkitilillä oleviin varoihin. Toissijaisesti, tilanteessa, jossa rahavarat eivät riitä, velallisen irtainta sekä kiinteää omaisuutta voidaan pakkorealisoida velkojan saatavan maksamiseksi. Ulosottolainsäädäntö täytäntöönpanoa koskevana lainsäädäntönä on myös hyvin kiinteästi kytköksissä erilaisten perusoikeuksiin liittyvien kysymysten kanssa. Perusoikeudet on turvattu perustuslaissa, näitä ovat muun muassa omaisuudensuoja, henkilökohtainen koskemattomuus, liikkumisvapaus, elinkeinonvapaus, yksityisyydensuoja ja kotirauha.

Ulosotto eroaa selkeästi muista insolvenssimenettelyistä. Ulosotossa ei edellytetä tuomioistuimen antamaa päätöstä siitä, että velallinen on joko maksukyvytön tai velallista uhkaa maksukyvyttömyys⁸³. Ulosottoon tai joutuminen ei siis ainoastaan johdu siitä, että rahavelallinen on laiminlyönyt suorituksensa maksukyvyn puutteellisuuden vuoksi, vaan ulosottoon voi joutua myös maksuhaluttomuuden⁸⁴ vuoksi. Voidaan myös lisäksi katsoa, että ulosotossa mahdollisuudet velkojan saatavan täysimääräiseen suoritukseen ovat paremmat kuin muissa insolvenssimenettelyissä, sillä velallisen taloudellinen tilanne ja maksukyky eivät välttämättä ole yhtä huonot kuin esimerkiksi konkurssissa.⁸⁵

⁸¹ Suomessa ulosottoviranomaisena toimii Ulosottolaitos, joka on oikeusministeriön alainen virasto. Sen tehtävänä on hoitaa ulosottomiehelle laissa säädetyt tehtävät itsenäisesti ja riippumattomasti. Ks. <https://ulosottolaitos.fi/fi/index/ulosottolaitos.html>.

⁸² Ks. Ulosottolaitoksen sivut, <https://ulosottolaitos.fi/fi/index/tietoaulosotosta/ulosotontehtavat.html>.

⁸³ Uhkaava maksukyvyttömyys on varhaisen yrityssaneerauksen aloittamisen edellytys, ks. YrSanL 4 b §.

⁸⁴ Täytäntöönpanotoimia voidaan määrätä myös esimerkiksi silloin, jos henkilö on haluton muuttamaan pois asunnosta, ks. hädästä esimerkiksi <https://ulosottolaitos.fi/fi/index/tietoaulosotosta/ulosotontehtavat/haato.html>.

⁸⁵ Ks. Koulum.: Insolvenssioikeus, päivittyvä verkkajulkaisu, sekä Linna ym.: Ulosotto-oikeus I, 2022, s. 1–5.

Ulosottomenettelyn pääsääntönä on, että velkojalla tai muulla hakijalla tulee olla tuomio tai muu ulosottoperuste, joka oikeuttaa täytäntöönpanoon⁸⁶. Ulosottoperusteen on oltava voimassa, eli sen sisältämä velvoite ei ole vanhentunut tai muutoin lakannut⁸⁷. Ulosotossa pannaan täytäntöön yksittäisen velkojan rahasaatava tai muu suoritusvelvoite, joka on laiminlyöty. Menettelyn tarkoituksena ei ole velallisen kaikkien velkojen ja velkaongelmien tai suoritusvelvoitteiden kokonaisselvittely ja kokonaisvaltainen toteuttaminen, vaan ulosotossa ulosmitataan yksittäisen velvoitteen täytäntöönpanoon riittävä määrä omaisuutta velkojan saatavan maksamiseksi tai vaihtoehtoisesti suoritetaan ne toimet, jotka muun velvoitteen täytäntöönpano edellyttää⁸⁸.

Ulosotto tarkoittaa usealle ensisijaisesti velkojen, eli erilaisten rahamääräisten suoritusten, perintää. Ulosotto ja sitä koskeva lainsäädäntö sisältävät kuitenkin sääntelyä myös muiden kuin rahamääräisten velvoitteiden täytäntöönpanosta, sillä ulosottoviranomaiselle on säädetty myös muita tehtäviä. Ulosotto-oikeuden perussäädös on ulosottokaari (705/2006, myöhemmin UK). Tutkielman kannalta olennaisimmat tarkasteltavat lainkohdat sisältyvät UK:n 4 luvun säännöksiin.

Ulosotto on ensinnäkin siviiliprosessuaalista täytäntöönpanoa, jonka tarkoituksena on panna täytäntöön riita-asian oikeudenkäynnissä ja summaarisessa menettelyssä vahvistetut suoritusvelvoitteet. Siviiliprosessuaalisten menettelyiden lisäksi ulosottokaarissa säädettyjä menettelyjä noudatetaan myös muissa, kuin yksityisoikeudellisten velvoitteiden täytäntöönpanossa: julkisten saatavien ja lapsioikeudellisten asioiden täytäntöönpano kuuluu ulosottoviranomaisen tehtäviin. Rikosprosessuaalisista asioista ulosottoviranomaisen tehtäviin kuuluvat muun muassa sakkojen ja muiden rahamääräisten rikosoikeudellisten seuraamusten täytäntöönpano, mikäli niitä ei ole maksettu vapaaehtoisesti. Myös sakon muuntorangaistuksen täytäntöönpanon aloittamiseen liittyvät tehtävät, kuten tuomitun vankilaan toimittamisesta huolehtiminen, kuuluvat ulosottoviranomaiselle. Ulosottoviranomainen huolehtii lisäksi prosessuaalisten turvaamistoimien täytäntöönpanosta. Tällaisia turvaamistoimia ovat vakuustakavarikot ja väliaikaiset vakuustakavarikot⁸⁹. Ulosottoviranomaiselle on määrätty

⁸⁶ Erityislaeissa on viittauksia UK:n säännösten täydentävästä soveltamisesta, ne koskevat esimerkiksi lapsen huollon ja tapaamisoikeuden täytäntöönpanoa (619/1996, LapsiTPL), verojen ja julkisten maksujen täytäntöönpanoa (706/2007, VeroTPL) sekä sakkojen ja menettämisseuraamusten täytäntöönpanoa (672/2002, SakkoTPL).

⁸⁷ Ulosottoperusteesta ks. esimerkiksi Koulu ym.: Insolvenssioikeus, päivittyvä verkkojulkaisu.

⁸⁸ Näin ollen ulosotto on siis erityistäytäntöönpanon muoto, konkurssi, yrityssaneeraus ja yksityishenkilön velkajärjestely puolestaan ovat yleistäytäntöönpanon muotoja. Niissä pyritään selvittämään kaikki velallisen velkasuhteet. Velkojen maksamiseksi käytetään koko velallisen omaisuus niiltä osin, kuin se on hänelle tarpeellonta, toisin sanoen sitä ei tarvita välttämättömän toimeentulon hankkimiseksi.

⁸⁹ Tällaiset voidaan myöntää sakon, menettämisseuraamuksen tai asianomistajan vahingonkorvausvaatimuksen turvaamiseksi, ks. pakkokeinolaki (806/2011, PKL, 6:10).

myös varsinaisten täytäntöönpanotehtävien lisäksi muitakin tehtäviä, kuten haasteiden tiedoksiantamista riita- ja rikosasioissa ja julkisena kaupanvahvistajana toimiminen kiinteän omaisuuden luovutuksissa.⁹⁰

4.2 Ulosmittaus

4.2.1 Ulosmittausmenettely

Ulosmittaustamenettelyä koskevat säännökset sisältyvät pääosin UK:n 4 lukuun. Itse ulosmittaamista koskevat säännökset ovat UK 4 luvun 26–30 §:ssä, ”menettely ulosmittauksessa”. Ulosmittauksen varmistamista koskevat 31–36 §:t. Säännökset koskevat kaikenlaisen omaisuuden ulosmittausta; tosin UK 4 luku sisältää erityisiä menettelysäännöksiä, jotka koskevat erityisesti palkan ulosmittausta. Ulosmittausmenettelyssä noudatetaan soveltuvin osin myös UK 3 luvun yleisiä menettelysäännöksiä. Ulosmittauksen oikeusvaikutuksista säädetään puolestaan UK 4:37–41:ssä. On huomattava, että ulosottomenettelyn vireilletulo ei automaattisesti tarkoita sitä, että kaikki velallisen omaisuus on välittömästi täytäntöönpanomenettelyn piirissä, vaan omaisuuden saaminen täytäntöönpanon piiriin edellyttää ulosmittausta. Ulosmittaus puolestaan kohdistuu aina yksilöityihin esineisiin sekä muihin varallisuusobjekteihin. Ulosmittaus suoritetaan UK 4:26:n mukaan ulosottomiehen tekemällä päätöksellä, jossa ulosmitattava omaisuus yksilöidään, arvioidaan ja luetteloidaan, mikäli sitä ei ole esinekohtaisesti yksilöity. On huomattava, että suppeana alkanut ulosotto voidaan hakijan pyynnöstä muuttaa tavalliseksi ulosotoksi UK 3:106:n mukaisesti. Tavallinen ulosotto voidaan puolestaan rekisteröidä passiivisaatavaksi UK 3:102:n mukaisesti, jolloin ulosotto jatkuu matala-asteisena, toisin sanoen velallisen omaisuutta ei aktiivisesti etsitä, vaan ulosmittaus tapahtuu vain, kun ulosmittauskelpoista omaisuutta ”löytyy”^{91, 92}.

4.2.2 Ulosmitattava omaisuus

⁹⁰ Ks. Koulu ym.: *Insolvenssioikeus*, päivittyvä verkkojulkaisu sekä Linna ym.: *Ulosotto-oikeus I*, 2022, s. 43–46.

⁹¹ Suppeasta ulosotosta ei voida siirtyä passiivirekisteröintiin, vaikkakin ne ovat hyvin samankaltaisia. Erona on, että suppeassa ulosotossa omaisuutta etsitään, passiivirekisteröinnissä ulosmittaus tapahtuu, jos omaisuuteen satutaan ”törmäämään”. Ks. tästä esimerkiksi Koulu ym., *Insolvenssioikeus*, päivittyvä verkkojulkaisu

⁹² Ks. Linna ym.: *Ulosotto-oikeus II*, 2023, s. 195–196 sekä Ks. Koulu ym.: *Insolvenssioikeus*, päivittyvä verkkojulkaisu.

UK 4:8:n mukaan ulosmittauksen kohteena voi olla velalliselle kuuluva esine tai oikeus, joka voidaan yksilöidä ja jolla on varallisuusarvoa, jollei sellaisen omaisuuden ulosmittaamista laissa erikseen kielletä. Lainkohdan lähtökohtana on kaiken laatuksen omaisuuden soveltuvuus ulosoton kohteeksi. Ulosmittauskelpoista omaisuutta ovat esimerkiksi kiinteistöt, kiinteistön määräala- ja osa, autot, veneet, korut sekä oikeuksista esimerkiksi eläkeoikeus ja metsänhakkuuoikeus.⁹³ Ulosmittauskelpoisuus kuitenkin UK 4:26.2 mukaan edellyttää, että esine tai oikeus on yksilöitävissä. Velallisen omaisuutta ei ole mahdollista ulosmitata murto-osana tai tiettyä pienenä kokonaisuutena tietyistä omaisuudesta, vaan ulosmittaus kohdistetaan velalliselle kuuluviin yksittäisiin esineisiin ja oikeuksiin. Ulosmitattavalla omaisuudella on myös oltava rahallista arvoa, eli se on oltava realisoitavissa, sillä sen tarkoituksena on velkojan saatavan maksaminen. Viimeiseksi omaisuuden ulosmittaus edellyttää, ettei sen luovuttamista ole kielletty laissa. Testamentissa tai lahjakirjassa oleva luovutuskielto ei estä ulosmittausta, vaan siitä on erikseen säädettävä laissa.⁹⁴

UK:ssa on kuitenkin rajoitettu ulosmittauksen kohteeksi käypää omaisuutta, eli ulosmittauskelpoisuus ei ole täysin edellä mainittujen edellytysten vallitessaan poikkeukseton. UK 4:9.1 mukaan sivulliselle kuuluvaa omaisuutta ei saa ulosmitata. Vaikka kaikenlainen omaisuus on lähtökohtaisesti ulosmittauskelpoista, on UK:ssa, ja myös muussa lainsäädännössä, säädetty erilaisista ulosmittauskielloista. UK 4:19 on kielletty tiettyjen varallisuuserien ulosmittaaminen. Tällaiset varallisuuserät ovat pääasiassa velalliselle myönnettyjä sosiaaliavustuksia tai muita kustannusten korvauksia, jolloin tällaisten varallisuuserien ulosmittaaminen olisi vastoin niiden sosiaalisia tarkoituksia. Ulosmittauskiellon piirissä olevia varallisuuseriä ovat muun muassa toimeentulotuki, asumistuki, lapsilisä ja elatustuki. Sosiaaliavustuksia koskevien ulosmittauskieltojen lisäksi UK 4:21–23:ssä säädetään erilaisista velallisen erottamiseduista. Niiden tarkoituksena on turvata velallisen sekä hänen perheensä toimeentuloa sekä kodin perusesineistöä. Erottamisetu koskee UK 4:21.1:n mukaisesti ainoastaan velallisena olevaa luonnollista henkilöä. Säännöksen mukaan tietynalainen tavanomainen esine tai muu omaisuus on erotettava ulosmittauksesta, eli se on toisin sanoen ulosmittauskiellon alaista. UK 4:22:ssä säädetään puolestaan korvaavan esineen hankkimisesta tilanteesta, jossa ulosmitattavan esineen arvo selvästi ylittää valtioneuvoston asetuksessa ulosottomenettelystä (1322/2007, UMenA) säädetyn rahamäärän, jolloin se voidaan ulosmitata ja myydä. Saadusta kauppahinnasta on palautettava velalliselle

⁹³ Ks. esim. Linna ym.: Ulosotto-oikeus II, 2023, s. 40–44.

⁹⁴ Ks. Koulun ym.: Insolvenssioikeus, päivittyvä verkkojulkaisu.

asetuksessa tarkoitettu rahamäärä korvaavan esineen hankkimiseksi. Velallisella on myös oikeus tulla kuulluksi ennen myyntiä, jolloin velallinen voi lausua, miksi hän saisi erottaa asetuksessa tarkoitetun korkeamman määrän. Ulosmittauksen ulkopuolelle jää myös elinkeinon harjoittamiseen tarkoitettu omaisuus kohtuulliseen arvoon asti.⁹⁵

4.3 Tulon ulosmittaus

4.3.1 Palkan ja muun toistuvaistulon ulosmittaus

UK 4:24.1:ssa on säädetty ulosmittausjärjestyksestä, jossa omaisuus ulosmitataan. Ensimmäisellä sijalla ulosmittausjärjestyksessä ovat raha tai rahasaatava, palkka, eläke tai muu toistuvaistulo. Tällainen rahamääräinen omaisuus ulosmitataan ilman erillistä myyntiä, jolloin voitaneen katsoa sen olevan kohtalaisen yksinkertainen ulosmitattava kohde. Jo valmiiksi rahamääräinen omaisuus ei tarvitse erillistä arvonmäärittämisprosessia tai ostajien löytämistä. Palkat, elinkeinotulot ja saatavat, kuten pankkitilivarat tai veronpalautukset ovat käytännössä tärkeimpiä ulosmittauksen kohteita ja ne muodostavat noin 65–70 prosenttia ulosmittauksista vuosittain. Esimerkiksi vuonna 2024 noin 1,13 miljoonasta toimitetusta ulosmittauksesta palkan ulosmittauksia oli 558 000, eläkkeen ulosmittauksia noin 90 000, elinkeinotulon ulosmittauksia noin 64 000 ja veronpalautuksen ulosmittauksia 154 000 kappaletta⁹⁶. Tästä on havaittavissa, että palkan ulosmittaukset yksistään muodostavat noin puolet kaikista ulosmittauksista. Koska palkkatulon ulosmittaukset muodostavat merkittävän osan kaikista suoritetuista ulosmittauksista, katson niiden olevan tutkielmani kannalta olennaisin ulosmittauksen muoto. Lisäksi perushyödykkeiden hinnannousun vaikutus näkyy selkeästi tilanteessa, jossa velallisen palkasta tai muusta toistuvaistulosta ulosmitataan tietty osuus, sillä velallisen on katettava kulut jäljelle jäävällä osuudella. Mikäli tämä muuttuu haasteelliseksi ja velallisen jäljelle jäävä osuus ei riitä kattamaan palkollisia kuluja perushyödykkeiden nousevien hintojen vuoksi, voidaan ulosmittauksen toteuttamista joutua punnitsemaan uudelleen.

Palkan määritelmä on UK 4:2:ssä, jonka 1 momentin mukaan palkalla tarkoitetaan kaikenlaista palkkaa, palkkiota, luontoisetua sekä muuta etuutta ja korvausta, joka saadaan työ- tai virkasuhteessa, samoin kuin ennakkoperintälain (1118/1996) 13 §:n 1 momentin 2 kohdassa

⁹⁵ Ks. Linna ym.: Ulosotto-oikeus II, 2024, s. 44–46 sekä 71–78.

⁹⁶ Ks. Ulosottolaitoksen vuositilasto 2024, s. 50,

https://ulosottolaitos.fi/material/sites/vvv2/tilastot/blgw88ird/Ulosotto_Suomessa2024.pdf [viitattu 25.3.2025].

tarkoitettua muuta etuutta⁹⁷. Tulon määrittely ulosottokaaren mukaiseksi palkaksi on erityisesti velallisen osalta tärkeää, sillä se määrittää sovelletaanko kyseisen tulon ulosmittauksessa UK 4 luvun palkkaa koskevia säännöksiä, ja erityisesti sovelletaanko palkan ulosmittauksen määrällisiä rajoituksia. Tällaisten rajoitusten tarkoituksena on turvata sekä velallisen että hänen perheensä toimeentuloa. Lähtökohtaisesti muu, kuin palkkatulo puolestaan ulosmitataan kokonaan. Yksityisen elinkeinonharjoittajan osalta ulosmittauksessa sovelletaan elinkeinotulon ulosmittausta koskevia rajoituksia.⁹⁸

UK:n palkkaa koskevia säännöksiä sovelletaan myös tiettyihin etuuksiin ja korvauksiin UK 4:2.2:n 1 kohdan mukaisesti. Eläke sekä sairauspäiväraha ja muut palkan sijasta maksettavat toimeentuloetuudet ja korvaukset kuuluvat palkkaa koskevan sääntelyn piiriin. Näin ollen ansaintaeläke⁹⁹, ansiosidonnainen työttömyyspäiväraha, sairauspäiväraha, vanhempainpäiväraha sekä vahingonkorvaus, joka maksetaan ansionmenetyksen perusteella, ulosmitataan samoin kuin palkka. Etuuksien ulosmittaamiseen liittyy kuitenkin myös kieltoja, esimerkiksi UK 4:19:sta. Kieltoja on UK:n lisäksi muussa lainsäädännössä, erityisesti sosiaali- ja eläkelainsäädännössä¹⁰⁰. UK 4:19.1:n 1 kohdan mukaan, ulosmitata ei saa avustusta tai kustannusten korvausta, joka on myönnetty eläke- tai sosiaalilainsäädännön nojalla määrättyyn tarkoitukseen¹⁰¹. Tällaisten varallisuuserien taustalla vaikuttaa sosiaalinen tavoite, sillä ne on myönnetty velalliselle määrätarkoitukseen sosiaaliavustuksina tai kustannusten korvauksina. Määrätarkoitukseen maksettavia sosiaalietuuksia, joita ulosmittauskielto koskee, ovat muun muassa toimeentulotuki, elatustuki, lapsilisä ja asumistuki. Myös sellaiset korvaukset, joiden ulosmittaamista voitaisiin pitää kohtuuttomana, kuten kivusta ja särystä maksettavat korvaukset sekä lapselle tuleva elatusapu tai korvaus kuuluvat ulosottokaaressa säädetyn ulosmittauskiellon piiriin. Muussa laissa ulosmittauskelvottomiksi on kuitenkin säädetty muun muassa kansaneläke ja työttömän peruspäiväraha, kuitenkin siten, että ne otetaan laskennallisesti huomioon palkan ulosmittauksen tulopohjassa.¹⁰²

Palkkaa koskevia säännöksiä sovelletaan UK 4:2.2:n 2 kohdan mukaan myös luonnolliselle henkilölle maksettavaan korvaukseen, joka johtuu panttia koskevasta oikeudesta, tekijänoikeudesta tai muusta vastaavasta immateriaalioikeuden luovutuksesta tai käyttämisestä. UK 4:2.2:n 3 kohdan mukaan, palkan ulosmittauksen määrälliset rajoitukset on ulotettu myös tietynlaisiin apurahoihin, stipendeihin ja vastaaviin varoihin. Kuitenkin, mikäli saaja osoittaa,

⁹⁷ Muulla etuudella tarkoitetaan kokouspalkkiota, henkilökohtaista luento- ja esitelmäpalkkiota, hallintoelimen jäsenyydestä saatua palkkiota, toimitusjohtajan palkkiota, avoimen yhtiön ja kommandiittiyhtiön yhtiömiehen nostamaa palkkaa sekä luottamustoimesta saatua korvausta. Lisäksi provisiopalkka ja vuosilomakorvaus katsotaan palkaksi, ks. tästä KKO 1989:143 sekä KKO 1994:76.

⁹⁸ Ks. Linna ym.: Ulosotto-oikeus II, 2024 s. 261–265.

⁹⁹ Kuten työeläke.

¹⁰⁰ Ks. esimerkiksi HE 13/2005 vp, s. 52.

¹⁰¹ Vaasan hovioikeus on päätöksessään 2011:7 kuitenkin katsonut, että eläkesätiön maksama eläkelain mukainen kuntoutusraha on ulosmittauskelpoinen siten, kuin UK 4:2:ssa palkan ulosmittauksesta säädetään.

¹⁰² Ks. Koulun ym.: Insolvenssioikeus, päivittyvä verkkojulkaisu sekä Linna ym.: Ulosotto-oikeus II, 2024, s. 265–266.

että myönnettyt varat ovat UK 4:19.1:n 6 kohdan mukaisia määrätarkoitukseen myönnettyjä varoja, tulevat apurahat ulosmittauskiellon piiriin ja ovat täten ulosmittauskelvottomia.¹⁰³

On huomattava, että yleisöltä kerättyjä varoja ei mainita UK 4:2.2:n 3 kohdassa, jolloin voitaneen katsoa, että tällaiset varat ulosmitataan kokonaan. Yleisöltä kerättyjen varojen käyttötarkoitus ei itsessään muuta ulosottokelpoisuuden perustetta, mutta mikäli velallinen kerää varoja esimerkiksi elinkustannusten kattamiseksi tai muutoin perheensä auttamiseksi, katsoisin olevan perusteltua suojata tällaista varallisuuserää, esimerkiksi rinnastamalla se yleishyödyllisen yhteisön myöntämiin varoihin, jolloin niihin sovellettaisiin palkan ulosmittauksen määrällisiä rajoituksia. UK 4:19.1:n 7 kohdan mukaan, selkeästi määrätarkoitukseen kerätyt varat ovat jo nyt ulosmittauskiellon piirissä, mikäli varoilla hankittava omaisuus kuuluu erottamisetuun, opiskeluun, tutkimukseen tai vastaaviin kustannuksiin. On kuitenkin huomattava, että mikäli velallinen kerää yleisöltä varoja esimerkiksi elinkustannustensa kattamiseksi, ja tällaiset varat katsottaisiin palkkatuloon rinnasteisiksi UK 4:2.2:n 3 kohdan mukaisesti tai ne olisivat kokonaan ulosmittauskieltojen piirissä, tulisi varojen hankinnan lähtökohtaisesti olla vastikkeetonta. Toisin sanoen, velallinen ei esimerkiksi voisi tehdä työ- tai esiintymissuoritteita¹⁰⁴ vastineeksi lahjoitetuille varoille. Myös varojen käyttötarkoitus tulisi olla selkeästi osoitettavissa ja niiden määrän vastata velallisen elinkustannuksia.

4.3.2 Elinkeinotulon ja saatavan ulosmittaus

Elinkeinotulon ulosmittausta koskevat säännökset ovat UK 4:64–66:ssä. Elinkeinotulolla tarkoitetaan elinkeinotoiminnassa rahana tai rahanarvoisena etuna saatua tuloa, ja sen ulosmittaus koskee kaikentyyppistä elinkeinotuloa. Yritystoiminnan muodolla ei ole merkitystä, sillä esimerkiksi yhtiömuotoiseen ja luonnollisena henkilönä harjoitettuun maatilataloustoimintaan suhtaudutaan samalla tavalla. Ulosotto ei kuitenkaan tähtää yritystoiminnan rehabilitointiin, eli elvyttämiseen, kuten yrityssaneeraus. UK 4:64 koskee toistuvaa elinkeinotuloa, jota velallisena oleva elinkeinoa harjoittava luonnollinen henkilö saa. Kyseessä on näin ollen siis yksityinen elinkeinonharjoittaja, joka mahdollisesti käyttää toiminimeä elinkeinotoiminnassaan. Säännökset koskevat sekä elinkeinon- että ammatinharjoittajaa. Elinkeinonharjoittaja ei ole työ- tai virkasuhteessa, toisin kuin palkansaaja. UK 4:64 koskeekin vain yksityisen elinkeinonharjoittajan saamaa toistuvaa elinkeinotuloa, eli tuloa, jota hän saa toistuvasti tulon maksajalta. Toistuvaa elinkeinotuloa saava yksityinen elinkeinonharjoittaja rinnastuukin pitkälti palkansaajaan. Elinkeinotulon

¹⁰³ Ks. Linna ym.: Ulosotto-oikeus II, 2024, s. 266–267.

¹⁰⁴ Esiintymissuoritteilla tarkoitetaan esimerkiksi erilaisilla streaming-alustoilla tapahtuvaa toimintaa, jonka aikana katsojat voivat lahjoittaa rahaa.

ulosmittaukseen kohdistuu määrällisiä rajoituksia. Tuloa ei ulosmitata kokonaan, vaan ulosmitattava osa on pääsääntöisesti yksi kuudesosa tulon bruttomäärästä. Suojan tarkoituksena on turvata elinkeinonharjoittajan mahdollisuus kattaa tulonhankinnasta aiheutuvat kulut sekä lakisääteiset velvoitteet. Samoja määrällisiä rajoituksia sovelletaan elinkeinotulon lisäksi tukeen, jota luonnollinen henkilö saa julkisyhteisöltä elinkeinoansa varten UK 4:64.3:n mukaisesti. Tällaista tukea on esimerkiksi maanviljelijän saama maataloustuki.¹⁰⁵

Ulosmittauksen kohteena voi olla myös saatava, joka velallisella on toiselta velalliselta. Saatavan ulosmittauksen osalta on tehtävä rajanveto sisällöllisesti ulosmittauksen määrän osalta ja ulosmittauksen menettelyn osalta. Saatavan tyypillä ei ole merkitystä, mutta esimerkiksi velallisen palkka on saatavaa. Saatavaa on pidettävä tavallisena saatavana, jos se ei kuulu mihinkään ulosottokaaren mukaiseen erityissäänneltyyn kategoriaan. Tavallinen saatava voidaan ulosmitata kokonaan¹⁰⁶. Saatavan ulosmittauksella tarkoitetaan yksittäisen saatavan ulosmittausta, jolloin suoritusvelvolliselle annetaan tavallinen maksukielto. Jos ulosmitataan toistuvaistuloa, ulosmittauksessa annetaan UK 4:28.1 mukainen jatkuva maksukielto. Saatavan ulosmittauksessa noudatetaan UK 4 luvun ulosmittausta koskevia yleissäännöksiä soveltuvien osin.¹⁰⁷

4.4 Tulopohja

Velallisen palkasta tai siihen rinnastetusta tulosta ulosmitattavan määrän laskeminen tapahtuu velallisen tulojen yhteismäärästä, jota kutsutaan UK 4:45:n mukaisesti tulopohjaksi. UK 4:46:n on säännökset luontoiseduista ja UK 4:47 koskee kohtuullisen palkan arviointia. Lainkohtien tarkoituksena on estää velallista käyttämästä ylisuuria luontoisetuja tai saamasta tarkoituksellisesti liian pientä palkkaa ulosoton välttämiseksi¹⁰⁸. UK 4:45.1:n mukaan ulosmitattavan määrän laskeminen palkan ulosmittauksessa tapahtuu velallisen tulojen ja toimeentuloetuuksien yhteismäärästä, jotka muodostavat tulopohjan. Tulopohjaan kuuluvat kaikki velallisen saamat palkat, luontoisedut, eläkkeet ja muut palkan sijasta maksettavat toimeentuloetuudet riippumatta niiden ulosmittauskelpoisuudesta, esimerkiksi kansaneläke ja työttömän peruspäiväraha. Yksittäisestä ulosmittauskelpoisesta tulosta tai etuudesta saadaan

¹⁰⁵ Ks. Linna ym.: Ulosotto-oikeus II, 2024, s. 317–320.

¹⁰⁶ Vrt. esimerkiksi palkan ulosmittaukseen, joka kuuluu erityissäänneltyihin ulosmitattaviin kohteisiin edellä kuvatusti.

¹⁰⁷ Ks. Linna ym.: Ulosotto-oikeus II, 2024, s. 327–329.

¹⁰⁸ Ks. HE 13/2005 vp, s. 77–78.

tällöin ulosmitata säännönmukaista suurempi määrä. Koko tulopohjasta laskettaessa ulosmittauksen määrää UK 4:49:n mukaisesti, ja kun ulosmittaus kohdistetaan tiettyyn ulosmittauskelpoiseen tuloon, voidaan tuosta tulosta ulosmitata koko tulopohjasta laskettu määrä, vaikka sen arvo ylittäisikin sen, mitä yksinään tulosta voitaisiin ulosmitata. Ulosmittauskeltotonta tuloa ei ulosmitata, vaikka se laskennallisesti huomioitaisiinkin tulopohjassa. On myös mahdollista, että koko tulopohjan mukaista määrää ei pystytä ulosmittamaan.¹⁰⁹ Tulopohjaan eivät kuitenkaan tule laskettavaksi 4:19:ssä tarkoitetut avustukset ja korvaukset, joita ovat muun muassa toimeentulotuki ja lapsilisä. UK 4:46.1:n mukaan, luontoisetujen arvo määräytyy paikkakunnalla yleisesti käyvän hinnan mukaan. UK 4:2:n mukaan velallisen palkkana pidetään myös hänen saamaansa luontoisetua. Lähtökohtana arvonmääritykselle voidaan pitää luontoisetujen ennakonpidätysarvoa verotuksessa. Verohallitus antaa vuosittain päätöksen verotuksessa noudatettavista luontoisetujen laskentaperusteista¹¹⁰.

Velallisen saadessa palkkaa tai siihen rinnastettua tuloa ulkomailta voidaan se Suomessa ottaa huomioon palkan ulosmittauksen tulopohjassa. On kuitenkin huomattava, että kaksinkertaisen ulosmittauksen välttämiseksi ulkomailta saatua tuloa ei voitane ottaa laskennassa huomioon, jos kyseiseen tuloon kohdistuu ulosmittaus ulkomailla.¹¹¹

UK 4:45.2:n mukaan tulopohjasta vähennetään veron ennakonpidätys ja velallisen maksettava pakollinen työeläkemaksu sekä työttömyysvakuutusmaksu. Palkasta ulosmitattava määrä lasketaan siis velallisen nettopalkasta. Lisäksi muu kuin ennakonpidätyksenä tulosta kannettava vero, jonka velallinen on maksanut tai joka on maksuunpantu, on otettava huomioon vastaavasti kuin veron ennakonpidätys. Veron määrä siis vähennetään ulosmittauksen tulopohjasta. Ennakonpidätyksen lisäksi muiden tulosta perittävien verojen huomioon ottaminen edellyttää, että velallinen on jo maksanut veron tai se on maksuunpantu, tästä on velallisen myös esitettävä riittävä selvitys.¹¹²

UK 4:66 on säännös elinkeinotulon ja palkkatulon yhteensovittamisesta tilanteessa, jossa velallinen saa palkan tai siihen rinnastettavan tulon lisäksi elinkeinotuloa. Jos velallinen saa elinkeinotulon lisäksi palkkatuloa, palkan tai elinkeinotulon ulosmittausta koskevia säännöksiä noudatetaan sen mukaan, kumpi tuloista on keskimäärin suurempi. Palkkatulon ollessa suurempi,

¹⁰⁹ Ks. HE 13/2005 vp, s. 76–77 sekä Linna ym.: Ulosotto-oikeus II, 2024, s. 267–268. Tulopohjasta lisäksi KKO 2013:3, jossa KKO on katsonut, että Kuntayhtymän omaishoitajalle omaishoidon tuesta annetun lain mukaan maksettu hoitopalkkio ei ollut sellaista UK 4:19.§:n 1 kohdassa tarkoitettua avustusta tai kustannusten korvausta, joka oli myönnetty eläke- tai sosiaalilainsäädännön nojalla määrättyyn tarkoitukseen. Täten hoitopalkkio voitiin ottaa tulona huomioon ulosmittattaessa omaishoitajan eläketuloa.

¹¹⁰ Ks. HE 13/2005 vp, s. 77.

¹¹¹ Ks. Linna ym.: Ulosotto-oikeus II, 2024, s. 268–269.

¹¹² Ks. HE 13/2005 vp, s. 77.

elinkeinotulon osuus huomioidaan ulosmittauksessa soveltuvien osin, miten UK 4:51:1:ssä säädetään. Esimerkiksi palkansaajan harjoittaessa sivutoimista elinkeinotoimintaa itsenäisenä yrittäjänä, kokonaistulosta ulosmitattava määrä lasketaan palkan ulosmittausta koskevien säännösten mukaisesti.¹¹³

4.5 Ulosmittaus ja perushyödykkeiden hinnannousun vaikutus

4.5.1 Ulosmittauksen määrälliset rajoitukset

Velallisen palkasta ja siihen rinnastetusta tulosta ulosmittaamista koskevat erityiset määrälliset rajoitukset. Velallisen nettopalkasta jätetään ulosmittaamatta UK 4:48:n mukaisesti osa, jonka tarkoituksena on turvata velallisen ja hänen perheensä toimeentulo. Lisäksi palkan ulosmittauksen määrällisiä rajoituksia täydentävät vapaakuukausisäännökset. Velallisen suojaan kuuluvat lisäksi erilaiset ulosmittauskiellot ja erottamisetussäännökset.

Ulosottolain kokonaisuudistuksen kolmannessa vaiheessa uudistettiin ulosmittaus, omaisuuden myyntiä sekä jakoa ja tilitystä koskevat säännökset. Lakivaliokunta on mietinnössään¹¹⁴, kiinnittänyt erityistä huomiota kolmeen yksityistä velallista koskevaan keskeiseen seikkaan. Suojaosuuteen, vapaakuukausiin ja ulosoton taulukkomaksuihin. Erityisesti suojaosuus ja vapaakuukaudet ovat tärkeitä velallisen aseman turvaamisen kannalta. Sisällöllisesti uudistuksen tavoitteena oli tehokas mutta kohtuullinen ulosotto, jossa huolehditaan asianosaisten ja sivullisten oikeuksista ja oikeusturvasta. Hallituksen esityksen perusteluista ilmenee, että näiden tavoitteiden toteutuminen palvelee velkojien oikeussuojaa ja pitää yllä yleistä luottamusta erityisesti velkasuhteita sääntelevän siviilioikeudellisen järjestelmän yleiseen toimivuuteen.¹¹⁵ Valiokunta huomauttaa lausunnossaan, että velkojien aseman turvaamisen vastapainona on huolehdittava siitä, että velallisille turvataan käynnissä olevasta ulosotosta huolimatta kohtuullisina pidettävät elämisen edellytykset¹¹⁶. Hallituksen esityksessä todetaan lisäksi, että ulosottolainsäädännöllä on toteutettava velkojan perusoikeuksia siten, että velallisen ja sivullisen perusoikeudet eivät vaarannu. Tuloksellisuuden ja joustavuuden lisäämiseksi ulosottolakiin on lisätty nimenomaiset säännökset vapaaehtoisuuteen perustuvista perintökeinoista, kuten maksuajasta sekä maksusuunnitelmasta. Näillä pyritään lisäämään

¹¹³ Ks. Linna ym.: Ulosotto-oikeus II, 2024, s. 269–270.

¹¹⁴ LaVM 5/2006, vp.

¹¹⁵ Ks. HE 13/2005 vp, s. 18.

¹¹⁶ Ks. LaVM 5/2006 vp, s. 3

velallisten omatoimisuutta sekä asianosaisten sovinnollisuutta ulosotossa.¹¹⁷ Perushyödykkeiden hintojen noustessa ja velallisten maksukyvyn mahdollisesti edelleen heikentyessä pidän tärkeänä, että muun muassa suojaosuusjärjestelmästä on tehty joustava, jolloin kyky ja keinot reagoida nopeasti muuttuvaan taloudelliseen ympäristöön on mahdollistettu.

Suojaosuudella tarkoitetaan siis sitä vähintä määrää, joka palkan ulosmittauksessa on aina jätettävä velalliselle. Velallisen suojaosuus lasketaan päivää kohti, 30 päivältä kuukaudessa, jolloin se koskee vain määräajoin, eli säännöllisesti ja tietyin ennalta määrätyin aikavälein maksettavaa palkkaa, kuten kuukausi- tai viikkopalkkaa. Suojaosuuden euromäärä vahvistetaan vuosittain oikeusministeriön antamalla asetuksella, jolla määrä tarkistetaan vastaamaan kansaneläkeindeksin muutosta. Velallisen suojaosuus päivää kohti saadaan, kun lasketaan yhteen velallisen itsensä osalta huomioon otettava määrä sekä kullekin hänen elatuksensa varassa olevalle perheenjäsenelle laskettava määrä.

Velallisen suojaosuuden laskentasääntö muuttui nykyisenkaltaiseksi vuoden 2006 uudistuksessa, jolloin muun muassa avopuoliso lisättiin huomioitavaksi perheenjäseneksi¹¹⁸. Vuonna 2025 velallisen suojaosuus oikeusministeriön asetuksen suojaosuuden määrästä määräajoin maksettavan palkan ulosmittauksessa vuonna 2025 (645/2024) on velallisen itsensä osalta 32,88 euroa ja hänen elatuksensa varassa olevan puolison, oman lapsen ja puolison lapsen osalta 9,61 euroa. Suojaosuudessa otetaan huomioon vain UK 4:48:n mukaiset velallisen perheenjäsenet. Velallisen perheenjäseniin luetaan kuuluvaksi velallisen puoliso ja oma lapsi sekä puolison lapsi. Puolison lapsi luetaan kuuluvaksi velallisen perheenjäseneksi silloinkin, kun tämä ei ole velallisen oma lapsi. Lapsella tarkoitetaan säännöksessä myös adoptiolasta¹¹⁹. Lisäksi, jotta lapsi voidaan lukea mukaan suojaosuuteen, on tämän oltava velallisen elatuksen varassa, eli alle 18-vuotias. Yli 18-vuotiaasta lasta ei huomioida suojaosuudessa, vaikka velallinen tosiasiallisesti taloudellisesti edelleen tukisi lastaan. Puolisolla tarkoitetaan aviopuolisoa tai rekisteröidyn parisuhteen toista osapuolta. Avoliitossa elävän velallisen osalta puoliso huomioidaan, mikäli avopuoliso ja velallinen elävät ”avioliitonomaisissa olosuhteissa”. Tulokinnan tekee ulosottomies velallisen esittämän selvityksen pohjalta¹²⁰.

¹¹⁷ Ks. HE 13/2005 vp, s. 18.

¹¹⁸ Ks. HE 13/2005 vp, s. 20.

¹¹⁹ Ks. HE 13/2005 vp, s. 78.

¹²⁰ Avoliiton osalta UK 4:48:n sanamuotoa on tulkittava siten, että suojaosuudessa huomioidaan myös velallisen avopuolison lapsi, vaikkei tämä olisikaan velallisen oma lapsi. Lapsen on kuitenkin oltava velallisen elatuksen varassa; lapsen ei voitane katsoa olevan velallisen elatuksen varassa, jos tämä saa velalliselta ja tämän avopuolisolta elatusta ja sen lisäksi elatusta toiselta biologiselta vanhemmaltaan.

Velallisen suojaosuutta laskettaessa, jotta perheenjäsenet otettaisiin huomioon, on heidän tosiasiallisesti oltava velallisen elatuksen varassa. Henkilöä pidetään velallisen elatuksen varassa olevana, mikäli hänen saamansa tulo ei ylitä velallisen itsensä osalta laskettavaa suojaosuutta ilman perhekorotuksia¹²¹. Toisin sanoen, jos esimerkiksi velallisen puolison nettotulot ovat eivät ylitä puolison itsensä osalta laskettavaa suojaosuutta, eli 32,88 euroa päivässä (986,40 euroa kuukaudessa), otetaan velallisen puoliso huomioon laskettaessa velallisen suojaosuutta. Lapsi, jonka tulot jäävät asetuksessa määrätyn summan alapuolelle, otetaan velallisen suojaosuudessa huomioon huolimatta siitä, osallistuuko myös toinen puoliso elatukseen^{122,123}. Suojaosuudessa huomioidaan vain sellainen lapsi, jonka elatuksesta velallinen huolehtii ”luontoissuorituksin” ja joka asuu velallisen luona. Velallinen siis kustantaa lapsen vaatteet, asumisen, ruoat jne. Jos velallinen maksaa rahallista elatusapua, vapaaehtoisesti tai velvoitettuna, muualla asuvalle lapselleen, ei lasta lueta suojaosuuteen¹²⁴. Jos velallinen tosiasiallisesti maksaa elatusapua ja pystyy esittämään asiasta selvityksen, voidaan hänelle antaa helpotusta palkan ulosmittauksessa. UK 4:48.2:n mukaan velallisen maksama elatusapu voidaan ottaa huomioon siten kuin UK 4:51–53:ssä säädetään. Mikäli elatusapua joudutaan perimään velalliselta ulosottoteitse, palkasta voidaan ulosmitata säännönmukaista enemmän UK 4:54:n mukaisesti. Lapsen edun turvaaminen on kuitenkin ensisijaista kaikissa tilanteissa.¹²⁵

Velallisen suojaosuus lasketaan seuraavaan palkanmaksupäivään asti, kuukaudelta aina 30 päivältä. Jos velallinen saa palkan kahden viikon välein, suojaosuus lasketaan 14 päivältä. Laskentaesimerkkejä velallisen suojaosuuksista:

¹²¹ Ks. tästä KKO 2001:10. Perusteluissa KKO toteaa, että koska velallisen A puolison B nettomääräinen tulo on ollut pienempi, kuin suojaosuudesta palkan ulosmittauksessa annetun asetuksen (suojaosuusasetus; 1031/1989) 1 §:n mukainen määrä, joka velalliselle jätetään hänen omaa elatustaan varten, B on ollut A:n elatuksen varassa.

¹²² Ks. tästä KKO 1999:66. Perusteluissa KKO toteaa, että koska lapsen elatuksesta annetun lain (704/1975) 2 §:n mukaan, vanhemmat vastaavat lapsen elatuksesta kykynsä mukaan, ovat lain nojalla molemmat vanhemmat velvollisia huolehtimaan lapsensa elatuksesta. Näin ollen, kun A:lla oli palkkatuloja, kummatkin lapset olivat hänen elatuksensa varassa, vaikka A:n puolisolllakin olisi tuloja.

¹²³ Säännöksen sanamuodon ja KKO:n ratkaisun perusteella voidaan siis katsoa, että jos molemmat vanhemmat ovat ulosottovelallisina, molempien suojaosuuksiin luetaan mukaan kaikki lapset. Tästä seuraa, että perhe saa tältä osalta kaksinkertaisen vähennyksen.

¹²⁴ Ks. tästä KKO 1987:10. Perusteluissa KKO toteaa, että ulosottolain 4 luvun 6 §:n 3 momentin (joka vastaa nykyisen UK 4:48) luetteluilla henkilöillä tarkoitetaan sellaisia velallisen perheeseen kuuluvia henkilöitä, joiden elatukseen velallinen on avioliittolain (234/1929) 46 §:n nojalla velvollinen ottamaan osaa. Tällaisten henkilöiden oikeutta elatukseen ei kuitenkaan ole vahvistettu tuomioistuimen päätöksellä tai ilman tuomiotakin täytäntöönpanokelpoisella sopimuksella. Vain kyseisessä asemassa olevat velallisen perheenjäsenet ovat lain tarkoittamassa mielessä velallisen elatuksen varassa. Tämän perusteella vain heidät on otettava huomioon laskettaessa suojaosuutta. Suojaosuutta laskettaessa ei ole otettava huomioon esimerkiksi velallisen aikaisemmasta avioliitosta olevaa lasta, jolle velallinen on tuomioistuimen päätöksellä velvoitettu suorittamaan elatusapua. Tästä on lainsäädännössä omat säännökset, ks. UK 4 luvun 54 §.

¹²⁵ Ks. Linna, Tuula: Ulosottokaaren pääkohdat, 2019, s. 153–154 ja Linna ym.: Ulosotto-oikeus II, 2024, s. 274–277.

Velallisella A ei ole UK 4:48 mukaisia perheenjäseniä, jolloin suojaosuuden määräksi tulee 32,88 euroa kertaa 30 päivää, yhteensä 986,40 euroa.

Velallinen B elää avioliitossa ja hänellä on yhteinen lapsi puolisonsa kanssa. Puolison nettotulot jäävät alle suojaosuuden määrän. Tällöin suojaosuuden määräksi muodostuu 32,88 euroa, johon lisätään 2 kertaa 9,61 euroa, jolloin suojaosuuden määräksi saadaan 52,10 euroa kertaa 30 päivää 1563 euroa.

4.5.1.1 Erottamisetu

Suojaosuus määrittää 4:21.1:n 6 kohdassa tarkoitetun erottamisedun määrän. Kyseinen lainkohta koskee velallisen rahavarojen tai vastaavan omaisuuden, kuten pankkitilillä olevien varojen erottamisetua. Myöhemmin erottamisedusta puhuttaessa tarkoitan 6 kohdan mukaista erottamisetua. Velallisen rahavaroista tai muusta vastaavasta omaisuudesta tulee erottaa UK 4:48:ssä tarkoitetun palkan ulosmittauksen suojaosuuden määrä kuukauden ajaksi, joka kerrotaan puolellatoista. Erottamisedun mukaisen rahasumman laskenta tapahtuu samaan tapaan, kuin edellä on kuvattu. Saatu rahasumma kerrotaan 1,5, eli esimerkivelallisen A osalta erottamisedun mukainen rahamäärä olisi siis 1479,60 euroa. Velallisella on oikeus pitää kyseinen rahasumma esimerkiksi pankkitilillä tai käteisvaroina tulevaa kuukautta varten. Varojen tarkoituksena on, että velallinen pystyy selviytymään seuraavan kuukauden välttämättömistä menoista, kuten elintarvikkeista ja vuokrasta. UK:ta edeltäneen ulosottolain vastaavan säännöksen, ulosottolain 4:5.1:n, mukaan velallinen sai erottaa rahavaroista tai muusta vastaavasta omaisuudesta määrän, joka on tarpeen velallisen ja hänen elatuksensa varassa olevien perheenjäsenten välttämättömiä toimeentuloa varten yhden kuukauden ajaksi. Mikäli velallisella oli muuta tuloa vastaamaan kyseiseen tarpeeseen, ei velallisella ollut erottamisetua.¹²⁶

Erottamisedun edellytyksenä on yhä, ettei velallisella ole muuta vastaavaa tuloa¹²⁷. Huomioon otetaan kaikki sekä ulosmittauskelpoiset että ulosmittauskelvottomat tulot, myös UK 4:19:ssä tarkoitetut kokonaan ulosoton ulkopuolelle jäävät tulot¹²⁸. Lainsäädäntöä uudistettaessa UK:n säännöstä muutettiin siten, että velallisen rahavaroista on erotettava puolitoistakertaa 4:48:ssä tarkoitetun suojaosuuden määrä kuukauden ajaksi. Muutosta perusteltiin muun muassa sillä,

¹²⁶ Ks. HE 8/1997 vp, s. 5.

¹²⁷ Ks. tarkemmin jakso 4.5.2.1.

¹²⁸ Tällöin esimerkiksi asumistuen saaminen pankkitilille vähentää erottamisedun määrää.

että sen soveltaminen on aiheuttanut ongelmia ulosottokäytännössä. Lainsäädännössä ei nimittäin ollut määritelty, minkä suuruista summista tarkkaan ottaen voisi olla kyse. Epäselvyyksien välttämiseksi erottamisedun määrä sidottiin suojaosuuteen, jolloin summasta saadaan euromääräisesti täsmällinen.¹²⁹ UK 4:20 mukaan toistuvaissuorituksien ulosmittauskielto koskee jäljellä olevaa maksukautta. Lain esitöiden mukaan säästöön jääneet maksuerät ja niiden osat saadaan ulosmitata siltä osin kuin niitä ei koske 4:21.1:n 6 kohdassa tarkoitettu erottamisetu¹³⁰. Pankkitilivarojen ulosmittauksessa on siis säästöön jääneiden rahamäärien osalta jätettävä ulosmittaamatta erottamisedun mukainen määrä, eli puolitoistakertaa suojaosuuden määrä¹³¹.¹³² Erottamisedun avulla ei siis nyky muodossa ole mahdollista kerryttää säästöjä.

Lainsäätäjän tavoitteena alkuperäisen ulosottolain osalta on todennäköisesti ollut tehdä erottamisedun määrästä tilannesidonnainen. Jokaisen velallisen taloudellinen tilanne sekä kulurakenne ovat yksilöllisiä, jolloin erottamisedun määrän tilannekohtaisuus on ollut perusteltua. On kuitenkin huomattava, että ulosottoasioiden määrä on kasvanut voimakkaasti, mikä puolestaan puoltaa yhtenäistettyä laskentamallia erottamisedun määrälle. Lisäksi erottamisedun määrän ollessa velallisen harkinnan ja myös tahtotilan varassa, riskit erilaisille erottamisedun väärinkäytöksille ovat nähdäkseni olleet olemassa, esimerkiksi liian suuren tai jopa liian pienen¹³³ rahamäärän pidättäminen. Toisaalta rahamäärän sitominen kiinteästi laskennalliseen määrään voi muodostua ongelmalliseksi tilanteissa, joissa velallisen kulut tosiasiallisesti nousevat merkittävästi, esimerkiksi perushyödykkeiden hinnannousun vuoksi.

Tilanne, jossa velalliselle suojaosuudella ja erottamisedulla jätetty rahamäärä ei riitä kattamaan kuluja, todennäköisesti hankaloittaa ulosoton toteuttamista. Näkisin, että erottamisedun suuruus voisi olla tarvittaessa harkinnanvarainen, esimerkiksi siten, että velallisella olisi mahdollisuus hakemuksella väliaikaisesti kasvattaa erottamisedun mukaista määrää tai erottamisedun laskentasääntöä muutettaisiin määräajaksi. Toisaalta UK 4:51:n mukaan, palkasta voidaan ulosmitata olennaisesti heikentyneen maksukyvyn perusteella pienempi määrä. Tämä on kuitenkin velalliskohtainen toimenpide, joka vaatii tapauskohtaista harkintaa.

¹²⁹ Ks. HE 13/2005 vp, s. 55.

¹³⁰ Ks. HE 13/2005 vp, s. 55.

¹³¹ Mikäli velallisella on lainkohdan mukaan muuta vastaavaa tuloa, ei velalliselle tarvitse jättää erottamisedun mukaista rahasummaa täysimääräisesti.

¹³² Ks. esimerkiksi Turun HO:n ratkaisu THO 2022:1. Tapauksessa oli kyse tilanteesta, jossa A:n eläkkeen ulosmittaus oli vapaakuukausipäätöksellä keskeytetty kahden kuukauden ajaksi. Kuukausi myöhemmin A:n pankkitililtä oli ulosmitattu varoja, jotka A:n mukaan olivat eläkkeen suojaosuuksista sekä vapaakuukausista kertynyttä säästöä. Kysymyksenä siis oli, oltiinko varat voitu ulosmitata.

¹³³ Sitoutuminen esimerkiksi liian alhaisiin elinkustannuksiin, josta voi olla muun muassa terveydelle haittaa, ks. esimerkiksi KKO 1996:3 ja HelHo 1.2.1996/2081.

Mikäli velallisen erottamisedun mukaista rahasummaa voitaisiin uudelleen arvioida, tulisi velallisen kyetä näyttämään, että lisävarat ovat ensinnäkin tosiasiallisesti tarpeellisia kattamaan päivittäisiä perushyödykkeistä aiheutuvia kustannuksia ja toiseksi ne on täysimääräisesti käytetty edellä mainittuun tarpeeseen. Mikäli velallisella jäisi rahavaroja käyttämättä, voitaisiin ne ulosmitata ylijäävältä osalta. Jos erottamisedun laskentasääntöjä puolestaan muutettaisiin, velallinen voitaisiin velvoittaa toimittamaan selvitys erottamisedun mukaisten rahamäärien käytöstä, ja ylijäävältä osalta se olisi ulosmittauskelpoista. Menettelyn tarkoituksena olisi vastata tilanteeseen, jossa merkittävälle osalle velallisista koituisi yhtäaikaista haasteita selviytyä suojaosuuden ja erottamisedun turvaamilla varoilla päivittäisistä kustannuksista.

Laskentasääntöjen uudelleen tarkastelu tilanteessa, jossa taloudellinen ympäristö muuttuu merkittävästi ja aiheuttaa esimerkiksi perushyödykkeiden hintojen voimakasta kasvua, katsoakseni vähentäisi ulosottoviranomaisen työtaakkaa, sillä velalliskohtaista arviointia ei tarvitsisi suorittaa. Lisäksi velalliselle säästöön jäävistä rahavaroista voitaisiin ulosmitata erottamisedun ylittävä määrä. Tilanteen ollessa väliaikainen ja kun laskentasäännöt muutettaisiin takaisin vastaamaan esimerkiksi nykyistä, puolitoistakertaista tasoa, aikaisemman laskentasäännön mukaiset ylijäävät varat voitaisiin nähdäkseni ulosmitata normaalisti. Kolmantena vaihtoehtona olisi mahdollistaa velalliselle säästää enintään erottamisedun mukainen rahasumma yli tulevan kuukauden. Tällaisen ”puskurirahaston” myötä velallisella olisi siis käytössään sekä erottamisedun mukainen määrä tulevalle kuukaudelle ja samansuuruinen määrä säästettynä erilaisten poikkeuksellisten kustannusten, kuten esimerkiksi silmälasien hankinnan, varalle. Tämä ei olisi kuitenkaan automaattista, vaan ainoastaan velalliselle tarjottu mahdollisuus, joka kuitenkin voitaisiin toteuttaa esimerkiksi määräajaksi pienentämällä palkasta ulosmitattavaa määrää, jotta velallinen tosiasiaa voisi kerryttää varoja.

Velalliselta voitaisiin kuitenkin ulosmitata varoja kaksinkertaisen erottamisedun ylittävältä osa. Tällä tavoin voitaisiin mahdollistaa velalliselle taloudellista lisäturvaa sellaista tilannetta varten, jossa ulosmittauksen jälkeen jääneet varat eivät riittäisi välttämättömien muiden kulujen, kuten esimerkiksi lääke- tai elintarvikekulujen kattamiseen. Lisäksi velallisen ei tarvitsisi hakea palkan ulosmittauksen määrän alentamista tai vapaakuukautta kertahankinnan tekemisen perusteella¹³⁴. Varojen valvonta voisi tapahtua esimerkiksi ulosottomiehen kautta. Velallisen tulisi esittää ulosottomiehelle perustelu, miksi ”puskurirahaston” varojen käyttö on välttämätöntä. Välttämättömänä syynä voitaisiin pitää edellä kuvatusti muun muassa kallista ja välttämätöntä kertahankintaa tai perushyödykkeistä, kuten sähkölaskun tai elintarvikkeiden,

¹³⁴ Ks. tästä 4.5.2.1 ja 4.5.2.2.

hankkimisesta aiheutuvien kulujen kattamista. Katsoisin kuitenkin kohtuulliseksi, että velallisen tulisi esittää ulosottomiehelle myös selvitys siitä, katsooko velallinen tarpeelliseksi kerryttää kulutettujen varojen tilalle uusia varoja ja millä tavoin tämä on saavutettavissa. Velallinen voisi siis olla oikeutettu tällä perusteella esimerkiksi vapaakuukauteen tai palkasta ulosmitattavan määrän alentamiseen. Lisäksi, jos velallisen ulosmittausvelat voitaisiin kuitata säästössä olevilla varoilla, tulisi velalliselle tarjota tällaista mahdollisuutta.

4.5.1.2 Suojaosuuden laskentasäännöt

UK 4:49:ssä säädetään määrästä, joka ulosmitataan määräjain maksettavasta palkasta. Velalliselle jää joka tapauksessa säännönmukaisen ulosmittausmäärän ja nettopalkan erotuksen lisäksi muun muassa määrätarkoitukseen maksettavat sosiaalielätykset UK 4:19:n mukaisesti, kuten asumistuki ja lapsilisä.

Toisaalta asumistuki vastaavasti vähentää erottamisedun mukaista rahamäärää. UK 4:49:n mukaan ulosmittauksen säännönmukainen määrä määräytyy määräjain maksettavan palkan sekä siihen rinnastetun toistuvaistulon ulosmittauksessa kolmiportaisesti. Pienistä tuloista ulosmitataan suhteessa vähemmän kuin suurista tuloista. Määrää säännellään määräämällä, minkä suuruisen osan velallinen saa pitää palkasta itsellään, loppuosa ulosmitataan. Ulosmittauksen määrä lasketaan porrastetusti velallisen nettomääräisestä tulopohjasta seuraavalla tavalla:

- 1) Jos velallisen nettopalkka on enintään hänen suojaosuutensa suuruinen, sitä ei ulosmitata lainkaan. Jos palkka ylittää suojaosuuden, ulosmitataan $\frac{2}{3}$ suojaosuuden ylittävästä palkan osasta, jos velallisen palkka on enintään 2 kertaa velallisen suojaosuus. Velalliselle jää suojaosuus sekä $\frac{1}{3}$ suojaosuuden ylittävästä palkan osasta. Tätä kutsutaan tulorajaulosmittaukseksi.
- 2) Ulosmitataan $\frac{1}{3}$ palkasta, jos velallisen palkka on suurempi kuin 2 kertaa velallisen suojaosuus, mutta enintään 4 kertaa suojaosuus. Tällöin velalliselle jää $\frac{2}{3}$ palkasta.
- 3) Ulosmitataan enemmän kuin $\frac{1}{3}$ mutta enintään puolet palkasta, jos velallisen palkka on suurempi kuin 4 kertaa velallisen suojaosuus. Velalliselle jää tällöin vähemmän kuin $\frac{2}{3}$ palkasta, mutta vähintään puolet palkasta.

Valtioneuvoston asetuksella on annettu tarkemmat säännökset palkan määrään perustuvasta progressiivisesta asteikosta, jonka perusteella ulosmittaus toimitetaan UK 4:49.2:n mukaisesti ylimmissä tuloluokissa (valtioneuvoston asetus ulosottomenettelystä 1322/2007). Edellä kuvattu koskee sitä, kuinka suuren osan velallinen saa hänelle maksetusta nettopalkkaerästä. Myös velalliselle jo maksettu palkan määrä on suojan piirissä, tosin vain siltä osin kuin maksukautta on UK 4:49.4 mukaisesti vielä jäljellä. Jos kuukausipalkka maksetaan esimerkiksi kuukauden viimeisenä päivänä, velallinen saa seuraavan kuukauden puolivälissä pitää pankkitilillään vielä

puolet ulosmittaamatta jätettävästä määrästä. Kuluneesta maksukaudesta ja aikaisemmista maksukaudesta mahdollisesti kertyneet säästöt ovat ulosmittauskelpoisia. Suojalla on merkitystä kuitenkin vain sellaisessa tilanteessa, jossa sen määrä mahdollisesti ylittää UK 4:21.1:n 6 kohdan erottamisedun määrän. Suojaosuus tulee kuitenkin aina laskea, jotta voidaan selvittää mitä ulosmittausluokkaa sovelletaan.¹³⁵

Muusta kuin määrääjain maksettavasta palkasta, velallinen siis saa palkkaa epäsäännöllisesti yhdeltä tai useammalta työnantajalta, ulosmitataan pääsäännön mukaan kolmasosa nettopalkasta. UK 4:50:n mukaan muusta kuin määrääjain maksettavasta palkasta jätetään ulosmittaamatta kaksi kolmasosaa kustakin palkkaerästä. Epäsäännöllistä palkkaa saava velallinen on siis suojaosuussuojan ja tulorajaulosmittauksen ulkopuolella. Toisaalta, jos velallinen saa epäsäännöllistä palkkaa vuoden aikana niin paljon, että sen määrä on suurempi kuin neljä kertaa hänen suojaosuutensa määrä, palkasta ulosmitataan valtioneuvoston asetuksen mukainen säännönmukaista korkeampi määrä. Velallisen palkan tulee siis muodostua keskimäärin UK 4:49.1:n 3 kohdassa tarkoitetun suuruiseksi. Ulosottomiehen tehtäviin kuuluu velallisen kokonaistulojen suuruuden arviointi. Immateriaalioikeuskorvauksia koskee myös kolmasosan ulosmittauksen sääntö. UK 4:55:n mukaan, korvauksesta, joka maksetaan luonnolliselle henkilölle patenttia koskevan oikeuden, tekijänoikeuden tai muun vastaavan oikeuden luovutuksesta tai käyttämisestä jätetään ulosmittaamatta pääsäännön mukaiset kaksi kolmasosaa kustakin nettoerästä.¹³⁶

Vuonna 2023 hallitus esitti (HE 32/2023 vp), että suojaosuuteen tehdään pysyvä tasokorotus¹³⁷, joka vastaa vuonna 2023 voimassa ollutta korotusta. Esityksen tavoitteena oli huolehtia siitä, että velallisen käyttöön jää riittävästi tuloja. Väliaikaisen lain esitöiden mukaan, suojaosuuden korottamisen tavoitteena on ollut lisätä velallisen käyttöön jäävien tulojen määrää ja täten tukea heidän ostovoimaansa poikkeuksellisessa taloudellisessa tilanteessa¹³⁸. Muutoksen vaikutuksia velallisiin on todettu esimerkiksi, että ehdotettu suojaosuuden korotus pienentäisi palkasta ulosmitattavaa määrää velallisilla, joiden nettotulot ovat enintään kaksi kertaa suojaosuuden määrä, eli tulorajaulosmittauksen piirissä olevat velalliset. Lisäksi osalla niistä velallisista,

¹³⁵ Ks. Linna, Tuula: Ulosottokaaren pääkohdat, 2019, s. 155–157 sekä Linna ym.: Ulosotto-oikeus II, 2024, s. 277–279.

¹³⁶ Ks. Linna ym.: Ulosotto-oikeus II, 2024, s. 280.

¹³⁷ Vuonna 2023 tuli voimaan väliaikainen laki, laki ulosottokaaren 4 luvun 48 §:n väliaikaisesta muuttamisesta (985/2022), jossa säädettiin velallisen suojaosuuden määrästä velallisen itsensä osalta olemaan 29,52 euroa ja hänen elatuksensa varassa olevan puolison, oman lapsen ja puolison lapsen osalta olemaan 8,34 euroa päivässä seuraavaan palkanmaksupäivään asti. Suojaosuuden määrää tarkistettiin 3 momentin nojalla lain säätämisen jälkeen oikeusministeriön asetuksella suojaosuuden määrästä määrääjain maksettavan palkan ulosmittauksessa vuonna 2023 (1052/2022) soveltaen kansaneläkeindeksistä annettua lakia (456/2001). Suojaosuuden määrä korotettiin takuueläkkeen tasolle vuonna 2023. Indeksitarkastuksen jälkeen suojaosuuden määrä nousi velallisen itsensä osalta 30,75 euroon päivässä, yhteensä 922,50 euroon kuukaudessa. Velallisen elatuksen varassa olevien puolison, lasten tai puolison lasten osalta summa nousi 8,99 euroon päivässä, 269,70 euroon kuukaudessa. Väliaikaisella lailla säädettiin siis merkittävä tasokorotus velallisen itsensä osalta laskettavaan suojaosuuteen, esimerkiksi vuonna 2019 suojaosuuden määrä oli 672,30 euroa kuukaudessa ja 2022 696 euroa kuukaudessa. Indeksitarkastuksen jälkeen, velallisen suojaosuuden määrä nousi vuoden 2023 aikana yhteensä miltei 33 %. Takuueläkkeestä ks. esim. HE 50/2010 sekä Kansaneläkelaitoksen verkkosivut, <https://www.kela.fi/takuuelake>.

¹³⁸ Ks. HE 216/2022 vp, s. 5.

joiden nettotulot ovat yli neljä kertaa suojaosuuden määrä, eli ankarimman laskentasäännön piirissä olevat velalliset, suojaosuuden korotus pienentäisi palkasta ulosmitattavaa määrää. Vastaavasti suojaosuuden tasokorotuksella ei olisi vaikutusta velallisiin, joiden nettotulot ovat suojaosuuden korottamisen jälkeenkin yli kaksi kertaa, mutta enintään neljä kertaa suojaosuuden määrä. Kyseisten velallisten nettotuloista ulosmitattaisiin yksi kolmasosa, eikä suojaosuuden määrällä siten olisi vaikutusta heidän ulosottopidätyksensä laskentaan. Suojaosuuden tasokorotus siirtäisi osan sellaisista velallisista, joilta on ulosmitattu yksi kolmasosa, tulorajaulosmittauksen eli lievimmän laskentasäännön piiriin. Lisäksi uudistuksen seurauksena arvioitiin, että vuonna 2023 ulosmittauksen ulkopuolelle jäisi yli 8000 henkilöä enemmän verrattuna aikaisempaan.¹³⁹

Suojaosuuden tasokorotus muuttui pysyväksi hallituksen esityksen mukaisesti 8.12.2023. Lakivaliokunta toteaa mietinnössään vuoden 2023 väliaikaisesta muutoksesta¹⁴⁰, että suojaosuuden väliaikainen korottaminen on kannatettavaa ulosottovelallisten selviytymismahdollisuuksien tukemiseksi kiristyneessä taloudellisessa tilanteessa. Valiokunta kiinnittää huomiota siihen, että suojaosuuden korottaminen on nopeampi ja kevyempi toimintatapa helpottaa velallisten asemaa verrattuna esimerkiksi ulosmittauksen laskentasääntöjen muuttamiseen. Valiokunta myös huomauttaa, että suojaosuuden korotus ei hyödytä niitä keskimääräiseen tuloluokkaan kuuluvia ulosottovelallisia, eli joiden nettotulot jäävät suojaosuuden korottamisen jälkeen yli kaksi kertaa suojaosuuden määrä, mutta enintään neljä kertaa suojaosuuden määrä. Valiokunta antoi myös lausunnon, jossa suojaosuuden korottamisen voimassaolon jatkamista ilman väliaikaista lakia pidettiin hyväksyttävänä ottaen huomioon, että muutoksen on tarkoitus olla voimassa ulosoton laskentasääntöjen uudistamiseen asti.¹⁴¹

Oikeusministeriön työryhmässä ehdotetaan suojaosuuden säilyttämistä indeksitarkistettuna vuoden 2023 tasolle. Suojaosuuden vuosittaista tarkistamista puolestaan jatkettaisiin. Määräajoin maksettavasta palkasta ulosmitattava määrä ehdotetaan laskettavaksi siten, että tulopohjasta vähennettäisiin ensin suojaosuus, jonka jälkeen ulosmitattaisiin 50 prosenttia jäljelle jääneestä palkanosasta, joka on enintään 1000 euroa kuukaudessa ja 60 prosenttia jäljelle jääneestä palkanosasta, joka on yli 1000 euroa, mutta enintään 3000 euroa. Jäljelle jääneestä palkanosasta, joka on yli 3000 euroa, ulosmitattaisiin puolestaan 70 prosenttia. Laskentasäännöt olisivat kaikilla tulotasoilla samat, eikä ulosmittauksen enimmäismäärää olisi säädetty, rahamäärät lisäksi tarkistettaisiin vuosittain kansaneläkeindeksiä vastaavasti. Erottamisedun osalta ehdotetaan, että luonnollisen henkilön rahavaroja koskevaa erottamisetua korotettaisiin siten, että velallisella olisi

¹³⁹ Ks. HE 32/2023 vp, s. 3–5, 8 ja 11.

¹⁴⁰ LaVM 15/2022 vp.

¹⁴¹ Ks. HE 32/2023 vp, LaVM 15/2022 vp, s. 3 ja 5 sekä LaVM 3/2023 vp, s. 2–3.

mahdollisuus erottaa rahavaroistaan kaksikertaisena suojaosuuden ja mahdollisen lapsivähennyksen määrä. Kuukauden määräaika poistettaisiin, jolloin velallinen voisi säästää erottamisedun mukaisen määrän rahavaroja myöhempää käyttöä varten.¹⁴²

Työryhmän mietinnössä ehdotetaan lisäksi velallisen elatuksen varassa olevasta henkilöpiiristä poistettavaksi avopuoliso sekä tämän lapset. Muutosta perustellaan muun muassa sillä, että ulosotossa velalliselta voidaan periä omaa lasta koskevaa elatusapuvelkaa, mutta tuloista ei voida toimittaa ulosmittausta tai ulosmittaus toimitetaan määrältään pienempänä, sillä velallisen kanssa samassa taloudessa asuva lapsi korottaa suojaosuuden määrää. Velallisella ei myöskään ole lakiin perustuvaa elatusvastuuta suhteessa puolison lapseen^{143, 144}.

Pidän suojaosuuden korottamista merkittävänä muutoksena, sillä väliaikaisen lain perusteluissa on todettu yhtenä tavoitteena olevan velallisten ostovoiman parantaminen myös taloudellisesti haastavassa ympäristössä. Tästä on nähdäkseni havaittavissa lainsäätäjän pyrkimys edesauttaa velallisen talouden rehabilitoitumista. Velkaongelmien pahentuessa ja kohdistuessa yhä useampaan, on tärkeää ylläpitää velallisille mahdollisuutta elvyttää omaa talouttaan, muun muassa varmistumalla siitä, että velalliselle jää kuukausittain riittävät varat huolehtia jokapäiväisistä pakollisista kustannuksista. Täten myös ehkäistään sellaisen uuden velkakierteen syntyminen, jossa velallinen joutuu hankkimaan luottoa esimerkiksi vuokran tai laskujen maksamiseksi. Suojaosuuden aluksi väliaikainen korotus ja myöhemmin tasokorotuksen muuttaminen pysyväksi ovat mielestäni merkittäviä muutoksia tilanteessa, jossa usean velallisen taloudellinen asema on todennäköisesti heikentynyt. Perushyödykkeiden hintakehitys ei anna viitteitä siitä, että hintojen nousu taittuisi, vaan on oletettavaa, että elinkustannukset jatkavat nousuaan tulevien vuosien aikana¹⁴⁵. Tätä silmällä pitäen on tärkeää, että myös ulosottovelallisten ja laajennetussa mielessä myös heidän elatuksensa varassa olevien, jokapäiväinen toimeentulo on asianmukaisesti turvattu.

Suojaosuuden määrän vuosittainen arviointi on tärkeää, jotta ei syntyisi, ainakaan täysin yllättäen, tilannetta, jossa merkittävä määrä velallisia ajautuisi pahenevaan

¹⁴² Velallisen elatuksen varassa oleva aviopuoliso sekä elatuksen varassa olevat lapset huomioitaisiin elatusvähennyksenä, joka olisi 180 euroa kuukaudessa jokaista elatuksen varassa olevaa henkilöä kohden. Elatukseen kuuluviksi katsottaisiin vain aviopuoliso sekä velallisen omat lapset. Nykylainsäädännössä elatuksen varassa olevien henkilöiden suojaosuus 285,60. Ks. tästä Työryhmän mietintö 2025:11, s. 14–15 sekä 44–45.

¹⁴³ Ks. Työryhmän mietintö 2025:11, s. 15.

¹⁴⁴ Ehdotus eroaa merkittävästi ulosottoaaren perustelujen kanssa, joiden mukaan yhteiskunnassa ja muussa lainsäädännössä tapahtuneet muutokset puoltavat avioliiton omaisissa olosuhteissa elävien, eli avioliitossa olevien, huomioimista vähennyksessä. Lisäksi avopuoliso rinnastetaan aviopuolisoon esimerkiksi sosiaalietuuksia koskevassa lainsäädännössä. Tarkemmin ks. esimerkiksi HE 13/2005 vp, s. 79.

¹⁴⁵ Tässä yhteydessä on todettava, että palkansaajien ansiotaso on noussut tammi-maaliskuussa 2025 vuoden takaisesta 2,4 %, ja ansiotason nousu on ollut nopeampaa kuin kuluttajahintojen nousu. Reaaliansioindeksi on kuitenkin huomattavasti alemmalla tasolla, kuin esimerkiksi vuoden 2021 huipussa. Alimmillaan indeksi oli tammi-maaliskuussa 2023. Ks. tästä esimerkiksi Suomen virallinen tilasto (SVT): Ansiotasoindeksi [verkkajulkaisu]. Viiteajankohta: 2025, 1. vuosineljännes. ISSN=1796–3737. Helsinki: Tilastokeskus [Viitattu: 24.8.2025].

maksukyvyttömyyden kierteseen kohoavien perushyödykkeiden hintojen ja elinkustannusten vuoksi. Hintojen nousun ennakointi voi osoittautua haastavaksi ja on myös mahdollista, että suojaosuusjärjestelmä ei ole riittävällä tavalla joustava vastaamaan nopeasti muuttuvaan taloudelliseen tilanteeseen. Tässä valossa esimerkiksi erottamisedun mukaisten varojen mahdollinen säästäminen myöhempää käyttöä varten voisi tuoda tarvittavaa nopeasti käytettävää ja lyhyellä aikavälillä tarvittavaa joustoa tilanteessa, jossa velallisen maksukyky nopeasti heikkenee. Toisaalta velalliselle jää käyttöön määrääjoin maksettavasta palkasta edellä kuvatulla tavalla suojaosuuden lisäksi varoja. Varoja ei kuitenkaan saa jäädä säästöön edellä kuvattuja summia enempää. Tämä tekee myös velallisen itsensä talouden suunnittelusta haastavaa, sillä varautuminen yllättäviin menoihin on vaikeaa. Suojaosuuden korotuksella on nykyainsäädännössä myös vaikutusta velallisen erottamisedun suuruuteen. Pidän tärkeänä, että suojaosuuden määrä on sidottu takuueläkkeen. Mikäli suojaosuusjärjestelmä ei olisi takuueläkkeen suuruinen, tulisi se sitoa johonkin muuhun yleisesti hyväksyttyyn, vähimmäistason turvaavaan summaan. Tällä varmistutaan siitä, että suojaosuus on lähtökohtaisesti riittävä kattamaan perushyödykkeistä ja perustavanlaatuisista elinkustannuksista syntyneet kulut.

Suojaosuuden korottaminen kuitenkin vähentää ulosoton kertymää, erityisesti tulorajaulosmittauksessa. Jos yhä useampi pienituloinen velallinen todetaan varattomaksi ulosotossa, on pidettävä todennäköisenä, että heidän mahdollisuutensa saada luottoa ja rahoittaa hankintojaan vaikeutuu merkittävästi¹⁴⁶. Näkisin, että tällä on suoria negatiivisia vaikutuksia velallisten elämään. Velalliselle voi esimerkiksi ilman osamaksukaupan mahdollisuutta muodostua haasteelliseksi hankkia tarpeellisia kodinkoneita, ellei hän pysty maksamaan summaa kerralla. Myös, jos velallisen palkan ulosmittauskertymä vähenee suojaosuuden korotuksen myötä, johtaa se vääjäämättä siihen, että ulosmitattavia kohteita etsitään muun muassa velallisen omaisuudesta, jos velallisella on muuta tällaista ulosmittauskelpoista omaisuutta ja sitä ei ole jo ulosmitattu. Tämä mahdollisesti muodostaisi paradoksaalisesti tilanteen, jossa velallisen käyttöön jäävä rahasumma olisi suurempi, mutta menettäisi hän esimerkiksi irtainta omaisuuttaan. Velallinen ei voisi käyttää lisääntyneitä varojaan hankkiakseen uusia esineitä ulosmitattujen tilalle. Ulosmittauskertymän vähentyminen johtaa ulosoton pidentymiseen, jolloin myös yleinen korkotaso ja perushyödykkeistä syntyvät kustannukset nousevat. Tällä on nähdäkseni suurempi negatiivinen vaikutus velallisen elämään,

¹⁴⁶ Luottomarkkinoilla on toimijoita, jotka tarjoavat luottoa myös luottotietonsa menettäneille. Tällaisen toiminnan ongelmana ovat luottojen erittäin korkeat korot ja pitkät maksuajat. Mikäli jo valmiiksi maksukyvyttään heikko velallinen hakee ja saa luottoa tällaiselta toimijalta, on se omiaan pahentamaan velkaongelmaa.

kuin pelkästään menojen karsimisella. Suojaosuuden korottamisen kannalta voidaan katsoa, että soveltuva taso on sitoa sen määrä takuueläkkeeseen, jolloin kuten aiemmin todettu, sen määrä laskennallisesti riittää asianmukaisen elintason turvaamiseen. Katsoisin siis, että suojaosuusjärjestelmä tarjoaa nykyisellä tasollaan velallisen kannalta parhaan suojan.¹⁴⁷ Kuten edellä on todettu, pitäisin erottamisedun tarkastelua ja muuttamista tehokkaampana ja joustavampana keinona vastata velalliselle muodostuviin yllättäviin taloudellisiin haasteisiin, esimerkiksi ”puskurirahaston” muodossa.

On huomattava, että koska ulosoton tarkoituksena on esimerkiksi periä velalliselta maksamatta jääneitä lainaeriä, ei velkojan oikeutta saada suorituksensa tule sivuuttaa. Toisin sanoen, velkojan oikeusasemaa on asianmukaisesti arvioitava samalla, kun velallisten asemaa pyritään helpottamaan. Perustuslain 15 §:ssä säädetyn omaisuudensuojan kannalta myös velkojien näkökulma on siis otettava huomioon. Velkojan aseman heikentyminen ei saa muodostua velkojan kannalta kohtuuttomaksi¹⁴⁸. Perusoikeuksiin vaikuttavat muutokset on tehtävä huolellisesti ja harkiten. Toisaalta 2020-luvun tilanne on siten poikkeuksellinen, että vastaavaa ei ole nähdäkseni koettu esimerkiksi vuoden 2008 talouskriisin aikana.

4.5.2 Palkan ulosmittauksen helpotukset

4.5.2.1 Palkasta ulosmitattavan määrän pienentäminen

Velallisen palkasta ulosmitattavan määrän laskeminen tapahtuu hyvin kaavamaisesti ja on sidottu lainsäädännössä määriteltyihin määriin. On mahdollista, että joissain tilanteissa palkan ulosmittauksen toteuttaminen johtaisi velallisen sekä hänen perheensä toimeentulon kannalta liian ankaraan lopputulokseen. UK:ssa säädetään useista helpotuksista, joita tapauskohtaisen harkinnan perusteella velalliselle annetaan palkan tai siihen rinnastetun tulon ulosmittauksessa.

Velalliselle annettavat helpotukset ovat olennainen osa palkan ulosmittauksen järjestelmää, ja niiden avulla velalliselle mahdollistetaan ulosmittauksen tason tosiasiallinen lievennys. Velallisen helpotuksista vapaakuukausijärjestelmä on ollut erityisen merkityksellinen¹⁴⁹. UK:n

¹⁴⁷ Ulosmittauksen kertymästä ja negatiivisista vaikutuksista lisäksi ks. esimerkiksi HE 13/2005 vp, s. 28 ja HE 216/2022 vp, s. 10.

¹⁴⁸ Ks. esimerkiksi. PeVL 59/2022 vp.

¹⁴⁹ Vapaakuukausijärjestelmä otettiin käyttöön 1997. Vuoden 2006 uudistuksessa vapaakuukausijärjestelmää laajennettiin, minkä seurauksena välttämättömät ja korkeat asuinkustannukset huomioitiin vapaakuukausien myöntämisperusteena, ks. tästä HE 13/2005 vp, s. 16, 20 ja 28. Vuonna 2022 vapaakuukausien määrää tulorajaulosmittauksessa lisättiin ja pääsäännön mukaisessa kolmanneksen ulosmittauksessa otettiin käyttöön automaattisesti myönnettävä vapaakuukausi, ks. tästä HE 142/2022 vp, s. 22–24.

mukaiset palkan ulosmittauksen helpotukset ovat 4 luvun 51, 51 a, 52 sekä 53 §:ssä. Palkan ulosmittauksen helpotukset voidaan jakaa kahteen osaan; määrällisiin helpotuksiin, eli palkkaerästä ulosottoon menevän osuuden pienentäminen UK 4:51:n mukaisesti, ja ajallisiin helpotuksiin, ulosmittauksen aloittamisen lykkäämiseen UK 4:51 a:n mukaisesti sekä vapaakuukausiin UK 4:52 ja 5:53:n mukaisesti. On huomattava, että velallisille tarjottavien helpotusten toimivuus on riippuvainen siitä, että niitä tosiasiallisesti myönnetään velallisille edellytysten täytyessä. Velallisella on tiettyjen kriteerien täytyessä oikeus helpotuksiin, joten kyseessä ei ole erityinen poikkeus. Velallisten yhdenvertaisuuden kannalta on tärkeää, että helpotuksia myönnetään mahdollisimman yhdenmukaisin kriteerein¹⁵⁰. Ulosottomiehen on käytettävä UK 1:19 hänelle jätettyä harkinnanvaraa asianmukaisella tavalla.¹⁵¹

UK 4:51:n mukaan, jos velallisen maksukyky on sairauden, työttömyyden, velallisen maksaman elatusavun, tavanomaista suurempien tulonhankkimiskulujen tai muun erityisen syyn vuoksi olennaisesti heikentynyt, palkasta ulosmitataan toistaiseksi tai määrättynä aikana säännönmukaista pienempi määrä¹⁵². Alkuperäisen säännöksen 2 momenttiin sisältyivät säännökset ulosmittauksen lykkäämisestä työttömyyden jälkeen. Lykkäämistä koskeva säännös kumottiin 2017 ja tällöin säädettiin uusi, 51 a §, joka koskee lykkäystä ulosmittaukseen työllistymisen perusteella.¹⁵³ Lainkohdan mukaisen lievennyksen saaminen edellyttää velallisen maksukyvyn olennaista heikentymistä erityisestä syystä.

Työttömyys voi olla perusteena alentaa ulosmittauksen määrää esimerkiksi myös siinä tapauksessa, että velallisella on vain niin sanottuja pätkätöitä. Alkuperäisen esityksen mukaan velallisella peräkkäiset työllisyys- ja työttömyysjaksot voivat olla niin lyhyitä, etteivät vapaakuukausia koskevan 52 §:n mukaiset edellytykset täyty¹⁵⁴. Myös tavanomaista suuremmat tulonhankkimiskulut voivat olla perusteena ulosmittauksen määrän alentamiselle. Tällaisia työnhankkimiskuluja voi olla esimerkiksi työmatkasta aiheutuva kustannus. Rajoittamisperusteen olemassaolon arvioinnissa tulee kiinnittää huomiota ensinnäkin siihen, paljonko työssäkäynnistä aiheutuu velalliselle kustannuksia. Toiseksi huomiota tulee kiinnittää siihen, heikentävätkö kustannukset olennaisesti velallisen maksukykyä. Työmatkakulujen

¹⁵⁰ Työryhmän mietinnössä yhdenmukaisten kriteerien täyttymistä esimerkiksi vapaakuukausien osalta todetaan, että vapaakuukausien poistaminen yksinkertaistaisi palkan ulosmittausjärjestelmää ja lisäsi velallisten yhdenvertaista kohtelua ulosottomenettelyssä, sillä virkamieskohtainen harkinta säännösten soveltamisessa poistuisi. Ks. tästä työryhmän mietintö 2025:11, s. 101.

¹⁵¹ Ks. Linna, Tuula: Ulosottoaaren pääkohdat, 2019, s. 158 sekä Linna ym.: Ulosotto-oikeus II, 2024, s. 283–284.

¹⁵² Tulonhankkimiskulut lisättiin lakitekstiin vuonna 2022, ks. HE 142/2022 vp, s. 21. Toisaalta tulonhankkimiskulut oli mahdollista huomioida jo aiemmin, ks. tästä HE 13/2005 vp, s. 82, ratkaisukäytännön yhdenmukaistamiseksi nimenomainen maininta katsottiin tarpeelliseksi.

¹⁵³ Ks. tästä HE 150/2017 vp, s. 14.

¹⁵⁴ Ks. HE 13/2005 vp, s. 82.

arvioinnissa toissijaista on se, käykö velallinen töissä niin sanotulla työssäkäyntialueella vai sen ulkopuolella. Jos esimerkiksi 140 kilometrin päivittäinen työmatka on kuljettava omalla autolla, muodostuvat tulonhankkimiskulut todennäköisesti varsin korkeiksi, erityisesti kun summa suhteutetaan ulosmittaamatta jätettävään palkan osaan¹⁵⁵. Toisaalta myös lyhyemmästä työmatkasta aiheutuvat kustannukset voivat nousta korkeiksi, vaikka velallinen ei käyttäisikään omaa autoaan. Tälläkin voi olla vaikutusta velallisen maksukyvyn tosiasialliseen heikentymiseen. Huomiota tulee kiinnittää siihen, pystyykö velallinen tosiasiallisesti rahoittamaan työmatkakulunsa palkasta ulosmittaamatta jäävällä osalla.¹⁵⁶ Elatusavulla puolestaan tarkoitetaan velallisen itsensä maksamaan rahallista elatusapua, jota ei oteta huomioon suojaosuudessa eikä toisaalta peritä ulosotossa. Sairauskulujen osalta huomioidaan mahdollisten Kela-korvausten jälkeen velallisen itsensä maksettavaksi jäävät kulut. Lievennystä ei saa tavanomaisten, pienehköjen kulujen perusteella. Tällaiset kulut on velallisen katettava palkasta säännönmukaisesti ulosmittaamatta jätettävällä osuudella.

Muun erityisen syyn osalta tulkinta-apua voidaan hakea esimerkiksi UK 4:52:stä vapaakuukausien perusteista, erityisesti 3 kohdasta, jonka mukaan velallisen välttämättömien asumiskustannukset tai muiden elinkustannukset ollessa hänelle ulosmittauksen jälkeen jäävään määrään nähden korkeat, on ulosmittaus keskeytettävä määräajaksi¹⁵⁷. Mikäli velallinen joutuu asumaan suhteellisen kalliissa asunnossa, esimerkiksi työssäkäynnin tai perhesyiden vuoksi, voitaneen tällaisia välttämättömiä asumiskustannuksia ja elinkustannuksia pitää myös perusteena alentaa palkasta ulosmitattavaa määrää. Lisäksi lakivaliokunta on mietinnössään¹⁵⁸ käsitellyt muita erityisiä syitä. Valiokunta toteaa, että palkkaa koskevia säännöksiä sovelletaan UK 4:2.2:n mukaan eräisiin muihin tuloihin, kuten eläkkeeseen ja sairauspäivärahaan. Tällaisia tuloja saavilla ulosottovelallisilla ei välttämättä ole tulonhankkimiskuluja, mutta se ei poissulje mahdollisuutta sille, että velallisten maksukyky on voinut olennaisesti heikentyä. Heikentyneen maksukyvyn tekijöiksi nimetään erilaisten elantomenojen, kuten energian ja kuluttajahintojen, poikkeuksellisen suuri kasvaminen edeltävien vuosien aikana. Valiokunta katsoo, että olemassa olevassa lainsäädännössä on huomioitu laajasti ja joustavasti erilaisten perusteiden soveltaminen arvioitaessa ulosmittauksen määrän rajoittamista yksittäisessä tapauksessa. Valiokunnan mukaan on tärkeää, että kyseistä perustetta tulkitaan ja sovelletaan ajanmukaisesti. Lisäksi lakivaliokunta huomauttaa mietinnössään, että vaikka UK 4:64:ään ei esitetä muutoksia,

¹⁵⁵ Polttoaineiden hinnat ovat lisäksi olleet korkeita.

¹⁵⁶ Ks. tästä HE 142/2022 vp, s. 21–22.

¹⁵⁷ Lisäedellytyksenä on, että ulosmittauksen on tullut jatkua yhtäjaksoisesti tai lähes yhtäjaksoisesti vuoden. Tarkemmin tästä ks. jakso 4.5.2.2.

¹⁵⁸ LaVM 14/2022 vp.

asiantuntijakuulemisten perustella myös pienituloisten yrittäjien elinkeinotulon ulosmittausta tulisi helpottaa elinkeinokustannusten nousuun rinnastuvan syyn perusteella.¹⁵⁹

Olenaisesti heikentyneeseen maksukykyyn liittyy KKO:n ratkaisu 2023:59. Tapauksessa on kyse tilanteesta, jossa ulosottovelallinen oli vaatinut eläkkeensä ulosmittauksen rajoittamista korkeiden sairauskulujensa vuoksi. Kantaja A oli 70-vuotias eläkkeensaaja, jonka nettomääräinen eläke vuosien 2021–2022 oli ollut noin 840 euroa kuukaudessa. Lisäksi hänelle oli maksettu asumistukea, joka on ulosmittauskelvoton tulo. A:lta oli ulosmitattu tulorajaulosmittauksena noin 100 euroa kuukausittain. A vaati, että hänen eläkkeensä ulosmittausta rajoitettaisiin 50 eurolla kuukaudessa johtuen hänen sairaudestaan, jolla oli vaikutusta A:n maksukykyyn heikentävästi. Vuoden 2023 aikana A:lta ei ollut voitu ulosmitata suojaosuuden väliaikaisesta korotuksesta johtuen eläkettä lainkaan.

Ulosottomies hylkäsi A:n vaatimuksen ja katsoi, että ulosmittauksen rajoittamisessa voitiin huomioida vain kulut, jotka velallinen maksaa itse ja jotka ylittävät selkeästi Kelan kuukausikohtaisen maksukaton. Sairauskulujen omavastuu sisältyi lähtökohtaisesti velallisen tavanomaiseen suojaosuuteen. Varsinais-Suomen käräjäoikeus katsoi päätöksessään 20.1.2022 nro 22/2882, että A:n maksukyky ei ollut olennaisesti heikentynyt sairauden tai muun syyn vuoksi. A:lle jäi käräjäoikeuden mukaan maksettavakseen vain tavanomaisia pienehköjä kuluja, jotka A kykeni kattamaan eläkkeestä ulosmittaamatta jäävällä osalla. Käräjäoikeus hylkäsi A:n valituksen. A valitti hovioikeuteen, joka katsoi päätöksellä 5.7.2022 nro 411, että osa reseptillä määrättyistä lääkkeistä saatettiin tosiasiaassa jättää hankkimatta, eikä lääkemääräysten perusteella pääsääntöisesti voitu laskea sairauskulujen määrää. Hovioikeus perusteli kantaansa muun muassa sillä, että A ei ollut hankkinut lääkkeitä heinäkuussa ja elokuussa 2021, jolloin hänelle oli myönnetty vapaakuukausia¹⁶⁰. Lisäksi A:n maksettavaksi jäänyttä noin 40 euron suuruista kulua oli hovioikeuden mukaan pidettävä tavanomaisena pienehkönä kuluna.

A valitti asiasta KKO:een. Kysymyksenä oli, oliko A:n maksukyky heikentynyt olennaisesti hänen sairautensa vuoksi ja onko ulosmittausta tullut rajoittaa sen vuoksi ajalla 1.1.2021–31.12.2022. Tapaukseen sovellettava säännös on UK 4:51. KKO huomauttaa ratkaisussaan, että UK:ssa ei ole tarkemmin säädetty, milloin velallisen maksukyvyn on katsottava olennaisesti heikentyneen esimerkiksi sairaudesta aiheutuvien kulujen vuoksi. Arvioinnissa olennaiseksi tulevat velallisen itsensä maksettavaksi jäävät kulut. Tavanomaiset ja pienehköt kulut jäävät automaattisesti soveltamisalan ulkopuolelle, sillä ne on tarkoitettu katettavaksi määrästä, joka jätetään ulosmittaamatta. KKO ei kuitenkaan katsonut ulosottomiehen tulkintaa lääkekorvausjärjestelmän vuosiomavastuun tai sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksujen maksukaton määrän ylittämisestä rajana ulosmittauksen rajoittamiselle perustelluksi. KKO lisäksi kiinnittää huomiota siihen, että maksukyvyn heikentymisen olennaisuutta arvioitaessa on huomioitava velallisen yksilöllisten olosuhteiden vaikutus. Olosuhteet voivat vaihdella merkittävästi tulojen ulosmittauksen jälkeen. Tulorajaulosmittauksen piirissä oleville velallisille jää KKO:n mukaan yleensä melko vähäinen määrä varoja välttämättömien elinkustannusten

¹⁵⁹ Ks. LaVM 14/2022 vp, s. 5 sekä Linna, Tuula: Ulosottokaaren pääkohdat, 2019, s. 160–161.

¹⁶⁰ Vapaakuukausista ks. 4.5.2.2.

kattamiseen, jolloin pienikin sairaskulujen kasvu voi tosiasiallisesti heikentää maksukykyä. Lisäksi asumiskulut voivat vaikuttaa siihen, paljonko velalliselle jää varoja muihin välttämättömiin elinkustannuksiin.

Maksukyvyn olennaisen heikentymisen selvittämisen osalta KKO toteaa, että UK 4:51:tä on sovellettava viran puolesta. Ulosottomiehellä ei kuitenkaan usein ole tietoa rajoittamisen perusteesta, ellei velallinen ilmoita sitä omatoimisesti ulosottomiehelle. Velallisen on lisäksi esitettävä UK 3:31.1:n mukaisesti asiakirjat ja muut todisteet, joiden perusteella hän vaatii rajoittamista. Velallisen tulee esittää riittävän kattava sekä luotettava selvitys seikoista, joihin hän vetoaa. Ulosottomiehen tulee puolestaan pyytää velalliselta lisäselvitystä, jos hän katsoo velallisen selvityksen olevan puutteellinen. Välttämättömiä menoja koskevan selvityksen riittävyys on tapauskohtaista. KKO huomauttaa, että merkitystä on esimerkiksi sillä, millaiset mahdollisuudet velallisella tosiasiasa on selvityksen esittämiseen. Pitkäaikaisesta sairaudesta kärsivä velallinen voi yleensä selvittää tulevaisuudessa aiheutuvia menojaan lääkärin määräämillä resepteillä tai lääkkeiden hintatiedoilla. Tosin lääkkeiden hankkimiseen tulevaisuudessa liittyy epävarmuutta, sillä lääkkeitä voidaan määrätä pidemmäksi ajaksi kuin hoito edellyttäisi. Ulosottomiehen on otettava harkinnassa huomioon muun muassa tällaiset mahdollisuudet. Sairauskulujen tarkastelun osalta heikentymisen olennaisuutta arvioitaessa on ensiksi tarkasteltava, ylittävätkö velallisen sairauskulut tavanomaisena pidettävän pienehkön määrän. Arvioinnin lähtökohtana voidaan pitää esimerkiksi aikuisväestöön kuuluvan henkilön tyypillisiä kuukausittaisia menoja. Tavanomaista suurempien kulujen osalta tarkastelu tulee siirtää siihen, missä määrin se vaikuttaa velallisen maksukykyyn. KKO:n mukaan, maksukyvyn voidaan katsoa heikentyneen olennaisesti esimerkiksi silloin, kun velallinen ei kykene ulosmittauksen jälkeen maksamaan sairauskuluja tai muita välttämättömiä elinkustannuksia. Tästä osoituksena voi esimerkiksi olla se, että velallinen joutuu luopumaan muista välttämättömistä elinkustannuksista selvittääkseen lääke- tai hoitotoimenpidekuluistaan.

Tapauksessa KKO katsoo, että A on ilmoittanut kärsivänsä useista sairauksista ja toimittanut asiasta selvityksen, joka on sisältänyt muun muassa listan lääkäreiden hänelle määräämistä sähköisistä resepteistä. Sairauksista valtaosa on katsottavissa pitkäaikaisiksi. Kuitenkin osa lääkemääräyksistä on annettu pidemmäksi ajaksi kuin vuodeksi, josta seuraa, ettei ulosoton rajoittamista voida arvioida pelkästään A:n ilmoittamien lääkekulujen perusteella. Lisäksi A:lle on aiheutunut asiakasmaksuja terveyskeskus- ja lääkärikäynneistä. Ulosottoa ei kuitenkaan KKO:n mukaan voida rajoittaa pelkästään A:n ilmoittamien vuosittaisten lääkekulujen perusteella. A on ilmoittanut, ettei hän ole kyennyt hankkimaan hänelle määrättyjä lääkkeitä ulosmittauksen jälkeen käyttöön jääneillä varoilla. Kelakorvausten jälkeen A:lle on aiheutunut vuosittain noin 400–500 euron suuriset kustannukset. Lisäksi muista ei Kela-korvattavista lääkkeistä A:lle on aiheutunut A:lle välttämättömiä kuluja 400 euroa. Asiakasmaksuista kuluja on puolestaan syntynyt noin 190 euroa. Yhteensä kuluja A:lle aiheutuu vuosittain yli 1000 euroa, kuukausittain noin 90 euroa. Koska A on ollut tulorajaulosmittauksen piirissä, välttämättömiin elinkustannuksiin vuokran jälkeen A:lle on jäänyt noin 500 euroa kuukaudessa. Lisäksi A:lle annettujen vapaakuukausien tarkoituksen on ollut yleisesti tasapainottaa pitkäkestoisessa ulosmittauksessa olevan velallisen taloudellista tilannetta. Niiden myöntäminen ei siis suoraan ole

perustunut A:n tavanomaista korkeampiin sairauskuluihin. KKO katsoo, että A on esittänyt riittävän selvityksen siitä, ettei hän kykene maksamaan tarpeellisia sairauskulujaan, mikäli noin 100 euron kuukausittaista ulosmittausta ei rajoiteta. KKO katsoo A:n maksukyvyyn heikentyneen olennaisesti hänen sairautensa perusteella ja kumoo päätöksessään ulosottomiehen, käräjäoikeuden ja hovioikeuden päätökset sekä päättää, että A:n eläkkeen ulosmittausta rajoitetaan 50 eurolla kuukaudessa ajalla 1.11.2021-31.12.2022. A:lta ulosmitatut varat tältä ajalta on palautettava.

KKO:n ratkaisu osoittaa, että myös verraten pieni muutos, noin 40 euroa kuukaudessa, velallisen maksukyvyssä voi olla merkityksellinen, kun arvioidaan onko velallinen oikeutettu UK 4:51:n mukaiseen helpotukseen. KKO korostaa perusteluissa yksilöllisten olosuhteiden huomioimista. Suhteellisen vähäinenkin elinkustannusten kasvu esimerkiksi tulorajaulosmittauksen piirissä olevalla velallisella voi tosiasiallisesti ja olennaisesti heikentää velallisen maksukykyä verrattuna suurituloisempaan ulosottovelalliseen. Lisäksi asumiskulut, vuokra tärkeimpänä, vaikuttavat huomattavasti siihen, paljonko velalliselle jää varoja välttämättömiin elinkustannuksiin. Velallisen oma-aloitteisuutta sekä UK 3:31.1:stä johtuvaa velvollisuutta esittää asiakirjat ja muut todisteet, joihin hän vetoaa rajoittamista koskevan vaatimuksensa perusteina KKO pitää tärkeinä, sillä ne ovat tärkein lähdeaineisto tehdessä päätöstä helpotuksesta ulosmittaukseen.

Ulosottomiehen on oltava päätöksen sanamuodon perusteella aktiivinen tilanteen seuraamiseksi ja velallisen informoimiseksi. Pitkäaikaisen sairauden osalta tulevaisuudessa realisoituvat kulut ovat KKO:n mukaan jokseenkin ennustettavia, mutta niihin liittyy edellä kuvatun mukaisesti epävarmuustekijöitä. Myös perushyödykkeistä aiheutuvien kustannusten ennustettavuuteen liittyy epävarmuustekijöitä. Esimerkiksi sähkön hinnan voimakkaat ja ennakoimattomat muutokset voivat katsoakseni heikentää velallisen tosiasiallista maksukykyä, esimerkiksi jos sähkölaskun hinta nousee yhtäkkiä 20 eurosta 80 euroon kuukaudessa. Ratkaisun perusteella siis jo pienikin muutos velallisen välttämättömäksi katsottavissa kustannuksissa voi aiheuttaa osalle velallisista maksuvaikeuksia, kun taas osalle tilanteesta ei ole juurikaan haittaa.

Tärkeänä pidän KKO:n linjausta siitä, että mikäli jokin välttämätön kustannus, kuten sähkö tai lääkekulu, kasvaa kuukausitasolla velallisen osalta niin suureksi, että hänen on karsittava muista välttämättömistä elinkustannuksista, on tällaista pidettävä perusteena ulosmittauksen määrän rajoittamiselle. Ongelmaksi muodostuu tilanteen pitkäaikaisuuden arviointi. Voidaan kuitenkin katsoa, että helpotuksen myöntäminen lyhyeksi määräajaksi, esimerkiksi kolmeksi kuukaudeksi kerrallaan, jättäisi myös viranomaiselle aikaa arvioida tilanteen pitkäaikaisuutta ja toisaalta helpottaisi velallisen asemaa siten, ettei hänen tarvitsisi tilanteen pitkittyessä hakea rajoittamista kuukausittain. Velallisen velvollisuudeksi voitaisiin asettaa velvollisuus toimittaa

asianmukainen selvitys siitä, ovatko ulosmittaamatta jääneet varat olleet tarpeellisia kustannusten kattamiseen ja onko ne tosiasiallisesti siihen käytetty. Mikäli ulosottomies havaitsee, että varoja on jäänyt yli, voitaisiin ne ulosmitata normaalisti. Mikäli tilanne helpottaisi myönnetyn helpotuksen aikana, tulisi velallisen tästä ilmoittaa ulosottomiehelle ja ylijääneet varat voitaisiin ulosmitata normaalin ulosmittauksen mukaisesti. Nykymuodossaan lainsäädäntö ei tällaista toimintaa kuitenkaan tunne.

Velallisen maksukyvyyn heikentyessä olennaisesti palkasta ulosmitataan siis säännönmukaista pienempi määrä. Helpotus annetaan velalliselle ulosottomiehen toimesta viran puolesta. Jos edellytykset täyttyvät, ulosmittauksen määrää on pienennettävä. Ulosottomiehellä ei kuitenkaan yleensä ole tietoa velallisen talouteen vaikuttavasta syystä, jolloin on olennaista, että velallinen tuo asian itse ulosottomiehen tietoon. Toisaalta ulosottomies on velvollinen kertomaan UK 4:51:n mukaisesta mahdollisuudesta velalliselle UK 1:20 mukaisesti, eli velalliselle on kerrottava mahdollisuudesta alentaa palkasta ulosmitattavaa määrää, mikäli ulosottomies havaitsee tilanteen vaativan sitä. Esimerkiksi tilanteessa, jossa velallinen omatoimisesti ottaa yhteyttä ulosottomieheen ja kertoo vaikeasta taloudellisesta tilanteestaan, on ulosottomiehen viran puolesta annettava tiedot edellä mainituista toimista.¹⁶¹ Edellytysten täytyessä ulosmitattava määrä mitoitetaan vastaamaan heikentynyttä maksukykyä, eli tavanomaisesta ulosmitattavasta määrästä vähennetään se määrä, jolla maksukyky on heikentynyt. Lievennys voi olla toistaiseksi voimassa oleva tai määräaikainen.¹⁶²

Edellä kuvattu valiokunnan mietinnön sisältö mielestäni merkityksellinen, ensinnäkin siksi, että elinkustannusten ja perushyödykkeiden hintojen voimakas nousu nimetään suoraan yhdeksi maksukykyyn vaikuttavaksi tekijäksi. Katsoisin, että hintojen nousu vaikuttaa myös palkkatuloa saaviin velallisiin, mutta näkisin vaikutusten olevan merkittävämpiä sellaisten velallisten osalta, joilla ei ole esimerkiksi palkkatuloa. Toiseksi pidän tärkeänä, että valiokunta mietinnössään korostaa lainkohdan ajanmukaista tulkintaa. Lainsäädännön ja sen tulkinnan on muututtava ympäröivän yhteiskunnan muutoksen mukana. Joustavaksi jätetty muotoilu kuitenkin vähentää lainsäädännön muutostarpeita, verrattuna esimerkiksi tilanteeseen, jossa ulosmittauksen määrän muuttaminen olisi sidottu tiettyihin tunnuslukuihin. On mahdollista, että kirjoitushetkellä käytettyjä perusteita palkan ulosmittauksen alentamiseksi ei välttämättä käytettäisi kymmenen vuoden kuluttua tai olisi käytetty kymmenen vuotta sitten.

¹⁶¹ Ks. tästä esimerkiksi HE 13/2005 vp, s. 82 sekä HE 142/2022 vp, s. 22.

¹⁶² Ks. HE 142/2022 vp, s. 22 sekä Linna ym.: Ulosotto-oikeus II, 2024, s. 285–286.

4.5.2.2 Vapaakuukaudet

Vapaakuukausista säädetään UK 4:52 ja 4:53:ssä. Vapaakuukausijärjestelmän tarkoituksena on helpottaa sellaisten velallisten asemaa, joiden toistuvaistulo on ollut pitkään ulosmittauksen kohteena¹⁶³. Vapaakuukausijärjestelmää on pidettävä keskeisenä yhdessä toistuvaistulon määrällisten helpotusten kanssa velallisen sosiaalisen suojan kannalta. Vapaakuukausijärjestelmää on uudistettu ja laajennettu vuonna 2022. Myönnettävien vapaakuukausien määrää lisättiin ja järjestelmän soveltamisalan piirissä olevien velallisten määrä kasvoi¹⁶⁴.

Vapaakuukausien edellytyksistä säädetään UK 4:52:ssä. Lainkohdan mukaan vapaakuukausia saa vasta sen jälkeen, kun palkan (tai siihen rinnastettavan tulon) ulosmittaus on jatkunut yhtäjaksoisesti tai lähes yhtäjaksoisesti vuoden ajan. Säännökset otettiin aikaisempaan ulosottolain 4 luvun 6 a §:ään vuoden 1997 uudistuksessa. Ulosottolainsäädännön kolmannessa uudistuksessa vuonna 2006 lakiin otettiin käyttöön havainnollinen ja jo vakiintunut vapaakuukausi -käsite. Uudistuksessa sanamuotoa muutettiin väljemmäksi, kuin aiemmin voimassa olleessa laissa. Lainkohdassa vuodella tarkoitetaan 12 kuukauden pituista ajanjaksoa eikä kalenterivuotta. Myönnettyjen vapaakuukausien aika luetaan mukaan palkan ulosmittausaikaan siten, etteivät ne katkaise ulosmittauksen yhtäjaksoisuutta¹⁶⁵. Myöskään lyhyt, esimerkiksi viikon mittainen tauko työpaikan vaihdon yhteydessä ei katkaise määräajan kulumista.¹⁶⁶

Vapaakuukausien myöntämisen perusteena on ensinnäkin se, että ulosmittaus on toimitettu UK 4:49.1:n 1 kohdassa tarkoitettuna tulorajaulosmittauksena. Toiseksi vuoden 2022 muutoksessa oikeus on ulotettu myös kolmasosaulosmittauksen¹⁶⁷ piirissä oleviin velallisiin 2 kohdan mukaisesti. Muutoksen taustalla oli 4:49.1:n 1 ja 2 kohtien sekä 4:52:n 1 ja uuden 2 kohdan perusteiden samankaltaisuus. Vapaakuukausien myöntäminen UK 4:52 1 tai 2 kohtien perusteilla tapahtuu viran puolesta.

Muista vapaakuukausien myöntämisperusteista säädetään 3 ja 4 kohdissa. Vapaakuukausien myöntäminen perustuu velallisen pyyntöön, eli perusteiden mahdollista olemassaoloa ei oteta huomioon viran puolesta. Pykälän 3 kohdan mukaan vapaakuukausia voidaan antaa, jos

¹⁶³ Ks. HE 8/1997 vp, s. 8 sekä HE 13/2005 vp, s. 83.

¹⁶⁴ Uudistuksesta ks. HE 142/2022 vp.

¹⁶⁵ UK 4:51 a:n lykkäysaika ei lueta mukaan vapaakuukausiin oikeuttavaan aikaan.

¹⁶⁶ Ks. HE 8/1997 vp, s. 8, HE 13/2005 vp, s. 83 sekä Linna ym.: Ulosotto-oikeus II, 2024, s. 290–291.

¹⁶⁷ Tuloista jätetään ulosmittaamatta kaksi kolmasosaa.

velallisen välttämättömät asumiskustannukset¹⁶⁸ tai muut elinkustannukset ovat hänelle ulosmittauksen jälkeen jäävään määrään nähden korkeat. Tavanomaisinakin pidettävät asumiskulut voivat vaatia velalliselta huomattavan suuren osan varoista, jotka jäävät velalliselle ulosmittauksen jälkeen. Tämä koskee myös tilannetta, jossa velallinen ei ole oikeutettu asumistukeen. Vapaakuukausia voitaisiin soveltaa myös sellaisiin velallisiin, jotka eivät ole tuloraja- tai kolmannesosaulosmittauksen piirissä. Puolestaan jos velallisen asumis- ja elinkustannukset ovat poikkeuksellisen suuret ilman erityistä, hyväksyttävää syytä, ei elinkustannusten huomioimiselle ole perusteita. Säännöksen sanamuodon mukaan vain välttämättömät asumis- ja elinkustannukset otetaan huomioon.¹⁶⁹ Katsoisin perushyödykkeiden hankkimisesta syntyvät asumis- ja elinkustannukset siis olennaiseksi osaksi kustannuksia, jotka on huomioitava arvioitaessa vapaakuukausien tarkoituksenmukaisuutta. Myös taloudessa tapahtuvat voimakkaat ja äkilliset muutokset on nähdäkseni huomioitava, esimerkiksi jos velallisen sähkönkulutus pysyy samalla tasolla aiempien kuukausien tapaan, mutta kustannus moninkertaistuu. Samaa periaatetta voitaneen soveltaa myös esimerkiksi polttoaineeseen tai elintarvikkeisiin. Lisäksi asuin- ja elinkustannusten arvioinnissa voidaan käyttää samoja kriteerejä kuin UK 4:51 mukaisessa arvioinnissa. Pykälän 4 kohdan perusteella velallinen saa vapaakuukausia, jos ulosmittauksen keskeyttämiselle on jokin erityinen syy. Syy voi liittyä esimerkiksi velallisen tai hänen perheelleen tärkeään kertahankintaan, kuten silmälaseihin tai kodinkoneeseen. Vapaakuukauden myöntäminen olisi perusteltua myös tilanteessa, jossa velallinen tekisi hankintoja, joilla parantaa toimeentuloaan^{170, 171}.

Vapaakuukausia koskevat säännökset ovat ulosottomiestä velvoittavia. Toisin sanoen edellytysten täyttyessä niitä on myönnettävä. Myös sellaisilla velallisilla, jotka eivät ole esimerkiksi tulorajaulosmittauksen piirissä, on oikeus pyytää sekä edellytysten täyttyessä saada vapaakuukausia säännöksessä määritelty määrä. Velallisella on oikeus saada vapaakuukausia, vaikka hänen palkkaansa kohdistuisi lapsen elatusavun perintä. Toisaalta velallisen vapaakuukausia voidaan kuitenkin antaa vain painavasta syystä UK 4:54.2:n mukaisesti. Rajoitus koskee lapsen elatusavun lisäksi siihen rinnastettavaa vahingonkorvausta tai Kelan takautumissaatavan perimistä. Merkitystä ei myöskään ole sillä, onko kyse juoksevasta vai jo aiemmin erääntyneestä elatusavusta tai siitä, onko perinnässä myös muita saatavia.

¹⁶⁸ Asumiskustannuksia ei voida sisällyttää suojaosuuteen, sillä suojaosuuden laskeminen edellyttää yksikertaista laskentatapaa. Ks. tästä HE 8/1997 vp, s. 9 sekä HE 13/2005 vp, s. 20, 28–29 ja 83

¹⁶⁹ Ks. HE 8/1997 vp, s. 9, HE 13/2005 vp, s. 83 ja HE 142/2022 vp, s. 22 sekä Linna ym. Ulosotto-oikeus II, s. 291–292.

¹⁷⁰ Ks. HE 8/1997 vp, s. 9. Esityksessä mainittu toimeentulomahdollisuuksia parantava hankinta on mielenkiintoinen, sillä voimassa olevassa lainsäädännössä ei velalliselle ole juurikaan houkuttimia parantaa taloudellista tilannettaan vapaaehtoisesti.

¹⁷¹ Ks. Linna ym.: Ulosotto-oikeus II, 2024, s. 291.

Lähtökohtana on siis tällöin, ettei vapaakuukausia myönnetä. Kuitenkin velallisella on mahdollisuus saada vapaakuukausia, mikäli hän maksaa lapselle elatustukea ja hänellä on jokin muu painava syy. Lisäksi merkitystä voidaan sille, onko perittävänä pelkästään elatustuki tai vain Kelan takautumissaatavaa. Velallisen vapaakuukausien saaminen ei ole automaattista, vaikka hän olisi tulorajaulosmittauksen piirissä, vaan velallisella on oltava erityisiä painavia syitä vapaakuukausien saamiseksi.¹⁷²

Velallisella on oikeus saada vapaakuukausia, vaikka hänen palkastaan tai siihen rinnastettavasta tulosta ulosmitattua määrää on rajoitettu UK 4:51:n mukaisesti. Velallisella ei kuitenkaan ole oikeutta saada vapaakuukautta samalla perusteella kuin hänen ulosmittauksensa määrää on alennettu UK 4:53.3:n mukaisesti. Yhdellä perusteella ei siis voida antaa kaksinkertaista helpotusta. Mikäli velallinen on tulorajaulosmittauksen piirissä, saa hän tällä perusteella kolme vapaakuukautta vuodessa, voidaan ulosmittauksen määrää alentaa lisäksi muun muassa korkeiden sairauskulujen perusteella tai vaihtoehtoisesti velalliselle voidaan antaa neljäs vapaakuukausi. Jos velallinen puolestaan on saanut esimerkiksi sairauskulujen perusteella riittävän määrän vapaakuukausia, ei samalla perusteella voida enää alentaa ulosmittauksen määrää. Jos vaihtoehtoina ovat vapaakuukausi tai ulosmittauksen määrän alentaminen, on ulosottomiehen annettava velallisen valita se vaihtoehto, jota velallinen itse toivoo oman tilanteensa helpottamiseksi.¹⁷³

Vapaakuukausien määrästä säädetään UK 4:53:ssä. Edellä kuvattujen edellytysten täyttyessä palkan ulosmittaus keskeytetään välillä kuukauden määräajaksi, eli velalliselle jää vapaakuukauden aikana käytettäväkseen koko nettopalkka. Ulosmittauksen on tullut kestää siis yhtäjaksoisesti 12 kuukautta (vuoden), jonka jälkeisinä vuosina velalliselle annetaan automaattisesti¹⁷⁴ kolme vapaakuukautta sillä perusteella, että hän on ollut vuoden tulorajaulosmittauksen piirissä UK 4:53.1:n mukaisesti. Pääsäännön mukaisessa ulosmittauksessa olevalle velalliselle on puolestaan annettava yksi vapaakuukausi automaattisesti. Vapaakuukausien antaminen tapahtuu viran puolesta ulosottomiehen toimesta. Vapaakuukauden ottaminen ei velalliselle kuitenkaan ole pakollista. Velallinen voi siis kieltäytyä vapaakuukaudesta, esimerkiksi jos hän haluaa suorittaa ulosottomielan mahdollisimman nopeasti. Vapaakuukauden käyttäminen ei vähennä ulosmitattavaa määrää¹⁷⁵.

¹⁷² Ks. HE 13/2005 vp, s. 85 sekä Linna ym.: Ulosotto-oikeus II, 2024, s. 292.

¹⁷³ Ks. HE 8/1997 vp, s. 9, HE 13/2005 vp, s. 84 sekä Linna ym.: Ulosotto-oikeus II, 2024 s. 292.

¹⁷⁴ Automaattisuuden, eli viran puolesta annettavien vapaakuukausien perusteena on ollut se, että velallinen ei välttämättä ymmärrä pyytää vapaakuukausia, vaikka hän olisi sellaisiin oikeutettu. Nähdäkseni näin on pyritty varmistamaan velallisen oikeusturvaa. Ks. tästä HE 13/2005 vp, s. 84.

¹⁷⁵ Vrt. VJL 41.2:n mukaiseen tilanteeseen, jossa velallisella on heikentyneen maksukyvyyn vuoksi oikeus lykätä velkojalle tulevan maksun suorittamista maksuohjelman keston aikana enintään kolmen tai erityistilanteissa viiden kuukauden maksuvelvollisuutta vastaavalla määrällä. Lykätty maksu erääntyy maksuohjelman päättyessä.

Lisäksi saatavalle kertyy vapaakuukauden aikana viivästyskorkoa¹⁷⁶. Automaattisesti myönnettävien vapaakuukausien lisäksi vapaakuukausia voidaan myöntää UK 4:52:n mukaan 3 ja 4 kohdan perusteella. Tällaiset vapaakuukaudet ovat harkinnanvaraisia. Tulorajaulosmittauksen piirissä oleville annetaan enintään yksi harkinnanvarainen vapaakuukausi näillä perusteilla, eli yhteensä velallinen on oikeutettu enintään neljään vapaakuukauteen. Muille velallisille voidaan myöntää harkinnanvaraisia vapaakuukausia siten, että velallinen voi saada yhteensä kolme vapaakuukautta, automaattinen UK 53:1:ssä tarkoitettu vapaakuukausi mukaan luettuna. Kolmasosaulosmittauksen piirissä oleva velallinen voi saada siis yhden automaattisen lisäksi 1–2 harkinnanvaraista vapaakuukautta. Korkeimman tuloluokan ulosmittauksessa velalliselle voidaan harkinnanvaraisesti myöntää enintään kolme vapaakuukautta.¹⁷⁷

Jotta velalliselle voidaan myöntää harkinnanvaraisia vapaakuukausia, on niitä erikseen pyydettävä. Velallisella on siis oikeus saada korkeiden ja välttämättömien elinkustannusten tai erityisen syyn perusteella vapaakuukausia pyytämällä niitä ulosottomieheltä. Tarvittaessa ulosottomiehen on UK 1:20:n perusteella kerrottava mahdollisuudesta velalliselle. Vapaakuukausien myöntämisessä on käytettävä yhdenmukaista harkintaa.¹⁷⁸

Velallisen pyyntöä vapaakuukausien ajoittamista tiettyihin kuukausiin tulee lähtökohtaisesti noudattaa. Kuitenkin, mikäli asiassa nousee esille erityisiä vastasyitä, voidaan tästä kieltäytyä. Velallisen ollessa passiivinen vapaakuukausien ajoittamisen suhteen, voi ulosottomies päättää, mille kuukausille vapaakuukaudet ajoittuvat. On pidettävä vahvana pääsääntönä, että vapaakuukausia olisivat ainakin kesälomakuukaudet, jolloin myös lomarahat maksetaan, sekä joulukuu. Vapaakuukaudet voivat myös olla perättäisiä, mikäli velallinen näin pyytää.¹⁷⁹ Lisäksi, jos hakija tai hakijat suostuvat, vapaakuukausia voidaan hakemuksen raukeamatta antaa enintään kuusi vuosittain UK 4:53.2:n mukaisesti. Hakija voi myös tehdä velallisen kanssa maksusopimuksen UK 4:60:n perusteella.

Muun kuin määrääjoin maksettavan palkan ulosmittaus keskeytetään UK 4:53.4:n mukaan samojen sääntöjen nojalla kuin määrääjoin maksettavan palkan ulosmittaus. Mikäli velallisen tulot kertyvät epäsäännöllisesti, voi tämä aiheuttaa haasteita arvioida, mitä aikaa keskeytys

¹⁷⁶ Ks. myös LaVM 5/2006 vp, s. 5.

¹⁷⁷ Ks. Linna ym.: Ulosotto-oikeus II, 2024, s. 292–294.

¹⁷⁸ Ks. Linna ym.: Ulosotto-oikeus II, 2024, s. 294.

¹⁷⁹ Ks. HE 13/2005 vp, s. 84.

tosiasiallisesti vastaa. Ulosottomies voi kuitenkin todeta, että velallisen tulonmuodostus jatkuu keskimäärin entisen suuruisen, ellei erityisiä muita seikkoja ilmene.¹⁸⁰

Pidän tärkeänä, että velalliselle on annettu mahdollisuus vapautua ulosotosta automaattisesti määrääjäksi kerrallaan. Erityisesti pitkissä ulosotoissa se on nähdäkseni yksistään jo velallisen sosiaalisen elämän ja perhe-elämän kannalta merkityksellistä. Harkinnanvaraisten vapaakuukausien myöntämisen arvioinnissa tulee luonnollisesti ottaa huomioon UK 4:52:n 3 ja 4 kohtien tulkinta esimerkiksi välttämättömistä elinkustannuksista tai muusta erityisesti syystä. Voidaan katsoa myös perustelluksi arvioida edellytyksiä myös UK 4:51:n kriteerien pohjalta. Toisin sanoen siis, jos velallinen on oikeutettu ulosmittauksen määrän alentamiseen, voidaan pitää perusteltuna, että hän on oikeutettu myös vapaakuukauteen. Katsoisin vapaakuukauden kuitenkin olevan tilanteessa, jossa velallisen maksukyky heikkenee hänestä riippumattomasta syystä, eli perushyödykkeiden hintojen nousun vuoksi, tehoton vastaamaan velallisen uuteen tilanteeseen. Vapaakuukausien käyttäminen ensinnäkin lykkää ulosmittauksen jatkumista, jolloin vaikka velallinen ei joudu vapaakuukauden ajalta suorittamaan ulosottovelkojaan, tulee ne kuitenkin suorittaa myöhemmässä vaiheessa. Esimerkiksi, jos velallinen on tulorajaulosmittauksen piirissä ja laskennallisesti ulosottovelka olisi maksettu viidessä vuodessa, mutta velallinen on käyttänyt automaattisesti saamansa kaksitoista vapaakuukautta, pidentää tämä ulosmittauksen kesto yhteensä vuodella. Näin ollen velallisen ulosmittaus kestää kuusi vuotta.

Toiseksi ulosottovelka kasvaa viivästyskorkoa vapaakuukausien ajalta. Vapaakuukaudet voivat olla hyödyllisiä tilanteissa, joissa velallisen ulosotto on kestänyt jo vuosia ja se todennäköisesti tulisi kestävänsäkin vielä useiden vuosien ajan. Tällöin velalliselle jää kuukaudessa kulutettavaksi suurempi rahasumma, jolloin hän voi tehdä esimerkiksi välttämättömiä hankintoja. Pitäisin kuitenkin tärkeänä, että velallista ohjeistettaisiin myös arvioimaan vapaakuukauden välttämättömyyttä, sillä niiden käyttäminenhan tosiasiallisesti pidentää ulosmittausta ja kasvattaa ulosmittattavaa määrää. Toisaalta vapaakuukauden käyttäminen muun muassa äkillisen ja välttämättömän menon kattamiseksi on nähdäkseni perusteltua, sillä se on menettelynä yksinkertainen. Vapaakuukausien käyttämisen osalta painottaisin siis velallisen omaa harkintaa. Jos velallinen kykenee laskennallisesti maksamaan ulosottovelkansa esimerkiksi kolmessa vuodessa, en pitäisi kovinkaan järkevänä pidentää ulosottoa puolella vuodella vapaakuukausien myötä. Tämä nähdäkseni aiheuttaa tarpeetonta riskiä sille, että velallisen maksukyky olennaisesti heikkenisi esimerkiksi perushyödykkeiden voimakkaiden

¹⁸⁰ Ks. tarkemmin esimerkiksi HE 8/1997 vp, s. 9.

hinnan vaihteluiden seurauksena. Tämä johtaisi puolestaan muiden velallisen suojatoimien käyttämiseen ja saattaisi tarpeettomasti pidentää velallisen ulosottoa. Pitkällä aikavälillä ulosmittauksen määrän alentaminen voi olla yksittäistä vapaakuukautta tehokkaampi keino vastata sellaiseen maksukyvyyn heikentymiseen, joka johtuu velallisesta riippumattomasta syystä ja jonka kesto on vaikea arvioida¹⁸¹. Normaalissa laskutuskäytännössä esimerkiksi sähkön laskuttaminen tapahtuu yleensä kuukausittain¹⁸². Mikäli yksittäinen kertalasku on suuri, voi vapaakuukausi olla ulosmittauksen määrän alentamista tehokkaampi keino, erityisesti jos kyse on vain yksittäisestä suuresta erästä. Toistuvat suuret erät voivat kuitenkin tehdä ulosmittauksen määrän alentamisesta pidempiaikaisesti tarkoituksenmukaisempaa.

Työryhmän mietinnössä ehdotetaan kumottavaksi vapaakuukausia koskevat 4:52 ja 4:53:t. Jatkossa laskentasäännöt mitoitettaisiin siten, että niissä olisi riittävästi huomioitu vapaakuukausien poistaminen. Velallisen yksilölliset olosuhteet otettaisiin jatkossa huomioon UK 4:51:ssä säädetyllä tavalla. Muutoksen tavoitteena on yksinkertaistaa palkan ulosmittausjärjestelmää; yksinkertaisemmalla järjestelmällä kuukausittainen ulosmittauksen määrä olisi aina ennakoitavissa ja täten ymmärrettävämpi sekä mahdollistaisi paremmin oman talouden suunnittelun ja hallinnan. Lisäksi vapaakuukausien myöntämisestä aiheutuva työmäärä vähentyisi. Muutos parantaisi myös ennakoitavuutta, poistaisi epävarmuutta ja vähentäisi virkamieskohtaista vaihtelua vapaakuukausisäännösten soveltamisessa ja tulkinnassa.¹⁸³

UK 4:51:ää ehdotetaan muutettavaksi ensinnäkin siten, että pykälän otsikko muutetaan ”Ulosmittauksen määrän rajoittaminen”. Koska ehdotuksessa vapaakuukausia koskeva sääntely kumottaisiin, ulosmittauksen keventäminen tapahtuisi aina soveltamalla ulosmittauksen rajoittamista koskevaa pykälää. Pykälän 1 momenttia muutettaisiin siten, että velallisen olennaisesti heikentyneen maksukyvyyn tulee johtua tavanomaista suuremmista ja välttämättömistä kuluista, kuten terveydenhoitomenot, tulonhankkimiskuluista tai muusta erityisestä syystä. Terveydenhoitomenojen osalta mielenkiintoisena pidän linjausta siitä, että vuosiomavastuun täytyttyä lääkekulut eivät voisi enää olla peruste ulosmittauksen rajoittamiselle¹⁸⁴. Muun erityisen syyn osalta mietinnössä välttämättömiksi kuluiksi on mainittu huomattava asumis- ja elinkustannusten kohoaminen, kuten energianhintojen nousu. Velallista voitaisiin kuitenkin edellyttää varautumaan erilaisiin kustannuspiikkeihin.¹⁸⁵ Vaikka kustannuspiikit toistuisivat säännöllisesti, on nähdäkseni likimain mahdotonta luotettavasti ennakoida esimerkiksi sähköstä aiheutuvia kustannuksia, erityisesti jos hinnanvaihteluiden haarukka on päivätasolla kymmeniä senttejä kilowattituntia kohden.

¹⁸¹ Ulosmittauksen määrän alentaminen pidentää ulosoton kesto.

¹⁸² Sähkölaskun lisäksi maksettavaksi tulee sähkön siirto.

¹⁸³ Ks. Työryhmän mietintö, 2025:11, s. 44–46 sekä 102.

¹⁸⁴ Nykytilassa oikeuskäytännön perusteella tilanne on toinen; KKO korostaa ratkaisussa KKO 2023:59 erityisesti välttämättömien menojen osalta tapauskohtaista harkintaa. Mahdollista on, että velallisen terveydenhoitokulut kasvavat äkillisesti, vaikka vuosiomavastuu olisikin jo täyttynyt. Jos ulosmittauksen määrää ei voitaisi rajoittaa, muodostaisi tämä nähdäkseni kohtuuttoman tilanteen velalliselle.

¹⁸⁵ Ks. Työryhmän mietintö 2025:11, s. 96–99.

Mietinnössä todetaan, että vapaakuukausien poistaminen mahdollistaisi alemmat kuukausittaiset ulosmittausprosentit. Tämä lisäisi puolestaan velallisten omaa vastuuta varautua yllättäviin menoihin osana normaalia taloudenhallintaa. Kykyä varautua välttämättömiin menoihin säästämällä pidetään mietinnössä välttämättömänä kestäväen taloudenhallinnan saavuttamiseksi.¹⁸⁶ Ulosottovelallisen vastuuttaminen oma-aloitteisesti säästämään, ottaen huomioon ulosotosta pääsääntöisesti aiheutuva indisio taloudenhallinnan ongelmista, on mielestäni kyseenalainen. Tällaisen tueksi tarvittaisiin tukitoimia, joilla velallisia opastettaisiin taloudenhallinnassa. Tämä puolestaan vaatisi taas resursseja. Toisaalta kyseessä ei ole pakottava sääntely, eli velallisella ei ole pakkoa säästää, mikäli hän niin päättää.

Nykymuodossa velalliselle voidaan myöntää vapaakuukausi kalliin kertahankinnan, kuten silmälasien perusteella. Ehdotuksen tarkoituksena on, että velallisilla on mahdollisuus säästää ulosoton aikanakin: luonnollisen henkilön rahavarojen erottamisesta koskevan säännöksen muuttamisen tarkoituksena on mahdollistaa velallisille tuleviin menoihin varautuminen säästämällä¹⁸⁷. Säästäminen mahdollistettaisiin mitoittamalla laskentasääntöjen ulosmittausprosentteja sopivalle tasolle sekä korottamalla velallisten rahavaroista ulosmittauksen ulkopuolelle erotettavaa rahamäärää. Velallisen odotettaisiin lähtökohtaisesti itse säästävän tarvitsemiaan hankintoja varten¹⁸⁸. Jos halutaan varmistua siitä, että velallinen tosiasiallisesti säästää varoja esimerkiksi yllättäviin menoihin, tulisi se mielestäni toteuttaa nähdäkseni viran puolesta, eli ulosmittausta lykättäisiin, kunnes velallisella olisi säännöksessä tarkoitettu rahamäärä säästettynä. Tällä tavoin varmistuttaisiin, että myös sellaiset velalliset, jotka eivät itsenäisesti ole kykeneviä säästämään, pystyisivät vastaamaan mahdollisiin taloudellisiin haasteisiin. Tämä toki edellyttäisi, ettei velallisella ole pääsyä säästettyihin varoihin. Toisaalta velallisen ”puskurirahaston” kerryttäminen ensinnäkin pidentää ulosoton kestoja. Toiseksi sillä on vaikutusta velkojien maksunsaantioikeuteen. Kolmanneksi se nostaa ulosoton kuluja. Pidän jokseenkin epätodennäköisenä sitä, että ulosottovelallisten piirissä olisi merkittävästi halukkuutta vapaaehtoiselle säästämiseksi.

On kuitenkin tärkeää, että odottamattomaan kustannusten kohoamiseen, kuten perushyödykkeiden hintojen nousuun, mahdollisesti pystyisi tulevan lainsäädännön puitteissa valmistautumaan myös velallisen itsenäisesti. Ehdotetun pykälän nojalla rajoittaminen voitaisiin tehdä myös jättämällä jonain kuukautena ulosmittaus tekemättä. Toisin sanoen velalliselle myönnettäisiin vapaakuukausi. Tämä on kuitenkin mielestäni hieman ristiriitainen suhteessa vapaakuukausia koskevien lainkohtien poiston perusteluihin nähden¹⁸⁹. Vapaakuukaudet kuitenkin voivat olla pitkäkestoisessa ulosotossa olevalle velalliselle tarpeellisia taukoja esimerkiksi sosiaalisista syistä. Kuten aiemmin on todettu, vapaakuukausien käyttämisen osalta tulisi velallista neuvoa käyttämään harkintaa, sillä ne tosiasiallisesti pidentävät ulosottoa ja kasvattavat maksettavaa velkamäärää.

¹⁸⁶ Ks. Työryhmä mietintö 2025:11, s. 58–59.

¹⁸⁷ Ks. Työryhmän mietintö 2025:11, s. 60.

¹⁸⁸ Ks. Työryhmän mietintö 2025:11, s. 99.

¹⁸⁹ Ks. Työryhmän mietintö 2025:11, s. 101.

Ehdotetussa sääntelyssä vapaakuukaudet eivät siis tosiasiallisesti poistuisi, vaan ne siirtyisivät osaksi velallisen ulosmittauksen määrän rajoittamista, mutta kuitenkin täysin harkinnanvaraiseksi toimeksi. Vaikka vapaakuukausien poistamisen tavoitteena on vähentää virkamieskohtaista vaihtelua, on kuitenkin riskinä, että uutta ja aiempaa laajempaa lainkohtaa tulkitaan eri tavoin eri virkamiesten toimesta. On kuitenkin syytä huomata, että vapaakuukauden euromääräinen arvo vaihtelee sen mukaan, kuinka suuret velallisen tulot ovat kyseisen kuukauden osalta. Velallinen voi siis hakea vapaakuukautta sellaiselle kuukaudelle, jolloin velalliselle maksetaan normaalin palkan lisäksi myös esimerkiksi lomarahaa. Tällöinhän velalliselle jää enemmän rahaa, joka ei ole ulosmitattavissa.¹⁹⁰ Tällaiseen keinotteluun voitaisiin toisaalta puuttua esimerkiksi säätämällä vapaakuukauden euromääräiseksi arvoksi velallisen keskimääräisen kuukausiansion arvo; jos velallisen normaali kuukausiansio on nettona 2000 euroa, velallisen vapaakuukauden nettotulon arvo ei saisi ylittää tätä, vaan ylimenevä osa olisi ulosmitattavissa.

4.5.2.3 Maksusuunnitelma ja maksusopimus

Maksusuunnitelma ja maksusopimus ulosotossa ovat UK 4 luvun mukaisia niin kutsuttuja vaihtoehtoisia perintäkeinoja. Niitä koskevat säännökset ovat UK 4:59–63:ssä. Maksusuunnitelma ja maksusopimus liittyvät erityisesti palkan ja siihen rinnastetun tulon ulosmittaukseen. Elinkeinotulon ulosmittaukseen niitä voidaan käyttää UK 4:64 ja 4:65:n mukaisesti. Joissakin tapauksissa niiden avulla voidaan välttää ulosmitatun kiinteistön tai irtaimen omaisuuden myynti. Vaihtoehtona palkan ulosmittaukselle maksusuunnitelma tarkoittaa, että palkan ulosmittauksen ja maksukiellon sijasta ulosottomies laatii suunnitelman, jonka mukaisesti velallisen tulee itse lyhentää hakijan saatavaa ulosottoon. Maksusopimuksella puolestaan tarkoitetaan tilannetta, jossa hakija ja velallinen tekevät sopimuksen siitä, minkä sisältöisenä palkan ulosmittaus lakimääräisesti ulosmittauksesta poiketen toimitetaan. Maksusuoritukset voi tehdä velallinen itse tai ne voidaan ulosmitata sopimuksen mukaisesti.¹⁹¹

UK 4:59.1:n mukaan ulosottomies voi palkan tai siihen rinnastetun tulon ulosmittauksen sijasta tietyin edellytyksin vahvistaa velalliselle¹⁹² maksusuunnitelman. Ulosottomies ei voi lähtökohtaisesti ryhtyä maksusuunnitelman voimassa ollessa ja ilman velallisen laiminlyöntiä palkan tai siihen rinnastettavan tulon ulosmittaukseen. Maksusuunnitelman vahvistaminen edellyttää, että velallinen tekee uskottavaksi aikomuksensa suorittaa suunnitelman mukainen määrä ulosottomiehelle. Toisin sanoen velallista on voitava pitää luotettavana. Ulosottomiehen

¹⁹⁰ Ks. Työryhmän mietintö 2025:11, s. 30–31.

¹⁹¹ Ks. Linna ym.: Ulosotto-oikeus II, 2024, s. 300.

¹⁹² Maksusuunnitelma voidaan vahvistaa yksityishenkilön lisäksi yhtiölle, ks. KKO 2021:1.

tulee arvioida muun muassa velallisen aiemman maksukäyttäytymisen perusteella sitä, noudattaako velallinen maksusuunnitelmaa. Maksusuunnitelma voi olla käyttökelpoinen velallisen ollessa vakituisessa työssä tai hänen ulosottovelkojensa olevan satunnaisia eikä hän ole aikaisemmin menetellyt asiattomasti ulosotossa.¹⁹³ Ulosottomiehellä on kuitenkin harkinnanvara maksusuunnitelman vahvistamiselle. Maksusuunnitelma ei voi poiketa määrällisesti ulosmittauksen lainmukaisesta määrästä. Velallisen oikeus suojaosuuden mukaiseen rahamäärään on ehdoton. Ulosottomies ei saa ilman hakijan suostumusta rajoittaa tai ilman velallisen suostumusta lisätä maksettavaa määrää. Lisäksi palkan ulosmittausta koskevat helpotukset ovat voimassa. Maksusuunnitelma vahvistetaan kirjallisesti ja se on voimassa määrääjän tai toistaiseksi. Maksusuunnitelmaa tulee muuttaa, mikäli sen perusteena olevat olosuhteet muuttuvat. Maksusuunnitelmaa käytettäessä ulosottoon maksettavien määrien oikeellisuudesta velallinen on itse vastuussa. Ulosottomiehen tulee vaatia velalliselta vähintään kerran vuodessa selvitys työpohjaan kuuluvista tuloista ja etuuksista. Ensimmäinen selvitys on vaadittava maksusuunnitelmaa tehtäessä. Tämän jälkeen selvitys on esitettävä vuosittain.¹⁹⁴

Mikäli velallinen laiminlyö maksusuunnitelman noudattamisen tai selvityksen toimittamisen, voi ulosottomies päättää maksusuunnitelman raukeamisesta ja välittömästi ulosmitata palkan. Raukeamisesta on kuitenkin tehtävä päätös ennen ulosmittausta, mutta sen tiedoksiantoa ei tarvitse odottaa. Päätöstä ei kuitenkaan voida tehdä, jos laiminlyöntiin on hyväksyttävä syy tai jos laiminlyöntiä voidaan pitää merkitykseltään vähäisenä UK 4:59.2:n mukaisesti. Lisäksi velallista tulee kuulla.¹⁹⁵ Hyväksyttävästä syystä ei ole mainintaa esimerkiksi esitöissä, mutta katsoisin kohtuulliseksi, että hyväksyttävänä syynä voitaisiin pitää muun muassa välttämättömistä elinkustannuksista, kuten perushyödykkeistä, aiheutuvien kulujen maksamisesta johtuva laiminlyönti. Tilanne vastaisi siis UK 4:51 ja UK 4:52:n mukaista arviointia.

UK 4:62.1 mukaan ulosottomies voi tarvittaessa toimittaa turvaavan ulosmittauksen maksusuunnitelman varmistamiseksi. Toisaalta, jos velallista on pidettävä epäluotettavana, ei maksusuunnitelmaa voida käyttää. Turvaava ulosmittaus voi olla perusteltua esimerkiksi siinä tapauksessa, että maksusuunnitelma on pitkäaikainen. Ulosmittauksesta ei saa aiheutua velalliselle haittaa. Velallisen laiminlyödessä maksusuunnitelmaa ulosmitattu omaisuus voidaan välittömästi myydä. Velallisen maksusuunnitelman mukaisesti suorittamat varat

¹⁹³ Ks. HE 13/2005 vp, s. 89.

¹⁹⁴ Ks. HE 13/2005 vp, s. 89–90 sekä Linna ym.: Ulosotto-oikeus II, 2024, s. 301–303.

¹⁹⁵ Ks. Linna ym.: Ulosotto-oikeus II, 2024, s. 303–304.

katsotaan suoraan lain nojalla ulosmitatuiksi. Ulosmittaushetkeksi tulee se ajankohta, jolloin maksu katsotaan UK 4:83:n mukaan tehdyksi.¹⁹⁶

Maksusopimus palkan ulosmittauksessa on puolestaan asianosaisten, eli velallisen ja velkojan välinen sopimus. Sovittavana on, minkä sisältöisenä palkan ulosmittaus toimitetaan. Sopimuksella voidaan myös poiketa lakisääteisestä ulosmittauksesta, jolloin palkan tai elinkeinotulon ulosmittaus toimitettaisiin sopimuksen perusteella. Sopimus on kuitenkin oltava toteutettavissa eikä se saa olla kohtuuton. Asianosaiset voivat sopia muun muassa ulosmittauksen määrästä tai rajoittaa hakijan saatavaa. Säännösten tarkoituksena on edistää vapaaehtoisia velkajärjestelyjä myös ulosotossa.¹⁹⁷

UK 4:60.1:n mukaan ulosottomies voi toimittaa palkan tai siihen rinnastetun tulon ulosmittauksen velallisen ja hakijan tekemän sopimuksen perusteella. Osapuolia sopimuksessa ovat siis velallinen ja hakija (velkoja). Useampien hakijoiden hakiessa ulosottoa maksusopimuksen syntyminen edellyttää kaikkien hyväksyntää. Maksusopimuksen on lisäksi koskettava nimenomaan palkan ulosmittausta. Aloitteen sopimuksesta voi tehdä kumpi tahansa osapuolista. Ulosottomiehen on tarvittaessa kerrottava maksusopimuksen mahdollisuudesta sekä myötävaikuttaa sen syntymiseen¹⁹⁸. Maksusopimuksella voidaan sopia ulosmittauksen ehdoista: velallisen ja hakijan on käytännössä hyödyttävä sopimuksesta jotain, jotta se on mahdollinen.¹⁹⁹

UK 4:60.2:n mukaan maksusopimuksessa asianosaiset voivat sopia ulosmittauksen määrästä, jolla poiketaan UK 4:48–55:n mukaisesta. Määrä voi olla lain mukaista suurempi tai pienempi, mutta UK 4:48:n mukainen suojaosuus on tässäkin tapauksessa turvattu. Maksusopimuksessa voidaan lisäksi rajoittaa ulosmittauksen kestoä taikka hakijan saatavan määrää siitä, mikä se on ulosotoperusteen mukaan²⁰⁰. Lisäksi maksusopimuksessa voidaan sopia siitä, miten varat kohdennetaan hakijan saataville tai saatavan osille. Varat voidaan kohdentaa esimerkiksi ensin saatavan pääomalle²⁰¹. Lisäksi voidaan sopia muun kuin palkan ulosmittauksesta

¹⁹⁶ Ks. Linna ym.: Ulosotto-oikeus II, 2024, s. 304.

¹⁹⁷ Ks. HE 13/2005 vp, s. 19

¹⁹⁸ Ulosottomies ei oma-aloitteisesti laadi maksusopimusta, mutta voi pyydettyänsä niin tehdä. Ulosottomiehellä on usein velkojaa parempi kuva velallisen taloudellisesta tilanteesta, jolloin ulosottomiehen toimiminen sopimuksen laatijana on ainakin tältä osin perusteltua. Ks. tästä tarkemmin HE 13/2005 vp, s. 90.

¹⁹⁹ Ks. Linna ym.: Ulosotto-oikeus II, 2024, s. 305–307.

²⁰⁰ Sopimuksella voidaan sopia lisäksi koron alentamisesta, saatavan pääoman leikkaamisesta sekä kulujen poistamisesta.

²⁰¹ Perustelujen mukaan suoritusten kohdentaminen pääomalle on kannatettavaa silloin, jos velallinen on ollut ulosotossa pitkään. Suoritusten kohdentaminen pääomalle kannustaisi velallista loppusuoritukseen, ks. tästä HE 13/2005 vp, s. 91. Lisäksi ulosottomiehen tulisi pyrkiä edistämään maksusopimuksia tilanteissa, joissa velallisen taloudellista asemaa voidaan kohentaa puuttumalla koronmaksuvelvollisuuden suuruuteen. Ks. tästä LaVM 5/2006 vp, s. 11.

maksusopimuksen voimassaolon aikana. Lähtökohta on, ettei muuta omaisuutta ulosmitata. Asianosaisten tekemän maksusopimuksen noudattaminen ulosotossa edellyttää, että ulosottomies hyväksyy sopimuksen. Sopimuksen on edellä kuvattujen seikkojen lisäksi oltava sellainen, että se voidaan toteuttaa ulosottomenettelyssä eikä sitä voida pitää kohtuuttomana UK 4:60.1:n mukaisesti.²⁰²

Maksusopimuksen kohtuuttomuudella tarkoitetaan sopimuksen kohtuuttomuutta erityisesti velallisen kannalta. Ulosottomiehen on arvioitava, tulisiko sopimuksen mukainen ulosmittaus määrältään ja kestoltaan kohtuuttomaksi verrattuna lakisääteiseen ulosmittaukseen. Velalliselle olisi jätävä vähintään suojaosuus, mutta myös tätä lievempi maksusopimus voi kokonaisuutena olla kohtuuton. Erityistä huomiota sopimuksen kohtuuttomuuden arviointiin on kiinnitettävä silloin, kun velallinen ei ole saanut sopimuksen laatimiseen talous- ja velkaneuvonnan tai muun asiantuntijatahon apua.²⁰³ Ulosottomies lähtökohtaisesti ulosmittaa velallisen palkan sopimuksen mukaisesti, tai vaihtoehtoisesti velallinen tekee suoritukset ulosottomiehelle tämän luvalla. Asianosaiset eivät kuitenkaan voi sopia tästä. Velallisen laiminlyödessä, ilman hyväksyttävää syytä²⁰⁴, maksusopimuksen suorittamisen noudattamisen, voi ulosottomies peruuttaa luvan ja ulosmitata palkan. Tarvittaessa, hakijan pyynnöstä, ulosottomies voi toimittaa muun omaisuuden turvaavan ulosmittauksen maksusopimuksen varmistamiseksi tilanteessa, jossa palkkaa ei ulosmitata UK 4:62.1:n perusteella. Turvattu omaisuus voidaan myydä velallisen laiminlyönnin seurauksena. Velallisen suorittamat varat katsotaan UK 4:62.2:n mukaan ulosmitatuiksi maksuhetkellä.²⁰⁵

Asianosaisten solmima maksusopimus on osapuolia sitova ja ulosottomiehen on noudatettava palkan ulosmittaukseen hyväksymäänsä maksusopimusta. Maksusopimus voi olla kuitenkin pitkä, jolloin on mahdollista, että sopimuksen perusteena olevat olosuhteet muuttuvat myöhemmin. Asianosaiset voivat ensinnäkin sopia keskenään siitä, miten muutos vaikuttaa alkuperäiseen maksusopimukseen. Olosuhteiden muutoksen perusteella voidaan sopia maksusopimuksen päättymisestä tai solmia uudensisältöinen sopimus. Muutoksiin on mahdollista varautua jo alkuperäisen maksusopimuksen ehtoissa²⁰⁶. Ongelmia voidaan välttää

²⁰² Ks. Linna ym.: Ulosotto-oikeus II, 2024, s. 307–308.

²⁰³ Ks. HE 13/2005 vp, s. 90.

²⁰⁴ Hyväksyttävänä syynä voitaneen pitää muun muassa elinkustannusten kasvusta aiheutuneiden kulujen kattamista, jonka seurauksena velallinen ei ole voinut suorittaa maksusopimuksen suoritteita.

²⁰⁵ Ks. Linna ym.: Ulosotto-oikeus II, 2024, s. 309.

²⁰⁶ Katsoisin, että koska ulosottomiehellä on myötävaikutusvelvollisuus sopimuksen syntyyn, UK 1:19, olisi perusteltua, että hän ehdottaisi maksusopimuksen ehtoihin lisättäväksi muun muassa toimintatavat tilanteissa, jossa velallisen maksukyky heikkenee olennaisesti hänestä riippumattomista syistä, toisin sanoen siis perushyödykkeiden hintojen nousun seurauksena.

myös tekemällä maksusopimuksesta riittävän lyhytkestoinen. Ulosottomiehen harkittavaksi jää, voidaanko uutta sopimusta noudattaa ulosotossa.²⁰⁷

Mikäli osapuolet eivät ole sopineet muuttuneiden olosuhteiden aiheuttaman ongelman ratkaisusta, voidaan asia ratkaista UK 4:61:n pakottavilla säännöksillä. Ulosoton ollessa erillistäytäntöönpanoa, maksusopimus koskee ainoastaan niitä velallisen velkoja, jotka ovat sopimuksen tekemisen aikaan ulosotossa perittävinä. UK 4:61.1:n mukaan jos maksusopimuksen tekemisen jälkeen palkka ulosmitataan muusta saatavasta, maksusopimusta ei noudateta tämän saatavan perimisen aikana. Kaikkien saatavien osalta siirrytään lakimääräiseen ulosmittaukseen. Maksusopimuksen noudattamiseen palataan, kun uusi saatava on saatu perittyä, jollei UK 4:61.2:sta muuta johdu. Mikäli olosuhteet muuttuvat asianosaisen kannalta kielteisellä tavalla, on kohtuullista, että hänellä on mahdollisuus irtautua maksusopimuksesta myös vastoin toisen sopijapuolen tahtoa. Ulosottomies tekee asiassa päätöksen.

UK 4:61.2:ssä säädetään tilanteista, joiden mukaan ulosottomies voi sopijapuolen pyynnöstä päättää maksusopimuksen noudattamisen lopullisesta lopettamisesta. Maksusopimuksen noudattaminen voidaan lopettaa ensinnäkin silloin, jos toinen sopijapuoli on laiminlyönyt sopimuksen noudattamisen eikä laiminlyöntiin ole hyväksyttävää syytä. Laiminlyönnin on kuitenkin oltava olennainen, jotta sen perusteella voidaan lopettaa sopimuksen noudattaminen UK 4:61.2:n 1 kohdan mukaan. Peruste voi tulla kyseeseen, esimerkiksi jos velallinen on jättänyt ilman hyväksyttävää syytä suorittamatta maksut ulosottomiehelle. Toinen päättymisperuste on 2 kohdan mukaisesti se, että palkka on maksusopimuksen tekemisen jälkeen ulosmitattu muusta saatavasta eikä sopimusta ole perusteltua enää noudattaa. Toisin sanoen, uuden saatavan ulosmittaaminen palkasta joko keskeyttää sopimuksen noudattamisen viran puolesta tai asianosainen voi pyytää sopimuksen noudattamisen päättämistä. Kyseessä voi olla tilanne, jossa uusi saatava on määrällisesti suuri. Noudattaminen voidaan lopettaa myös 3 kohdan mukaan muun perustellun syyn vuoksi. Tällainen syy voi olla parantunut tai huonontunut velallisen maksukyky, eivätkä asianosaiset ole päässeet sopuun sopimuksen muuttamisesta.²⁰⁸ Tulkinta-apua voidaan hakea muun muassa VJL 44 §:n 1 momentista, joka koskee velkajärjestelyn maksuohjelman muuttamista. Lisäksi katsoisin perustelluksi, että myös UK 4:51:n mukaisia perusteita voitaneen käyttää avuksi arvioitaessa maksukyvyn heikentymistä.

²⁰⁷ Ks. Linna ym.: Ulosotto-oikeus II, 2024, s. 310.

²⁰⁸ Ks. Linna ym.: Ulosotto-oikeus II, 2024, s. 311–313.

Maksusopimuksella voidaan hakea dispositiivista joustoa muuten kohtalaisen jäykkään ulosottoon. Asianosaiset voivat sopia esimerkiksi korkojen maksun keskeyttämisestä tai myös niiden anteeksiannosta. Velkoja on voinut myös rajoittaa ulosottihakemustaan vain osaan saatavasta, mikä jo itsessään rajoittaa velalliselta ulosmitattavaa määrää. Lisäksi sopimukseen voidaan ottaa ehtoja tilanteista, joissa velallisen maksukyky heikkenee esimerkiksi talouden muutoksen vuoksi. Velkojan aseman kannalta on pidettävä merkityksellisenä, että velallista ei kielletä tekemästä uutta velkaa eikä velalliselle aseteta myötävaikutusvelvollisuutta maksusopimuksen tai -suunnitelman toteutumiseksi. Uusi saatava ulosotossa voi aiheuttaa muun muassa maksusopimuksen noudattamisen keskeytymisen. Sopimusta voidaan kuitenkin turvata ennakollisella ulosmittauksella.

Perushyödykkeiden hintojen nousun vaikutus velallisen maksukykyyn olisi mahdollista ennakoida vaihtoehtoisissa perintäkeinoissa, esimerkiksi maksusopimuksessa lisäämällä siitä maininta ehtoihin. Pitäisin perusteltuna, että yksityishenkilön osalta tilanteessa, jossa velallista voidaan pitää luotettavana, voitaisiin ensisijaisesti pyrkiä rehabilitoimaan velallisen taloutta yksityishenkilön velkajärjestelyn, tai siihen verrattavin keinoin. Maksusopimus ja -suunnitelma ovat jokseenkin päällekkäisiä jo muiden lainsäädännössä olevien menetelmien suhteen ja se voi nähdäkseni aiheuttaa sekaannusta velallisissa. Tässä yhteydessä korostaisin ulosottomiehen merkitystä ohjeistamisessa sekä neuvonnassa.

4.5.2.4. Elinkeinotulon ulosmittauksen helpotukset

Kuten on aiemmin todettu, elinkeinotulon ulosmittausta koskevat säännökset ovat UK 4:64–66:ssä. UK 4:64 koskee vain yksityisen elinkeinonharjoittajan saamaa toistuvaa elinkeinotuloa, josta jätetään ulosmittaamatta viisi kuudesosaa. Velalliselle voidaan jättää tietyin edellytyksin tätä enemmän, esimerkiksi jos velallisen maksukyky on heikentynyt erityisestä syystä johtuen. Velalliselle voidaan jättää myös vähemmän, jos sitä voidaan pitää velallisen varallisuusasemaan nähden kohtuullisena. Ulosmittauksessa noudatetaan 2 momentin mukaan soveltuvien osin muun muassa mitä suojaosuudesta palkan ulosmittauksessa säädetään.

Jos luonnolliselta henkilöltä ulosmitataan muuta kuin toistuvaa elinkeinotuloa tai kun yhteisöltä ulosmitataan elinkeinotuloa, saadaan ulosmittauksen määrää rajoittaa, jos velallinen voi siten jatkaa elinkeino- tai liiketoimintaa eikä menettelyä voida pitää UK 4:65:ssä mainitulla tavalla olennaisesti hakijan edun vastaisena. Lisäksi noudatetaan soveltuvien osin, mitä 59–63 §:ssä

säädetään. Toistuvan tulon osalta noudatetaan soveltuvien osin, mitä menettelystä palkan ulosmittauksessa säädetään. Säännös soveltuu luonnollisen henkilön osalta esimerkiksi sellaiseen yksityiseen elinkeinonharjoittajaan, joka saa tulonsa kertasuoritteina saatavina²⁰⁹.

UK 4:65:n säännös soveltuu myös velallisenä olevaan oikeushenkilöön, joka harjoittaa liiketoimintaa. Yritys itse on tässä tapauksessa velallisenä, ei yrittäjä. Jotta tuloa suojattaisiin UK 4:65:n mukaisesti, on tulon oltava saajansa elinkeinotuloa²¹⁰. Sen on siis perustuttava esimerkiksi yhtiön elinkeino- tai liiketoimintaan. Lähtökohtana on tulon ulosmittaaminen kokonaan. Kuitenkin ulosottomiehen päätöksellä täysimääräistä ulosmittausta voidaan tietyin edellytyksin rajoittaa. Rajoittamisen edellytyksenä ensinnäkin on, että velallinen voi siten jatkaa elinkeino- ja liiketoimintaansa. Jotta määrää voidaan rajoittaa, on sen oltava tarpeen toiminnan jatkamisen kannalta. Velallisen täytyy voida suorittaa tulosta välttämättömät kulut sekä verot²¹¹. Luonnollisen henkilön on kyettävä lisäksi rahoittamaan oma ja perheensä toimeentuloa. Rajoittaminen edellyttää toiseksi, ettei sitä voida pitää olennaisesti hakijan edun vastaisena. Hakijalle tuleva suoritus viivästyy, mutta viivästy ei saa olla olennainen. Hakija voi suostua myös muuhun.²¹²

Muu elinkeinotulo voi käytännössä olla monen tyyppistä, joten laissa ei ole ollut mahdollisuutta asettaa ulosmittauksen määrän pääsääntöä. Määrän rajoittamisessa on huomioitava toiminnan kulut sekä yrittäjän ja hänen perheensä elatus, mutta toisaalta myös hakijan oikeus riittävään suoritukseen. Lähtökohtana voitaneen pitää UK 4:64:n mukaista viiden kuudesosan pääsääntöä. Lisäksi on huomioitava UK 4:66, jonka mukaisesti jos muuta elinkeinotuloa saava luonnollinen henkilö saa myös tätä pienempää palkkatuloa, tulee palkka ottaa huomioon elinkeinotulosta ulosmitattavaa määrää korottavana tulona. Säännösten tarkoituksena on elinkeino- tai liiketoiminnan jatkumisen turvaaminen.²¹³ Koska yrityksen on voitava suorittaa välttämättömät kulut ja verot, tulevat perushyödykkeet näin ollen automaattisesti huomioiduiksi muun elinkeinotulon ulosmittauksen osalta. Välttämättömät kulut tulee voida kattaa siitakin huolimatta, että ne ovat keskimääräistä suuremmat²¹⁴. Käytännössä jos perushyödykkeiden hinnat olennaisesti nousevat, tulisi ne ottaa huomioon rajoittamisen perusteena, jos nousseet kulut muodostavat haasteen ulosmittauksen toteuttamiselle. Rajoittamisessa erityisen tärkeää on kuitenkin arviointi siitä, onko toiminnan jatkamiselle edellytyksiä rajoittamisen jälkeenkin.

²⁰⁹ Ks. tästä lisää esimerkiksi Linna ym.: Ulosotto-oikeus II, 2024, s. 322.

²¹⁰ Elinkeino- ja liiketoiminnan arvioinnista esimerkiksi Kärki – Paukku, Liikejuridiikka 1/2025.

²¹¹ Ks. HE 13/2005 vp, s. 95. Käytännössä maksimimääränä voidaan pitää nettotulosta, ks. nettotulon laskennasta esimerkiksi Kärki – Paukku, Liikejuridiikka 1/2025.

²¹² Ks. Linna ym.: Ulosotto-oikeus II, 2024, s. 324–326.

²¹³ Ks. esimerkiksi KKO 2021:1.

²¹⁴ Ks. Kärki – Paukku, Liikejuridiikka 1/2025, s. 30.

Mikäli yrityksen toiminnan jatkamiselle ei ole edellytyksiä, tulee konkurssiin asettaminen ajankohtaiseksi.

Muun elinkeinotulon ulosmittauksessa ovat käytettävissä edellä kuvatut maksusuunnitelma ja maksusopimus. Näitä voidaan pitää erityisen hyödyllisinä tilanteessa, jossa on kyse monenlaisen elinkeinotulon ulosmittauksesta. Lisäksi joissain tapauksissa on mahdollista, että menettelyt edesauttavat tulon ulosmittauksen toteuttamista.²¹⁵

5. Konkurssi

5.1. Konkurssikelpoisuus

Konkurssilla tarkoitetaan insolvenssimenettelyä, jolla velallisen koko varallisuus käytetään yhdellä kertaa kaikkien hänen velkojensa maksamiseen niin pitkälle kuin se riittää. Konkurssilain (120/2004, KonkL) 1:1:n mukaan, velallisen omaisuus käytetään konkurssisaatavien maksuun. Konkurssiin voidaan asettaa luonnollinen henkilö sekä yhteisö, säätiö tai muu oikeushenkilö KonkL 1:3.1:n mukaisesti. Konkurssiin voidaan asettaa vain sellainen velallinen, joka on KonkL 2:1.1:n mukaisesti maksukyvytön. Maksukyvyttömyydellä tarkoitetaan 2 momentin mukaan sitä, että velallinen on muuten kuin tilapäisesti kykenemätön maksamaan velkojaan niiden erääntyessä. Maksukyvyttömyys voi olla tilapäistä esimerkiksi silloin, kun velallinen saa riittävästi varoja velan maksuun vasta muuttamalla omaisuutta rahaksi, johon kuluu aikaa.²¹⁶ Konkurssiin velallista voi hakea velallinen itse sekä velkoja KonkL 1:1.1:n mukaisesti.²¹⁷

5.2. Perushyödykkeiden hintojen muutoksesta johtuva maksukyvyttömyys ja konkurssi

Konkurssiin asettamiseen liittyy tiettyjä esteitä, jolloin vaikka konkurssiin asettamisen esteet olisivatkin olemassa, hakemus ei aina johda velallisen asettamiseen konkurssin. Ensiksi on kuitenkin huomioitava, että KonkL 1:6:n mukaan velallinen ei vapaudu vastaamasta niistä

²¹⁵ Ks. Linna ym.: Ulosotto-oikeus II, 2024, s. 326.

²¹⁶ Ks. määritelmästä lisää HE 26/2003 vp, s. 37 sekä takaisinsaannista konkurssipesään annetun lain esitöistä HE 102/1990 vp.

²¹⁷ Konkurssiin asettamisesta ja hakemisesta ks. tarkemmin esimerkiksi Könkkölä – Linna, Konkurssioikeus, 2020.

konkurssisaatavista, joille konkurssissa ei kerry suoritusta. Jos velallinen asetettaisiin konkurssiin eikä konkurssisaataville saada täyttä suoritusta, velallinen vastaa suorituksesta jäävästä velasta myös sellaisella omaisuudella, jonka hän konkurssin jälkeen saa. Tämä tilanne koskee lähinnä vain luonnollista henkilöä. Konkurssissa ei toteuteta rehabilitaation periaatetta velkavastuun lakkaamisen merkityksessä.²¹⁸ Lisäksi KonkL 2:2.2:n mukaan jos velkojan saatava on vähäinen²¹⁹ ja konkurssiin asettamista olisi pidettävä konkurssimenettelyn kustannuksiin ja konkurssimenettelystä saatavaan hyötyyn nähden ilmeisen epätarkoituksenmukaisena tai selvästi hyvän perintätavan vastaisena, velkojan konkurssihakemus on jätettävä tutkimatta. Konkurssi ei siis ole tarkoituksenmukainen menettely vähäisten saatavien perimiseen. Lisäksi konkurssista aiheutuu kustannuksia ja se aiheuttaa merkittäviä muutoksia velallisen asemaan.²²⁰ Tämän vuoksi ensinnäkään vähäisen intressin perusteella konkurssimenettelyyn ei voitaisi turvautua, toisin sanoen konkurssista aiheutuvien kustannusten suhde siitä saataviin hyötyihin jää heikoksi. Toiseksi velallinen vastaa suorituksesta jääneistä veloista konkurssin päättymisen jälkeenkin. On pidettävä oletettavana, että luonnollisen henkilön konkurssissa täysimääräisten suoritusten saaminen kaikille veloille olisi epätodennäköistä. Velallisen tilanne ei siis olennaisesti muuttuisi konkurssista huolimatta. Velkoja voi turvautua ulosottoon saataviensa perimiseksi.

Mikäli luonnollinen henkilö asetettaisiin konkurssiin, olisi hänellä KonkL 4:3.1:n mukaan oikeus saada avustusta konkurssipesän varoista. Säännös koskee siis luonnollista henkilöä ja hänen elatuksensa varassa olevia henkilöitä²²¹. Yhteisöllä ei ole 2 momentin mukaisesti oikeutta saada avustusta konkurssipesästä, mutta eräät yhteisöissä toimineet luonnolliset henkilöt voivat olla oikeutettuja avustukseen²²². Nykyisin toimeentulotukijärjestelmä sekä sosiaaliset etuudet turvaavat yleensä velallisen ja hänen perheensä välttämättömän toimeentulon, jollei velallisella ole ansiotuloja. Elatuksen turvaamisella konkurssipesän varoista ei siis ole ollut käytännössä kovinkaan suurta merkitystä. Avustus voi kuitenkin olla tarpeellinen esimerkiksi siirtymävaiheessa, jolloin velallinen etsii työtä tai odottaa toimeentulotukiasiansa ratkaisemista. Yrittäjävelallisella ei välttämättä ole työttömyysturvaa alhaiseksi määritellyn työtulon vuoksi. Avustusta myönnettäessä KonkL 4:3.1:n mukaan otetaan huomioon myös velallisen ansaintamahdollisuudet ja toiminta pesän selvittämiseksi sekä konkurssipesän mahdollisuus suorittaa avustusta. Jos velallinen saa riittävän toimeentulon muulla tavalla, avustuksen

²¹⁸ Ks. HE 26/2003 vp, s. 36 sekä Koulu ym.: Insolvenssioikeus, päivittyvä verkkojulkaisu.

²¹⁹ Lähtökohtana vähäisyydelle lain esitoissa on pidetty muutamien satojen eurojen saatavaa, ks. HE 26/2003 vp, s. 40.

²²⁰ Ks. HE 26/2003 vp, s. 39–40.

²²¹ Kuten alaikäisiä lapsia. Henkilöpiiriä laajennettiin KonkL:a säädettyä verrattuna konkurssisäännön 39 §:n 1 momenttiin, joka asiallisesti vastasi uuden lainkohdan sisältöä, ks. tästä HE 26/2003 vp, s. 60.

²²² Tällaisia henkilöitä ovat avoimen yhtiön yhtiömies, kommandiittiyhtiön vastuunalainen yhtiömies sekä osakeyhtiön johtoon kuuluva osakkeenomistaja. Edellytyksenä avustukselle on, että henkilö on hankkinut pääasiallisen toimeentulonsa yhtiöstä. Avustus koskee myös kyseisen henkilön elatuksen varassa olevia henkilöitä.

myöntämiselle ei ole perusteita. Luonnollisen henkilön saama tulo konkurssimenettelyn ajalta ei kuulu konkurssipesään KonkL 5:1.1:n mukaisesti, mutta se saattaa kuitenkin olla ulosmitattuna.²²³ Avustuksen rahamäärästä ei ole säännöstä, mutta lähtökohtana voitaneen pitää määrää, joka velalliselle kanssa vastaavassa asemassa olevalle maksettaisiin toimeentulotukena. Mikäli velallisella on tämän tarpeen ylittäviä välttämättömiä kustannuksia, kuten terveydenhuoltoon liittyviä kustannuksia²²⁴, tulee konkurssipesän luovuttaa velalliselle varat kyseisiin kustannuksiin. Avustusta myönnetään tapauskohtaisen harkinnan perusteella ja sitä on mahdollista myöntää enintään konkurssin alkamista seuraavien kuuden kuukauden aikana. Avustusta voidaan myöntää myös siten, että velallisen sekä hänen perheensä sallitaan väliaikaisesti jäädä asumaan konkurssipesään kuuluvaan asuntoon. Konkurssi voi kestoaltaan olla pitkä ja esimerkiksi panttiomaisuuden realisointi voi kestää vuosia KonkL 17:14:n perusteella, joten on pidettävä järkevänä, että velallinen voi asua asunnossaan sekä maksaa soviteltua vastiketta. Tällä tavoin järjestetään myös velalliselle asunto²²⁵. Velkojen suostumuksella velallisen voi asua asunnossa yli kuusi kuukautta. Pesänhoitaja päättää lähtökohtaisesti avustuksesta, mutta erimielisyystilanteissa velallinen voi saattaa asian konkurssituomioistuimen ratkaistavaksi.²²⁶

Konkurssia ei edellä kuvatun perusteella nähdäkseni voida pitää käyttökelpoisena keinona luonnollisen henkilön velkaongelmien selvittämiseksi. Konkurssista aiheutuu merkittäviä kustannuksia eikä se lopullisesti ratkaise velallisen velkaongelmaa, sillä suoritteetta jääneet saatavat jäävät voimaan konkurssin jälkeenkin. Konkurssihakemuksen tekeminen tulee todennäköisesti harkintaan yksityishenkilön kohdalla tilanteessa, jossa velkoja ei ole ulosottoteitse saanut suoritusta saatavilleen. Tässä tapauksessa on todettava, että konkurssi aiheuttaisi ensinnäkin lisäkustannuksia. Toiseksi on epätodennäköistä, että velkoja saisi suorituksia konkurssinkaan avulla. Konkurssi on menettelynä lopullinen ja hankaloittaa erityisesti luonnollisen henkilön konkurssin jälkeistä elämää merkittävästi. Yritysten osalta tilanne on sinänsä toinen, sillä yrityksen toiminta yleensä päättyy kokonaan konkurssiin. Näin ollen pidempiaikaisia vaikutuksia työllistävän vaikutuksen lisäksi ei sinänsä synny. Luonnollisten henkilöiden osalta katsoisin, että muut insolvenssimenettelyt ovat tehokkaampia keinoja erityisesti silloin, kun yleinen kustannustaso on kasvussa.

6. Lopuksi

²²³ Velallisen toimeentulojärjestelmään kuuluu konkurssipesään kuulumaton ”uusi” tulo ja omaisuus, erottamisetu tai ulosmittauskiellon kohteena olevan ”vanhan” omaisuuden sekä mahdollisen avustuksen konkurssipesän varoista, ks. Könkkölä – Linna, Konkurssioikeus, 2020, s. 550.

²²⁴ Katsoisin myös perushyödykkeiden hankkimisesta aiheutuvat kustannukset osaksi tällaisia välttämättömiä kustannuksia.

²²⁵ Ks. HE 49/1997 vp, s. 13 sekä HE 26/2003 vp, s. 61.

²²⁶ Ks. HE 26/2003 vp, s. 60–61 sekä Könkkölä – Linna, Konkurssioikeus, 2020, s. 549–551.

Yksityishenkilön velkajärjestelyn maksuohjelman muuttaminen perushyödykkeiden nousseiden hintojen vuoksi on nähdäkseni mahdollista. On todennäköistä, että muutoksia maksuohjelmiin kyseisellä perusteella on tehty ja tullaan tekemään. Tapaukset ovat kuitenkin kaikki yksittäisiä. Kollektiivisesti ei voitane määrätä tietyistä edellytyksistä, joiden täytyttyä maksuohjelman muuttaminen tulisi automaattisesti kyseeseen perushyödykkeiden hintojen nousun vuoksi. Ohjelman muuttamisen arviointiin vaikuttavat jäljellä olevan velan määrän lisäksi maksuohjelman kesto, velallisen edellytykset lisätulojen hankintaan ja kuluista tinkimiseen sekä velkojien halukkuus joustaa maksuohjelmissa. Kustannusten nousu koskee kuitenkin lähes jokaista, joten kynnys velallisen tilanteen helpottamiseksi tulisi olla mielestäni kohtuullinen. Velkajärjestelyn taustalla on tarkoitus elvyttää velallisen taloudellinen asema.

Yrityssaneerauksen osalta saneerausohjelman muuttaminen perushyödykkeiden nousseiden kustannusten vuoksi on laajalti velallisen ja velkojan neuvoteltavissa. Yrityksen toimialalla on myös vaikutusta siihen, millaisena kustannusten nousu realisoituu yritykselle. On huomioitava, että mikäli yritys tai velkojat katsovat, ettei edellytyksiä kannattavalla toiminnan jatkamiselle ole, on todennäköisesti viisaampaa asettaa yritys konkurssiin kuin antaa tekohengitystä useiden vuosien ajan. Yrityksellä on saneerauksen alusta alkaen oltava lähtökohtaisesti hyvät edellytykset jotta yrityssaneeraus voi onnistua. Lisäksi kustannusten nousun mahdollisuus hakemusvaiheessa on huomioitava yrityssaneerauksen hakemisessa. Tämä voi oleellisesti muuttaa yrityksen maksukykyä, ja tehdä uhkaavasta maksukyvyttömyydestä varsinaisen maksukyvyttömyyden. Lisäksi, mikäli perushyödykkeiden hintojen nousun vuoksi yrityksen maksukyky heikkenee niin merkittävästi, ettei se kykene lainkaan pysymään maksuohjelmansa aikataulussa, olisi yrityksen saneerauksen onnistuminen normaalioloissakin ollut vähintäänkin epävarmaa.

Ulosottolainsäädännössä perushyödykkeiden hintojen nousu, eli välttämättömien kustannusten kasvaminen, on huomioitu huomattavasti laajemmin kuin esimerkiksi yksityishenkilön velkajärjestelyn osalta. Ulosotto on menettelynä huomattavasti yleisempi, jolloin sen ympärille on kehittynyt ratkaisukäytäntöä ja sen säännösten soveltuvuutta muuttuvaan ympäristöön on arvioitu useasti. Konkurssi puolestaan on viimesijainen insolvenssimenettely. Erityisesti yksityishenkilön kannalta konkurssin seuraukset voivat olla katastrofaalisia. On kuitenkin pidettävä oletettavana, että perushyödykkeiden hintojen noususta aiheutuva maksukyvyttömyys ei sellaisenaan olisi peruste konkurssiin asettamiselle. Yritysten osalta tilanne on toinen ja on oletettavaa, että perushyödykkeiden hintojen nousu yhdistettynä

korkeaan korkotasoon ja epävarmaan maailmantilanteeseen voi ja on voinut aiheuttaa yritysten konkurssseja.

Pidän mahdollisena, että ulosotto ja erityisesti velkajärjestely muuttuisivat jokseenkin limittäisiksi menettelyiksi, jossa velallinen, jonka arvioidaan selviytyvän velkajärjestelystä, voisi päästä ensisijaisesti velkajärjestelyn piiriin. Jotta velallinen voisi päästä ensisijaisesti velkajärjestelyyn ja yritysvelallisten osalta yrityssaneeraukseen, edellyttäisi se esimerkiksi säännöllistä palkkatuloa ja yritysten osalta säännöllisiä tulovirtaa. Edellytyksiä menettelyihin pääsystä on listattu kattavasti niitä koskevassa lainsäädännössä. Toisaalta velkojan riskit kasvaisivat, sillä velkajärjestelyssä voidaan turvautua akordimenettelyyn, mutta tämä saattaisi poistaa luottomarkkinoilta ns. saalistavia luotottajia, joiden tarkoituksena on sitoa velallinen pitkäksi ajaksi myönnettyyn luottoon mahdollisimman korkealla korolla. Tämä voisi johtaa siihen, että velkojat saattaisivat alkaa vaatia yhä enenevässä määrin vakuuksia. Vakuuksien vaatimisella olisi mahdollisesti positiivisia vaikutuksia, sillä ne voisivat hillitä ylivelkaantumista. Velkajärjestelystä ja yrityssaneerauksesta ulosottoon siirtyminen ei aiheuta hankaluuksia, sillä vahvistettu maksuohjelma on ulosottokelpoinen. Maksukyvytön velallinen voidaan asettaa konkurssiin.

Nykymuotoisessa ulosottolainsäädännössä suojataan velallisen, joka on yksityishenkilö, toimeentuloa usealla eri menettelyllä. Niillä on katsoakseni mahdollista vastata joustavasti perushyödykkeiden hintojen nousuun. Myös velallisen elatuksen piirissä olevien henkilöiden toimeentuloa pyritään turvaamaan mahdollisimman pitkälle. Perushyödykkeiden hintojen voimakkaalla nousulla on suora heikentävä vaikutus velallisen maksukykyyn. Sen vuoksi näen, että uusille maksukykyä turvaaville menettelyille olisi tarvetta. Tällaisina pidän esimerkiksi ”puskurirahastoa”, jolla velallinen voisi valmistautua yllättäviin menoihin. Etukäteissästäminen vähentäisi tarvetta hakea vapaakuukautta tai ulosmittauksen määrän alentamista. Suojaosuuden osalta pidän tärkeänä sen sitomista kiinteästi minimielinkustannuksiin ja sitä, että suojaosuudessa huomioidaan velallisen elatuksen piirissä olevat henkilöt riittävän kattavasti. Suojaosuus on kuitenkin nähdäkseni jäykkä keino vastata nopeasti muuttuvaan taloudelliseen ympäristöön ja perushyödykkeiden hintojen nousuun. Vapaakuukausijärjestelmä voi tuoda velalliselle helpotusta pitkäaikaisessa ulosmittauksessa, mutta vapaakuukausien käytössä tulisi nähdäkseni olla ensisijaisesti pidättyväinen. Maksusuunnitelma ja maksusopimus ovat nähdäkseni jossain määrin aliarvostettuja menettelyjä. Niitä voitaisiin nähdäkseni käyttää enemmän erityisesti pienituloisten velallisten osalta, jotka osoittavat kykenevänsä selviytymään esimerkiksi maksusopimuksesta. Tämä voisi vähentää velallisiin ulosotosta kohdistuvaa stressiä. Konkurssi puolestaan on nähdäkseni liian

voimakas menettely käytettäväksi tilanteessa, jossa velallisen maksukyky heikkenee perushyödykkeiden hintojen nousun vuoksi. En myöskään usko, että yksityishenkilön konkurssista tästä syystä tultaisiin tekemään.

Johtopäätöksenä voidaan todeta, että ulosotossa mahdollisuudet reagoida velallisen heikentyvään maksukykyyn ovat kattavammat verrattuna esimerkiksi yksityishenkilön velkajärjestelyn ja yrityssaneerauksen vastaaviin. Lisäksi kasvavat elinkustannukset, eli käytännössä perushyödykkeiden hintojen noususta seuraava kustannusten kasvu, on mainittu useaan otteeseen perusteina muuttaa ulosmittausta. Konkurssin osalta on pidettävä todennäköisenä, että perushyödykkeiden hintojen noususta yksityishenkilölle aiheutuva maksukyvyttömyys johtaisi velallisen konkurssiin, ellei asiassa vallitsi muita raskauttavia asianhaaroja, kuten holtitonta velkaantumista.